

OPISKELEN – SIIS TYÖSKENTELEN

**Tutkimus Jyväskylän yliopistossa opiskelevien
toimeentulosta, asumisesta ja työssäkäynnistä**

**Katri Gauffin
Pro gradu –tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Joulu 2000**

OPISKELEN – SIIS TYÖSKENTELEN

Tutkimus Jyväskylän yliopistossa opiskelevien toimeentulosta, asumisesta ja työssäkäynnistä.

Katri Gauffin
Pro gradu –tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Joulukuu 2000
Jyväskylän yliopisto
Sivuja: 109 + liitteet

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Jyväskylän yliopistossa opiskelevien toimeentuloa, asumista ja työssäkäyntiä. Tutkimuksen taustalla on Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan tarve saada empiiristä tietoa edellä mainituista opiskelijoihinsa kohdistuvista kysymyksistä. Aiempien opiskelijatutkimusten perusteella tiedetään opintotuen olevan opintojen yksinomaisena rahoitusmuotona riittämätön. Opiskelun ohessa tehtävällä ansiotyöllä on yhä suurempi merkitys niin tulojen kuin työkokemuksenkin muodossa. Tämänkaltaiselle tutkimukselle oli ilmeinen tarve sillä Jyväskylässä ei vastaavaa tutkimusta ole aiemmin tehty.

Tutkimus suoritettiin otantatutkimuksena. Perusjoukon muodostivat lukuvuonna 1999-2000 läsnäolleiksi ilmoittautuneet suomalaiset opiskelijat. He olivat aloittaneet opintonsa vuonna 1993 tai myöhemmin. Otoksessa oli mukana 1000 opiskelijaa. Tutkimusmenetelmänä oli survey-tutkimus. Aineisto kerättiin laajahkolla kyselylomakkeella. Tutkimus suoritettiin nimettömänä eikä yksittäisten vastaajien tiedot paljastu tutkimustuloksista. Tutkimuksen vastausprosentti oli 57%. Aineisto analysoitiin SPSS 9.0 –tilasto-ohjelmalla. Keskeisinä analysointimenetelminä suorien jakaumien lisäksi olivat χ^2 -riippumattomuustesti sekä varianssianalyysi. Testejä käytettiin aina kun niiden edellytykset olivat voimassa.

Tutkimuksen tuloksena todettiin opintotuen olevan tärkeä, mutta riittämätön opintojen rahoittaja. Opintolainaa oli nostanut vain joka viides. Myöskään vanhempien taloudelliseen tukeen ei turvauduttu usein. Opintojen ohella noin 80 prosenttia vastaajista kävi työssä. Ansiotyötä tekevien suuri osuus kertoo opiskelijoiden halusta selviytyä taloudellisesta itsenäisesti, mahdollisimman vähäisellä opintolainan tai vanhempien tuen määrällä. Asumismuotona opiskelijalla on useimmiten vuokra-asunto. Asumiskustannusten osuus vaihtelee siviilisäädyn ja asumismuodon mukaan. Siviilisäädystä riippuen asumiskustannukset vievät 20-30 prosenttia opiskelijan kuukausituloista.

Opintotuki ei tämän tutkimuksen perusteella täytä sille asetettuja tavoitteita työssäkäynnin vähentäjänä. Markkinakorkoisen opintolainan käyttö on vähäistä ja opiskelijat hankkivat lisäansioita mieluummin ansiotyöllä. Tämä hidastaa opinnoissa etenemistä mutta toisaalta lisää opiskelumotivaatiota ja tuottaa arvokasta työkokemusta. Jälkmodernin ajan yksilöllisyyden korostaminen näkyy opiskelijoiden halussa selviytyä itsenäisesti, ilman vanhempien taloudellista tukea tai opintolainaa.

Avainsanat: korkeakouluopiskelu, opiskelija, opintotuki, modernisaatio, jälkmoderni

SISÄLLYS

LUETTELO TAULUKOISTA, KUVIOISTA JA LIITETAULUKOISTA

1. LÄHTÖKOHTANA OPISKELIJAN TOIMEENTULO.....	1
2. KORKEAKOULUTUS LAAJENEE.....	4
-ELIITIN YKSINOIKEUS KOKO KANSAN MAHDOLLISUUDEKSI	
2.1 Koulutusekspansio 1900-luvun Suomessa.....	4
2.1.1 Vuosisadan alku.....	4
2.1.2 Suunnittelulla eteenpäin.....	5
2.1.3 Kohti tulosvastuullista yliopistoa.....	8
2.2 Koulutuksen yhteiskunnalliset funktiot.....	10
3. OPINTOTUKI KEHITTYY	
-JATKUVAA JÄRJESTELMÄN PAIKKAILUA.....	13
3.1 Stipendit ja lainat opintojen rahoittajina	13
3.2 Opintotukijärjestelmän ensiaskeleet.....	15
3.3 Opintorahasta opintojen taloudellinen perusta.....	17
3.4 Järjestelmän vakaata aikaa.....	20
3.5 Uudistuksia kiristyneessä taloudellisessa tilanteessa.....	21
3.6 Uusi vuosituhat – uudistusten aika(a).....	24
4. MODERNISAATIO JA OPISKELIJA.....	26
4.1 Opiskelijan yhteiskunnallinen positio.....	27
4.2 Elämänvaiheet eriytyvät.....	30
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	33
5.1 Tutkimusongelma.....	33
5.2 Otos ja otannan kriteerit.....	34
5.3 Tutkimusmenetelmä.....	35
5.4 Kyselylomake.....	36
5.5 Vastausprosentti ja kato.....	38
5.6 Katoanalyysi.....	39
5.7 Analyysimenetelmistä.....	43
6. VASTAAJIEN TAUSTA JA OPINNOT.....	44
6.1 Tiedekunta, sukupuoli ja ikä.....	44
6.2 Siviilisääty ja lapset.....	45
6.3 Vastaaajien kotipaikka.....	46
6.4 Vanhempien koulutustausta.....	48
6.5 Vanhempien ammattiasema.....	50

6.6	Opintojen aloitusvuosi ja opintoviikot.....	52
6.7	Opiskelun päätoimisuus.....	53
6.8	Ulkomailla opiskelu.....	55
7.	TULOJEN RAKENNE, OPINTOTUKI JA OPINTOLAINA.....	59
7.1	Tulojen rakenne.....	60
7.2	Opintotuki.....	63
7.2.1	Opintotukikuukausien riittävyys.....	63
7.2.2	Opiskelua ilman opintotukea.....	66
7.2.3	Opintojen rahoitustavat opintotuen loputtua.....	67
7.3	Opintolaina.....	69
8.	ASUMINEN.....	70
8.1	Asumismuoto.....	72
8.1.1	Sukupuolen, iän ja siviilisäädyn yhteys asumismuotoon.....	74
8.1.2	Tiedekunnan ja kotipaikan yhteys asumismuotoon.....	76
8.1.3	Opiskelijan sosioekonomisen taustan yhteys asumismuotoon.....	76
8.2	Asumiskustannukset.....	77
8.2.1	Asumismuodon vaikutus asumiskustannuksiin.....	77
8.2.2	Asumiskustannukset ja siviilisäät.....	78
8.3	Asumisviihtyvyys.....	79
9.	TYÖSSÄKÄYNTI OPINTOJEN OHESSA.....	80
9.1	Työssäkäynnin syyt.....	84
9.2	Oman alan työt ja työssäkäynnin vaikutus opiskeluun.....	85
9.3	Työstä saadut ansiot.....	89
9.4	Opintotuen tulorajat.....	92
9.5	Odotukset työnsaannista valmistumisen jälkeen.....	92
9.6	Opiskelijat jotka eivät käy työssä.....	93
10.	OPISKELIJOIDEN TILANNE TÄMÄN TUTKIMUKSEN VALOSSA.....	96
	LÄHTEET.....	103

LIITE 1. Lähetekirjeet

LIITE 2. Kyselylomake

LIITE 3. Liitetaulukot

LUETTELO TAULUKOISTA, KUVIOISTA JA LIITETAULUKOISTA

TAULUKOT:	Sivu
1. Tiedekunta perusjoukossa, otoksessa ja tutkimusryhmässä.	40
2. Sukupuolijakauma perusjoukossa ja tutkimusryhmässä.	41
3. Vastaajat tiedekunnan ja sukupuolen mukaan.	44
4. Vastaajien kotipaikka sukupuolen ja tiedekunnan mukaan.	47
5. Isän koulutustausta sukupuolen ja tiedekunnan mukaan.	48
6. Äidin koulutustausta sukupuolen ja tiedekunnan mukaan.	49
7. Opiskelumuoto ja opintojen arvioitu kesto sukupuolen, tiedekunnan ja opiskeluvuosien mukaan.	54
8. Korkeakouluopiskelijoiden tulojen rakenne 1960-luvulta 1990-luvulle.	59
9. Tulojen rakenne siviilisäädyn mukaan.	61
10. Opiskelijoiden asumismuodot vuosina 1965-1993.	72
11. Asumismuoto siviilisäädyn mukaan.	75
12. asumiskustannukset ja asumisen tuki siviilisäädyn mukaan.	79
13. Opiskelijoiden työssäkäyntiaste ja maan työttömyysaste vuosina 1986-2000.	80
14. siviilisäätö ja opintojen aikainen ansiotyö.	82
15. Oman alan työt tiedekunnan mukaan.	85
16. Ansiotulot tuellisten ja tuettomien kuukausien aikana sukupuolen.	89
17. Ansiotulot tuellisten ja tuettomien kuukausien aikana tiedekunnan mukaan.	90
KUVIOT:	
1. Vastaajien ikäjakauma.	45
2. Vastaajien siviilisäätö.	46
3. Nykyisten opintojen aloitusvuosi.	52
4. Ulkomailla opiskelu tiedekunnan mukaan.	56
5. Ulkomailla opiskelu isän koulutuksen mukaan.	57
6. Opintojen rahoitusmuodot ulkomailla.	58
7-9. Tulojen rakenne siviilisäädyn mukaan.	62
10. Opintotuen riittävyys tiedekunnan mukaan.	64
11. Syyt opintotuen loppumiselle ennen valmistumista.	66
12. Syyt opiskeluun ilman opintotukea.	67

13. Opintojen rahoitustavat tukikuukausien loputtua.	68
14. Asumismuoto.	73
15. Asumismuoto sukupuolen mukaan.	74
16. Asumiskustannukset asumismuodon mukaan.	78
17. Työssäkäynti opintojen ohessa.	82
18. Työssäkäynnin syyt.	84
19. Työn liittyminen omaan alaan opiskeluvuosien mukaan.	86
20. Oman alan töiden vaikutus opiskelumotivaatioon.	87
21. Työssäkäynnin vaikutus opiskelumotivaatioon sukupuolen mukaan.	88
22. Syyt olla tekemättä työtä.	94

LIITETAULUKOT:

1. Isän ammattiasema sukupuolen ja tiedekunnan mukaan.
2. Äidin ammattiasema sukupuolen ja tiedekunnan mukaan.
3. Vuoden aikana suoritettut opintoviikot tiedekunnan mukaan.
4. Valmistuminen ennen tukikuukausien loppumista iän ja opiskeluvuosien mukaan.
5. Opiskelumuodon, iän ja opiskeluvuosien yhteys asumismuotoon.
6. Isän sosioekonomisen aseman yhteys opiskelijan asumismuotoon.
7. Opiskelumuodon yhteys työssäkäyntiin.
8. Lasten yhteys työssäkäyntiin.
9. Lasten yhteys työssäkäyntiin sukupuolen mukaan.
10. Tiedekunnan yhteys työssäkäyntiin.
11. Opiskeluvuosien yhteys arvioon työsaantimahdollisuuksista valmistumisen.

1. LÄHTÖKOHTANA OPISKELIJAN TOIMEENTULO

Viime vuosisadan puolessa välissä alkanut koulutusekspansio asetti opiskelijat ja itse opiskelun uuteen valoon etenkin akateemisessa koulutuksessa. Aiemmasta ylemmän luokan etuoikeudesta muodostui vähitellen koko kansan mahdollisuus. Valtiollisen opintotukijärjestelmän luomisella pyrittiin siirtämään koulutusvastuuta vanhemmilta yhteiskunnalle. Siten myös vähävaraisemmilla vanhemmilla oli mahdollisuus kouluttaa lapsiaan ja sosiaalinen kohoaminen mahdollistui yhä useammalle nuorelle. Koulutusekspansio johti paitsi yhä useamman nuoren opiskelumahdollisuuksien lisääntymiseen myös opiskelijoiden alueellisen ja sosiaalisen taustan tasoittumiseen. Eräs merkittävä uusi ryhmä korkeakouluopiskelijoissa olivat naiset. Heidän osuutensa kohosi tasaisesti toisesta maailmansodasta lähtien, ollen nyt noin puolet kaikista korkeakouluopiskelijoista.

Opiskelijan positio modernisoituvassa Suomessa muuttui koulutusekspansion myötä. Tähän vaikutti ennen kaikkea opiskelijan kyky elättää itsensä opiskeluaikana. Ennen opintotukijärjestelmän luomista opiskelijat olivat erittäin riippuvaisia perheestään. Yksilön opiskelumahdollisuudet olivat täysin riippuvaisia vanhempien varallisuudesta sekä opiskelijan omista mahdollisuuksista rahoittaa opintonsa työllä. Valtiollisen opintotukijärjestelmän luominen siirsi koulutusvastuuta vanhemmilta yhteiskunnalle. Riittämättömäksi koettu opintotuki kuitenkin siirsi rahoitusvastuuta edelleen valtiolta markkinoille. Markkinoilta hankituilla ansiotuloilla opiskelijat rahoittavat osaksi opintonsa.

Modernisoituvassa Suomessa, valtiollisen opintotuen kehittyessä opiskelijoiden elämänvaiheet eriytyivät ja opiskelu muodosti selvän, erillisen vaiheen yksilön elämässä. Opiskeluaika oli irrallaan työ- ja perhe-elämästä. Jälkimodernissa ajassa opiskelijoiden elämänvaiheet eivät sen sijaan ole enää yhtä eriytyneet. Jälkimodernina aikana korostuvat yksilön oma vastuu ja valinnanpakko. Yksilön on itse tehtävä omat valintansa. Tämä on johtanut opiskelun ja työn limittymiseen opiskelijan elämässä. Työn ja opiskelun limittymistä korostavat entisestään sekä työmarkkinoiden että yliopiston muuttuneet roolit. Työmarkkinat vaativat yhä enemmän uusilta työntekijöiltä, yliopistot puolestaan pyrkivät tuloksellisuuteen kasvattamalla tutkintojen määrää. Opiskelijan on näiden uusien vaatimusten keskellä löydettävä oma paikkansa elämässä.

Valtiollisen opintotukijärjestelmän luomisen taustalla oli niin sosiaalipoliittisia kuin koulutuspoliittisiaakin tavoitteita. Sen alkuperäisenä tavoitteena oli ensisijaisesti toimia perhekustannusten tasaajana sekä edistää koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuutta. Lisäksi sen tavoitteisiin kuuluivat tuloerojen kaventaminen ja opiskelijoiden työssäkäynnin vähentäminen. Työssäkäynnin vähenemisellä ennakoitiin olevan opintoihin kuluvaa aikaa lyhentävä vaikutus. Kaikkia näitä tavoitteita ei opintotuki kuitenkaan ole pystynyt täyttämään eivätkä opintotuessa tapahtuneet muutokset aina ole vastanneet odotuksia. Opintotuki ja sen riittävyys ovatkin olleet kimmokkeina useisiin opiskelijoihin kohdistuneisiin tutkimuksiin.

Opiskelijoiden toimeentuloon liittyvät kysymykset ovatkin vuosikymmenten ajan olleet eri tahojen intresseissä. Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) aloitti 1960-luvulla perustietojen keräyksen alati kasvavan opiskelijajoukon sosiaalisesta rakenteesta. Tutkimuksia suoritettiin lyhyessä ajassa useita (mm. Pöyhönen 1961, Elovainio 1964, Kalaja 1967). Valtion opintotukikeskuksen (VOTK) perustamisen jälkeen vuonna 1969 siirtyivät opintotukeen liittyvät tutkimustehtävät luontevasti sen hoidettaviksi. VOTK:en toimesta suoritettiin useita opintososiaaliin kysymyksiin liittyviä tutkimuksia (mm. Soinen 1974, Virtanen 1976, Laitinen 1978). SYL:n aktiivinen tutkimustyö hiljeni.

1980-luvulla opiskelijatutkimukset olivat useamman tahon intresseissä. Muun muassa Helsingin yliopiston ylioppilaskunta (HYY) aloitti opintososiaalisen selvitystyön. Selvitysten pääpaino oli alusta saakka opiskelijoiden työssäkäynnissä ja toimeentulossa (mm. Honkanen & Siltala 1983, Laukkanen 1983, Kytömäki 1987). Samaisella vuosikymmenellä ilmestyi pro gradu -tutkielma (Jokinen 1987), joka käsitteli opintotukea korkeakouluopiskelijan toimeentulon turvaajana. Vuosikymmenen lopulla SYL osallistui uudelleen selvitystyöhön (mm. Ala-Vähälä 1988).

Vuonna 1989 perustettiin Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus, joka 1990-luvulla julkaisi runsaasti opiskelijan toimeentuloon liittyviä selvityksiä (mm. Puska 1992, Lempinen 1997, Vesikansa 1998). Myös valtion opintotukikeskus jatkoi aktiivista toimintaansa 1990-luvulla tukemalla yliopistoissa tehtäviä opintososiaalisia selvitystöitä. Ne käsittelivät niin opiskelijan työssäkäyntiä kuin opintotukea ja kulutustakin (mm. Honkonen 1991, Helenius 1994, Saari 1994). Myös HYY oli koko menneen vuosikymme-

nen aktiivinen opiskelijatutkimusten tukija (mm. Kuparinen 1991, Ryömä 1993, Yesilova 1999).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Jyväskylän yliopistossa opiskelevien toimeentuloon, asumiseen ja työssäkäyntiin liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksen taustalla on Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan tarve saada empiiristä tietoa näistä edellä mainituista, opiskelijoihinsa kohdistuvista kysymyksistä. Huolimatta aikaisempien opiskelijatutkimusten runsaudesta ei Jyväskylän yliopistossa ole aiemmin tehty vastaavaa selvitystä, joka koskisi pelkästään oman yliopiston opiskelijoita. Siksi tällaisen selvityksen tekemiselle oli ilmeinen tarve.

Saatuja tuloksia pyritään tarkastelemaan niin koulutusekspansion, opintotuen kehityksen kuin opiskelijoiden positiossa tapahtuneiden muutosten näkökulmasta.

2. KORKEAKOULUTUS LAAJENEE

-ELIITIN YKSINOIKEUS KOKO KANSAN MAHDOLLISUUDEKSI

Suomalainen koulutusjärjestelmä ja erityisesti korkeakoululaitos koki viime vuosisadalla suuria muutoksia. Eliitin yksinoikeus akateemiseen opetukseen murtui. Koulutusekspansion myötä niin alempien sosiaaliryhmien nuorilla kuin naisillakin oli yhä suurempi mahdollisuus osallistua korkeakouluopetukseen. Vuosisadan varrella korkeakoululaitoksen rooli sivistysvaltion ytimenä toimijasta muuttui yhä tulosvastuullisempaan, tohtorintutkintoja suoltavampaan suuntaan.

2.1 Koulutusekspansio 1900-luvun Suomessa

2.1.1 Vuosisadan alku

Suomen korkeakoululaitoksen laajentuminen alkoi 1900-luvun alkupuolella. Tapahtunutta laajentumista on kuvattu termillä ”hallitsematon”, sillä korkeakoulupolitiikka määräytyi tuolloin korkeakoulujen sisäisenä asiana. Hallitsemattomuuden käsitteen ohella puhutaan myös akateemis-traditionaalisen sääntelyn ajasta. Akateemis-traditionaalisen doktriinin ydinajatuksena oli korkeakoululaitoksen rooli toimia koko sivistysvaltion ytimenä. Professoreiden asema oli erittäin keskeinen. Korkeakouluilla tuli olla autonomia omissa asioissaan, valtion roolina oli vain toimia voimavarojen turvaajana. (Ahola 1995, 69)

Martin Trow (1974) on tyypitellyt korkeakoululaitoksen historiallisen muutoksen eliitti-, massa- ja universaalikorkeakoulutukseen. Määritelmän mukaan eliittiyliopistojen tehtävänä on valmentaa yksilö yhteiskunnan johtaviin tehtäviin. Siksi se on tarkoitettu vain pienelle joukolle ja on voimakkaasti allokoiva. Eliittiyliopistosta voidaan Trown mukaan puhua, kun sisäänotto on alle 15 prosenttia ikäluokasta. Tämän tyypittelyn perusteella Suomen korkeakoululaitosta voidaan pitää eliittiyliopistona 1900-luvun puoleenväliin saakka. Akateemiset opiskelijat olivat pääsääntöisesti ylä- ja keskiluokkaisia miehiä. Naisten osuus opiskelijoista kohosi kuitenkin vuosittain, ollen 1930-luvulla jo 30 prosenttia kaikista uusista opiskelijoista. (Ahola 1995, 35)

Vuosina 1908-1951 Suomeen perustettiin kymmenen uutta korkeakoulua Helsingin yliopiston ollessa edelleen maan suurin. Perustettujen yliopistojen määrä ei kuitenkaan tuntunut riittävältä, sillä toisen maailmansodan jälkeen uusien ylioppilaiden määrä kasvoi vuosittain voimakkaasti. 1950-luvulla korkeakouluopiskelijoita oli noin 20 000, opetuksen painopisteen ollessa humanistisilla ja matemaattis-luonnontieteellisillä aloilla. Opiskelijamäärien kasvu varsinkin Helsingissä ja Turussa pakotti sekä yliopiston että valtiovallan ryhtymään toimiin hallitumman korkeakoulupolitiikan aikaansaamiseksi. Pohjois-Suomen paheneva työvoimapula edesauttoi uusien yliopistojen suunnittelua ja niinpä 1950-luvun alussa ryhdyttiin laatimaan suunnitelmaa korkeakoulupolitiikan yhtenäistämiseksi. (Ahola 1995, 70; Lampinen 1998, 116)

Konkreettinen toimielin korkeakoulupolitiikan suunnittelussa oli vuosina 1952-1956 toiminut valtion korkeakoulukomitea, ns. Myrbergin komitea. Sen tehtävänä oli laatia yleissuunnitelma maan korkeakoulupolitiikan yhtenäistamisestä ja korkeakoulujen kehittämistä maan kulttuuritarpeita tyydyttäväksi. Komitean oli toimissaan otettava huomioon mahdollisuudet sijoittaa tieteellistä opetusta ja tutkimusta myös Helsingin ulkopuolelle. Komitean tuottama mietintö loi pohjaa tulevalle. Siinä suositeltiin entistä määrätietoisempaa korkeakoulupolitiikkaa ja entistä tarkoituksenmukaisempaa opintojen järjestelyä. Lisäksi komitea suositti Helsingin yliopiston opiskelijamäärän rajaamista, korkeakoulujen sisäisen hallinnon yhdenmukaistamista sekä ylimmän hallinnon uudelleenjärjestämistä. Pohjois-Suomen paheneva työvoimapula otettiin mietinnössä myös huomioon suosittamalla uuden korkeakoulun perustamista koskevan kysymyksen ratkaisemista alueellisin perustein. 1950-lukua voidaan syystäkin pitää varsinaisen koulutusekspansion alkuna. (Kivinen-Rinne-Ketonen 1993, 21-33)

2.1.2 Suunnittelulla eteenpäin

Vuosisadan alun akateemis-traditionaalinen doktriini sai kilpailijan 1960-luvulla. Yhteiskuntapoliittisesti suuntautunut suunnitteludoktriini uskoi investointien kansantaloudelliseen kannattavuuteen. Se oli vahvasti sidoksissa hyvinvointiaaltoon, jonka seurauksena yhteiskunta- ja oikeustieteellisten alojen opetus lisääntyi ja opiskelijamäärät kaksinkertaistuivat. Myös naisten opiskelu yleistyi sotavuosien aiheuttaman vähenemisen jälkeen. He vakiinnuttivat vähitellen asemaansa korkeakouluopiskelijoina. Vuonna 1965

asetettiin ns. Presidentin työryhmä laatimaan ehdotusta toimenpiteistä, joita toteuttamalla tieteellinen tutkimus ja yliopistoissa annettava opetus pysyisivät kansainvälisen kehityksen tasolla. (Kivinen-Rinne-Ketonen 1993, 51-59) Työryhmän mietintöön pohjautuen vuonna 1966 annettiin laki korkeakoululaitoksen kehittämiseksi vuosina 1967-1981 (L 228/1966). Laissa määrättiin mm. yliopistojen ja korkeakoulujen opiskelupaikkojen lisäyksestä siten, että vuoden 1981 päättyessä niitä olisi vähintään 60 000. Laissa määrättiin myös yliopistojen ja korkeakoulurakennusten yleisestä varustetasosta. Lain voimassaoloaikaa pidennettiin sittemmin vuoteen 1986 saakka.

Vuonna 1966 tulivat voimaan lait Lappeenrannan ja Tampereen teknillisten korkeakoulujen sekä Kuopion ja Joensuun korkeakoulujen perustamisesta. Tampere ja Jyväskylä vakiinnuttivat asemaansa yliopistokaupunkina. Vuonna 1968 aloitti toimintansa Vaasan kauppakorkeakoulu. Samaisella vuosikymmenellä yliopisto-opiskelijoiden rekrytoinnin yhteydessä siirryttiin pääsykokeisiin ja sisäänoton rajoittamiseen. Näin voitiin ainakin osittain rajata uusien opiskelijoiden määrää ja varmistaa opiskelupaikka sitä todella haluavalle. Ennen pääsykokeitahan lähes kaikilla halukkailla taloudellisten resurssien puitteissa oli mahdollisuus akateemiseen opiskelupaikkaan. Uusien korkeakoulujen perustaminen toteutti laissa määritetyn opiskelupaikkojen lisäyksen lisäksi korkeakoululaitoksen alueellista laajentumista. (Ahola 1995, 71; Lampinen 1998, 117)

Korkeakoulupolitiikka määräytyi siis valtiollisen kehittämisen avulla 1960-luvulta alkaen. Saman vuosikymmenen lopulta alkaen voidaan nykyaikaisen koulutuspolitiikan nähdä käynnistyneen. Koulutus alettiin tiedostaa aiempaa selvemmin osaksi yhteiskuntapolitiikkaa, talouspolitiikkaa ja työvoimapolitiikkaa. Koulutuksen keskeisiin tavoitteisiin kuului taloudellisen kasvun edistäminen sekä tasa-arvon lisääminen koulutuksen keinoin. Kansantalouden kannattavuuden vuoksi opiskelua tuli hallinnollisin keinoin tehostaa ja näin lyhentää valmistumisaikoja. Korkeakoulun tehtäväksi katsottiin koulutuksen kysynnän tyydyttäminen ja korkeatasoisen työvoiman tuottaminen. Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa korostettiin eivätkä vanhempien varallisuus, perhesuhteet tai asuinpaikka saaneet vaikuttaa koulutusmahdollisuuksiin. Järjestelmäkeskeisemmän koulutuspolitiikan noudattamisen myötä myös koulutushallinto laajeni. Koulutuspolitiikan tunnuspiirteeksi muodostui suunnitelmallisuus, jonka ansiosta koulutushallinto kehittyi ohjaavaan suuntaan. Myös alueellinen laajentuminen 1960-luvun lopulta lähtien oli merkittävää. (Kivinen ym. 1993, 61; Lehtisalo & Raivola 1999, 111)

Korkeakoulutuksen alueellinen laajentuminen mahdollisti opiskelun aloittamisen myös sellaisille väestöryhmille, joille oli mahdotonta muuttaa pääkaupunkiin opiskelemaan. Korkeakoulutuksen alueellinen laajentuminen hyödyttikin eniten juuri periferia-alueen nuoria. Opiskelijoiden alueellisen taustan muuttumisen lisäksi myös heidän sosiaalinen taustansa muuttui. Toisesta maailmansodasta aina 1970-luvulle saakka ylimmästä sosiaaliryhmästä (ylemmät toimihenkilöt ja yrittäjät) lähtöisin olevien opiskelijoiden suhteellinen osuus laski. Työ- ja maatalousväestön taustan omaavien opiskelijoiden osuuden sijaan nousi. Maatalousväestön halu kouluttaa lapsiaan liittyi läheisesti maatalouden tuolloin kokemaan rakennemuutokseen. Koulutuksen laajenemisen myötä eri korkeakouluille muodostuivat omat rekrytointialueet entisen, koko maan kattavan alueen sijaan. Karkeasti jaoteltuna korkeakoulujen ja yliopistojen rekrytointialueena oli oma lääni täydennettynä lähimmillä naapurilääneillä. (Nevala 1999, 143, 212)

Trown (1974) massakorkeakoulutuksen määritelmä toteutuu, kun sisäänotto ylittää 15 prosenttia ikäluokasta. Suomessa siirtyminen eliittiyliopistosta massakorkeakouluun tapahtui varsin nopeasti juuri 1960-luvulta alkaneen opiskelijamäärien kasvun vuoksi. Korkeakoulutuksen massoituminen Suomessa onkin hyvin vahvasti sidoksissa hyvinvointivaltion kehitykseen. Sen myötä akateeminen koulutus tuli entistä useamman ulottuville. (Ahola 1995, 59)

1960-luvulla alkanut hyvinvointiaalto vaikutti edelleen 1970-luvulla, mutta sen rinnalle oli noussut teknis-taloudellinen aalto. Uuden aallon ansiosta opetuksen kasvun painopiste oli tuotantoa ja taloutta edistävillä aloilla. Korkeakouluopiskelijoiden määrä kasvoi edelleen, ollen reilut kymmenen prosenttia suhteessa 19-vuotiaiden määrään. 1970-luvulla korkeakoulujen kehittämissä politiikan keskeisiä piirteitä olivat voimavarojen ohjaaminen erityisellä resurssilailta, korkeakoululaitoksen alueellinen laajentuminen sekä pyrkimys muodostaa keskenään samanarvoisista yksiköistä koostuva järjestelmä. Suunnitelmallisella korkeakoulupolitiikalla turvattiin myös korkeakoulujen rahoitus 1970-luvun taloudellisen laman aikaan. Lapin yliopiston toiminnan aloittaminen vuonna 1979 lopetti korkeakoulujen alueellisen laajentumisen. (Lampinen 1998, 118-119)

Akateemis-traditionaalinen doktriini ja suunnitteludoktriini ilmensivät vastakohtaisuuttaan 1970-luvulla aloitetussa tutkinonuudistusprosessissa, joka kokonaisuudessaan toteutui syksyllä 1980. Tutkinonuudistus oli osa ylempää koulutuspolitiikkaa, jolla

mm. peruskoulujärjestelmä luotiin. Tutkinonuudistuksessa tutkintojen tavoitteiden, rakenteiden ja sisältöjen lähtökohtina olivat yleiset yhteiskunnalliset ja koulutukselliset tavoitteet. Eri opintoalojen tutkinnoista tuli samanarvoisia ja välitutkinnoista luovuttiin. Tutkinnon suorittamisajaksi määrättiin neljä vuotta ja tutkintoihin johtava koulutus suunnattiin johonkin ammatilliseen tehtäväalueeseen. Tutkinonuudistus oli siten lähes päinvastaisella linjalla akateemis-traditionaalisen doktriinin kanssa. Tutkinnot tuli nyt johtaa yleisistä yhteiskunnallisista tavoitteista, mikä puolestaan merkitsi korkeakoulujen autonomian oleellista heikentymistä. (Silvonen 1996, 84)

2.1.3 Kohti tulosvastuullista yliopistoa

Uusien korkeakouluopiskelijoiden osuus oli 1980-luvulla jo yli 15 prosenttia suhteessa 19-vuotiaiden määrään. Vuonna 1987 astui voimaan Laki korkeakoululaitoksen kehittämisestä (L1052/1986). Sen soveltamisalaan kuuluivat kaikki 20 korkeakoululaitosta. Lain mukaan korkeakoululaitoksen tehtävänä oli edistää ja harjoittaa vapaata tutkimusta, antaen siihen perustuvaa tieteellistä ja taiteellista ylintä opetusta sekä muutoinkin edistää kulttuuria ja tieteellistä sivistystä. Laissa määrättiin myös korkeakoulujen määrärahoista ja niiden kohdentamisesta sekä kehittämissuunnitelman sisällöstä.

Korkeakoulujen kehittämislain myötä korkeakoulupolitiikassa oli siirtymä suunnittelukeskeisestä kehittämisestä tulosvastuullisempaan suuntaan. Korkeakouluille turvattiin merkittävä voimavarojen lisäys vuosille 1987-1991. Laissa määrätty kehittämissuunnitelma edellytti korkeakouluilta mm. velvollisuutta raportoida toimintansa tuloksia ja perusteita määrärahojen kohdentamisesta. Myös korkeakouluissa tehtävän tutkimustyön suunnitelmallisuutta oli parannettava ja korkeakoulujen yhteistyötä tehostettava. Perustutkintoon tähtäävää koulutusta oli tehostettava siten, että perustutkinto voitiin täysimittaisesti opiskellen suorittaa 4-5 vuodessa. Opiskelijamäärien lisääntymisen vuoksi yliopistolaitoksen menot kaksinkertaistuivat 1980-luvun puolivälistä lähtien. Vuodesta 1988 lähtien osa yliopistoille osoitetuista voimavaroista onkin määrätynyt tulosten pohjalta. Korkeakouludoktriineissa oli saavutettu tuloksellisuusdoktriini. (Lampinen 1998, 24)

Nevalan (1999, 68-81) tutkimuksen mukaan vuonna 1990 uusien opiskelijoiden määrä oli jo noin neljännes suhteessa 19-vuotiaiden määrään. Kasvu johtui ikäluokan piene-
nemisestä ja korkeakoulujen sisäänoton lisääntymisestä. 1990-luvulla koulutuspolitiikan
linjaa uudistettiin voimakkaasti maan talouspolitiikan muuttaessa suuntaa. Julkinen hal-
linto oli joutunut kiristyvän tuloksenteon ja resurssien säästön kierteeseen. Enää ei hal-
litusohjelmassa puhuttu määrärahojen lisäämisestä, vaan voimavarojen turvaamisesta.
Myös tasa-arvon käsite oli kärsinyt takaiskuja. Tasa-arvon rinnalle nousivat yksilöllii-
syyden, valinnanvapauden ja kilpailun korostus.

Viime vuosikymmenen alun taloudellisen laman aikaan leikattuja korkeakoulujen mää-
rärahoja voidaan katsoa lisätyn vasta vuonna 1996 annetulla lailla korkeakoululaitoksen
kehittämisestä annetun lain muuttamisesta (L 943/1996). Siinä määrättiin valtion talo-
usarviossa vuosina 1997-2000 yliopistojen toimintamenomomentille osoitettua määrä-
rahaa vuosittain korotettavan. Vuonna 1997 annetun Yliopistolain (L 645/1997) mu-
kaan yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista
sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa nuorisoa pal-
velemaan yhteiskuntaa. Nuorison kasvattamistehtävä oli uutta verrattuna vuoden 1986
vastaavaan lakiin. Perustukintojen lisäksi yliopistoilla on vastuu laajenevasta tieteelli-
sestä jatkokoulutuksesta. Yliopistot voivat järjestää myös täydennyskoulutusta ja
avointa yliopisto-opetusta.

Vuosisataisen kehityksen tuloksena yliopisto on muuttunut massayliopistosta yritysyli-
opistoksi. Markkinahakuisuus ja tuloksellisuus ohjaavat tätä kehitystä. Korkeakoululai-
tos on edelleen valikoiva, tarjoten vain noin neljännekselle ikäluokasta väylän opiske-
luun. Sukupuolen ja alueellisen tasa-arvon säilyttämisen tavoitteissa sen sijaan on on-
nistuttu; naisia on lähes puolet kaikista korkeakouluopiskelijoista ja alueellisesti opis-
kelijat ovat ympäri Suomea. Opiskelijoiden sosioekonomisen taustan mukaan jaoteltuna
suomalaista korkeakoululaitosta voidaan pitää ensisijaisesti toimihenkilö- ja yrittäjäper-
heiden lasten koulutusväylänä. 1970-luvulta lähtien ylimmän sosiaaliryhmän osuus kas-
voi aiempaan verrattuna, ollen 1990-luvulla jo noin 40 prosenttia. Myös ryhmään
”muut” (eläkeläiset, työttömät, opiskelijat) kuuluvien osuus opiskelijan sosiaalisen
taustan kuvaajana on kasvanut, työ- ja maatalousväestön osuuden laskiessa. Kaiken
kaikkiaan sosioekonomiset erot ovat vuosikymmenten aikana kaventuneet, joskin

ylimmästä sosiaaliryhmästä valikoituu edelleen eniten opiskelijoita korkeakouluopintoihin. (Nevala 1999, 143-154)

Opiskelijoiden alueellisen taustan muutokset voidaan Nevalan (1999) mukaan tiivistää neljään pääkohtaan. Ensinnäkin alueellisen ja sosiaalisen rekrytoinnin muutos on ollut kaksisuuntainen. Vanhat yliopistot (mm. Helsinki ja Turku) ovat muuttuneet sijaintilääninsä korkeakouluksi, kun taas uudemmat korkeakoulut rekrytoivat opiskelijansa koko maasta. Toiseksi sijaintiläänin väestörakenne ei enää sellaisenaan siirry korkeakouluihin hakeutuneiden jakaumaan, koska korkeakoulujen opiskelijarakenteeseen heijastuu eri sosioekonomisten ryhmien erilainen osallistumisaktiivisuus. Kolmas piirre opiskelijoiden alueellisen taustan muutoksessa on alueellisen ja sosiaalisen rekrytoinnin välisen yhteyden heikkeneminen. Nykyään korkeakouluihin hakeudutaan entistä enemmän koulun ja tieteenalan arvostuksen mukaan. Neljäntenä piirteenä ovat erikoiskorkeakoulut, jotka rekrytoivat opiskelijansa edelleen suppeammin ja sosiaalisesti yläluokkaisemmin kuin yleiskorkeakoulut. Korkeakoulupolitiikalla on siis pystytty vaikuttamaan opiskelijoiden alueelliseen sijoittumiseen koulutustarjonnan säätelyn kautta.

2.2 Koulutuksen yhteiskunnalliset funktiot

(Korkea)koulutukselle on jokaisessa yhteiskunnassa asetettu tietyt funktiot. Näiden funktioiden avulla pyritään yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen. Funktioiden avulla voidaan myös selvittää koulutuksen kannattavuutta. Seuraavassa tarkastellaan suomalaista korkeakoulutusta sille asetettujen funktioiden toteuttajana.

Koulutuksen tehtävistä ensimmäinen on taloudellinen funktio. Sen päätehtävänä on työvoiman tuottaminen. Koulutuksen avulla varmistetaan uusien sukupolvien kyky tuottaa ja jakaa elämiseen tarvittavia hyödykkeitä. Koulutuksen taloudelliseen funktioon on liitetty myös sekä taloustieteellinen näkökulma että markkinanäkökulma. Näistä ensimmäinen näkee koulutuksen investointina inhimilliseen pääomaan, jälkimmäinen puolestaan uskoo vapaiden, säätlemättömien markkinoiden hoitavan myös julkiset palvelut kuten koulutuksen. (Engeström 1970, 79; Lehtisalo ja Raivola 1999, 38)

Korkeakouluissa taloudellinen funktio on luonnollisesti funktioista tärkein ja kaikkina aikoina esiintyvä. Voimakkaimmin sen vaikutus kuitenkin näkyi 1960-luvulta 1980-luvulle. Tällöin korkeakoulujen laajentuminen oli voimakasta ja korkeakoulun yhdeksi tehtäväksi oli määritelty korkeatasoisen työvoiman tuottaminen. Tutkinonnuudistuksen toteutuminen vuonna 1980 vain vahvisti taloudellista funktiota koulutuksen suuntaamisella ammatillisiin tehtäväalueisiin.

Toinen koulutuksen yhteiskunnallinen funktio on valikointi, selektio. Valikoinnin avulla nuoria sijoitellaan eri paikoille yhteiskunnan elinkeino-, ammatti- ja valtahierarkiassa. Selektion merkitystä voidaan tarkentaa jakamalla yhteiskunta kerroksiksi, joissa ihmisten oikeudet, velvollisuudet, vallankäytön mahdollisuus ja elämäntapa eriytyvät. Kerroksissa vallitsee erilainen käsitys koulutuksen avaamista mahdollisuuksista, mikä johtaa valikointiin. Akateemisten opiskelijoiden sosiaalinen tausta on usein eri pääaineissa erilainen. Valikointi koulutusjärjestelmän sisällä tapahtuu näin ollen horisontaalisti. Toistaiseksi opiskelijan sosiaalinen tausta säätelee hänen koulutustaan, sillä eri sosiaaliryhmien suhteelliset koulutuserot alkavat kaventua vasta kun erioikeutetut ryhmät ovat hyödyntäneet koulutusmahdollisuutensa maksimaalisesti. Tapahtuu nk. kattoefekti.

(Engeström 1970, 79; Lehtisalo ja Raivola 1999, 55)

Valikointitehtävä oli vahvimmin esillä vuosisadan alun korkeakoulupolitiikassa. Ylemmän luokan elämäntapa ja mahdollisuudet olivat korkeakoulutusta suosivia, eikä alemman luokan edustajilla ollut samanlaisia mahdollisuuksia osallistua akateemiseen opetukseen. Akateemisen opetuksen keskittyminen Etelä-Suomeen vain vahvisti korkeakouluihin valikoitumista. Varakkaiden vanhempien lapsilla oli mahdollisuus kouluttaa lapsiaan ja lähettää heitä kauempaakin opiskelemaan. Koulutusekspansion ja korkeakoulujen massoitumisen myötä korkeakouluopiskelijoiden sosiaalinen tausta muuttui. Opintotukijärjestelmän kehittyminen edesauttoi myös vähävaraisempien vanhempien lasten opiskelumahdollisuuksia. Korkeakouluopiskelijoiden sosiaalinen tausta on nykyään hyvinkin erilainen, joskin ylimmän sosiaaliryhmän osuus on edelleen suurin.

Muokkaaminen, sosialisatio on koulutuksen kolmas funktio. Koulutusjärjestelmä vaikuttaa yksilön persoonallisuuden muovautumiseen joko suunnitelmallisesti tai tiedostamatta. Koulu voidaan nähdä olevan koko inhimillisen toiminnan kirjon vastaanottaja, muokkaaja ja edelleenvälittäjä. Yksilötasolla sosialisatio tapahtuu yhdentämisenä. Yk-

silö ehdollistetaan eri järjestelmien vaatimiin rooleihin. Lehtisalo ja Raivola yhdistävät sosialisatioon myös kulttuurin kehittämisen, koska koulutuspolitiikkaa hallitsee saman kulttuurimuodon juurruttaminen ja levittäminen (assimilaatio- ja enkulturaatiotehtävä). Kulttuurinlevitystehtäviin on liittynyt myös poliittinen sosialisatio; koulutuksella juurutetaan yhteisiä poliittisia arvoja. (Engeströmin 1970, 80; Lehtisalo ja Raivola 1999, 58)

Sosialisaation merkitys korkeakouluopetuksessa on vaihdellut vuosikymmenien aikana. Viime vuosisadan alussa korkeakouluissa opiskelevat nuoret omaksuivat akateemisen arvokkuuden omana etuoikeutenaan. Koulutusekspansion myötä tämä akateemisuuden arvostus kenties väheni, mutta sen tilalle nousivat eri aikoina vallinneet opiskelijapoliittiset aatteet. Korkeakoulutuksen muuttuessa yhä tulosvastuullisempaan suuntaan omaksuvat myös opiskelijat tietyt tuloksellisuusvaatimukset. On oltava yhä tehokkaampi pärjätäkseen opinnoissaan, on hankittava työkokemusta saadakseen tulevaisuudessa paremman työpaikan. Vallitsevat koulutuspoliittiset suunnat siis muokkaavat opiskelijaa haluttuun suuntaan, usein opiskelijan sitä itse tiedostamatta.

Kolmen edellä mainitun koulutuksen funktion lisäksi Lehtisalo ja Raivola (1999, 64-68) nimeävät koulutuksen funktioiksi varastointi- ja emansipoivan tehtävän. Varastointifunktion mukaan koulutus on keskeinen työvoiman tarjonnan säätelijä. Tämä tehtävä korostuu ennen kaikkea taloudellisten lamojen aikana. Koulutuksen organisoinnilla voidaan lisäksi ennakoida tulevaisuuden osaamistarpeita ja näin pitää työvoimaa käyttökelpoisena. Viimeksi tämän funktion merkitys oli nähtävissä 1990-luvun talouden laman aikaan. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen (1987-1993) mukaan nuorten työhön osallistumisen laskeneen laman myötä. 1980-luvun lopulla opiskelijat siirtyivät nopeasti työmarkkinoille, kun taas 1990-luvulla nuoret siirtyivät entistä enemmän opiskelemaan. (Parjanne 1997, 13)

Koulutuksen emansipoivan funktion mukaan yksilö voi koulutuksella kohottaa statussaan enemmän kuin minkään muun tekijän avulla. Emansipoiva vaikutus näkyy selvimmin kehittyvissä maissa, joissa jo vähäiselläkin muodollisella koulutuksella voi parantaa asemaansa ja tuottaa näin jälkipolville paremmat elämisen edellytykset. Koulutuksen emansipoiva funktio edistää eniten koulutuksen tasa-arvoistavaa vaikutusta, jos-

kin tasa-arvon odotukset liittyvät myös kaikkiin muihinkin koulutuksen funktioihin. (Lehtisalo ja Raivola 1999, 68)

3. OPINTOTUKI KEHITTYY

-JATKUVAA JÄRJESTELMÄN PAIKKAILUA

3.1 Stipendit ja lainat opintojen rahoittajina

Toista maailmansotaa seuranneet vuosikymmenet olivat monella tapaa merkittävät suomalaiselle yhteiskunnalle. Sodasta toipuva maa oli elinkeinorakenteeltaan muita Pohjoismaita jäljessä; maatalous oli pientilavaltaista, teollisuus melko yksipuolista. Taloudellinen kasvu oli aluksi hidasta ja sosiaalipolitiikan painopiste sodan uhrien auttamisessa. Residuaalista sosiaalipolitiikkaa harjoitettiin 1950-luvulle saakka. Sen aikana tärkeimmät sosiaalipoliittiset kysymykset koskivat kurjuudessa elävän väestönosan tarpeita, yleissivistävää koulutusta ja perusterveydenhuoltoa. Residuaalisen sosiaalipolitiikan myötä valtion roolia laajan vastuun ottajana ryhdyttiin tähdentämään. Suomen kehitys kohti hyvinvointivaltiota alkoi. 1940-lukua onkin kutsuttu hyvinvointivaltion ensimmäiseksi rakennuskaudeksi. (Saari 1996, 222; Takala-Karisto-Haapola 1998, 283)

Modernisoituvassa yhteiskunnassa yksilön tuli turvata toimeentulonsa ensisijaisesti työstä saadulla palkalla. Sosiaalipolitiikan kautta jaettava hyvinvointi kohdistui vain niihin, joiden kohdalla markkinoiden ensisijaiset väylät eivät jostain syystä toimineet. Kohderyhmänä olivat palkkatyön ulkopuolelle jääneet ryhmät, mm. lapset äidit ja nk. kunnolliset köyhät. Kohderyhmää ei ratkaissut toimijan luokka-asema vaan sosiaaliset riskit ja niiden kasaantuminen. (Takala-Karisto-Haapola 1998, 283)

Yksilöllistyminen, eräs modernisaation tuotos, mursi perinteistä sääty-yhteiskuntaa ja muutti samalla esimerkiksi naisten asemaa. Naiset eivät enää olleet taloudellisesti riippuvaisia aviopuolisoistaan. Heillä oli aiempaa suurempi vapaus valita esimerkiksi kouluttautuminen ja kodin ulkopuolinen palkkatyö entisen kotityön sijaan. Suomessa yksilöllistymisen nousu modernisoituvassa yhteiskunnassa näkyi mm. sekä naisten osuuden

kasvuna korkeakouluopiskelijoista että opiskelijoiden sosiaalisen taustan muutoksena. Sodan jälkeen pääosa opiskelijoista oli edelleen yläluokan taustan omaavia, mutta työväestön ja maatalousväestön osuus alkoi nousta vuosisadan puoliväliin tultaessa. (Nevala 1990, 90-92; Beck 1992, 129)

Residuaalisen sosiaalipolitiikan aikana sosiaalisten etuuskien taso oli siis matala. Apu oli valikoivaa ja perustui tiukkaan tarveharkintaan. Niinpä sodan jälkeisinä vuosikymmeninä, ennen varsinaisen opintotukijärjestelmän kehittymistä, opiskelijoiden pääasiallisina opintojen rahoittajina olivat vanhemmat sekä erilaiset stipendit ja lainat. Vuonna 1944 astui voimaan Ammattiopintojen avustuslaki (L 796/1944). Lain mukaan vähävaraisella Suomen kansalaisella oli mahdollisuus saada apurahaa ammattiopintoja varten. Apurahan saannin edellytykset olivat tiukat. Asianomaisen tuli olla alle 24 -vuotias, aikomalleen alalle sopiva ja hänen tuli todennäköisesti saada toimeentulonsa suunnitellulta ammattialalta. Apurahan suuruuteen vaikuttivat anojan taloudellinen asema ja perhesuhteet, opintojen laatu ja pituus sekä muut apurahan suuruuteen vaikuttavat erityiset olosuhteet. Ammattiopinnoiksi luettiin opiskelu ammatillisissa oppilaitoksissa. Tiukkojen rajoitusten vuoksi stipendien merkitys opintojen rahoitusmuotona väheni.

Vuonna 1948 säädettiin Laki korkeakouluopintoja varten annettavista stipendeistä ja avustuksista (L 600/1948). Lain mukaan stipendien saamisen yleisinä edellytyksinä olivat lahjakkuus, ahkeruus ja vähävaraisuus. Stipendit olivat koko- tai puolistipendejä sen mukaan, asuiko hakija kotona vai itsenäisesti. Vuonna 1953 säädetty Laki korkeakoulustipendeistä (L 252/1953) antoi vain lähinnä tarkentavia määrittelyjä edellä mainittuun lakiin. Määrittelyt koskivat etupäässä korkeakoulututkintoja. Stipendit olivat edelleen koko- tai puolistipendejä.

Ylimmän sosiaaliryhmän lapset olivat enemmistönä korkeakouluopiskelijoissa 1950-luvulla. Opiskelijoiden sosiaalinen tausta ei kuitenkaan enää ollut edellisten vuosikymmenien tavoin selvästi ylimpään sosiaaliryhmään painottunut; maatalous- ja työväestön osuus oli kasvanut jo noin neljännekseen. Opiskelijoiden sosiaalisen taustan tasoittumista edesauttoi vuonna 1959 voimaan astunut Laki opintolainojen valtioneuvoston päätöksestä (L 13/1959). Lain myötä valtio takasi lahjakkaiden, ahkerien ja vähävaraisten opiskelijoiden opintolainan akateemisen loppututkinnon suorittamista varten. Huolimatta lainojen valtioneuvoston päätöksestä, mahdollisuus opiskeluun voidaan nähdä rajatuksi. Korkea-

koulujen alueellinen keskittyminen Etelä-Suomeen rajoitti edelleen vähävaraisten mahdollisuuksia lähettää lapsiaan opiskelemaan kauaksi kotoaan.

Viime vuosisadan puoliväliin saakka korkeakouluopiskelijat olivat taloudellisesti hyvin riippuvaisia vanhemmistaan. Stipendeistä, avustuksista ja lainojen valtiontakauksista säädetyt lait olivat ensimmäinen askel kohti valtion tukemaa opiskelua. Vanhempien merkitys opintojen tukemisessa oli korostunut, opiskelijat olivat perheriippuvaisia.

3.2 Opintotukijärjestelmän ensi askeleet

Suomalaisen yhteiskunnan modernisoituminen jatkui 1960-luvulla. Maatalousväestö väheni teollisuuden ja palvelusektorin laajentuessa. Rakennemuutos nopeutui kaupungistumisen myötä, tuloerot kasvoivat. Sosiaalipolitiikka kehittyi tuoden mukanaan useita sosiaalipoliittisia uudistuksia, kuten vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeet sekä sairausvakuutusjärjestelmän. Samalla sosiaalipolitiikan harjoittaminen muuttui residuaalisesta ansioperustaiseksi; apu oli edelleen valikoivaa. Yksilön sosiaaliturvan tasoon vaikutti hänen työmarkkinoilla saavuttamansa tulotaso. Sosiaalipolitiikan kohderyhmänä olivat aktiivisimmat kansalaiset; työmarkkinoille tuleva ja sieltä poistuva osa väestöstä. Sosiaalisten etuuksien taso oli hyvä, keskeisten sosiaalipoliittisten kysymysten kohdistuessa nyt tasa-arvoon. Sosiaalipoliittisten uudistusten vuoksi 1960-lukua on pidetty hyvinvointivaltion toisen rakennuskautena. Suomesta oli tullut moderni palkkatyöläisyhteiskunta. (Raunio 1995, 189; Takala-Karisto-Haapola 1998, 284)

Nykyinen opintotukijärjestelmä sai alkunsa juuri 1960-luvulla koulutusjärjestelmän ja sosiaalipolitiikan kehittymisen myötävaikutuksella. Pekka Kuusi oli yksi tuon ajan sosiaalipolitiikan uudistajia. Hänen ajatuksenaan oli sosiaalipoliittisilla tulontasoituksilla siirtää kulutusmahdollisuuksia rikkailta köyhille, jolloin myös kulutuksen kokonaisaktiivisuus kasvaisi. Tulontasoituksia hän perusteli köyhien rikkaita suuremmalla kuluksalttiudella. Köyhien aiempaa suurempi kulutus vaikuttaisi Kuusen mukaan puolestaan talouden kasvupyrkimyksiin suotuisasti. (Kuusi 1961, 59-64) Opintotukijärjestelmä on kuitenkin vain osittain pystynyt vastaamaan Kuusen esittämiin ajatuksiin.

Kaikki opiskelijat käsittävän opintotukijärjestelmän luomisen puolesta puhuivat myös opiskelijatutkimukset. Esimerkiksi Kalajan (1967) tutkimuksessa ”Suomen korkeakouluopiskelijat” todettiin yhä useamman opiskelijan tehneen opintojen ohessa työtä rahoittaakseen opinnot. Rungas työssäkäynti nähtiin opintoja hidastavana tekijänä. Vanhempien taloudellinen tuki opintojen rahoittajana oli vähentynyt aiempiin vuosiin verrattuna, lainojen osuus sen sijaan kasvanut. Alemmista sosiaalikerrostumista tulleet opiskelijat olivat tutkimuksen mukaan riippumattomampia vanhempiensa tuesta kuin ylemmän sosiaaliluokan jälkeläiset. Tutkimuksessa todettiin alemmista sosiaaliryhmistä lähtöisin olevat tosin käyttivät muita enemmän lainoja ja apurahoja opintojensa rahoittamiseksi.

1960-luvun lopulla käynnistyivät vihdoinkin niin korkeakoulujen hallinnon, tutkintojen kuin opintotuenkin uudistukset. Ensimmäinen varsinainen opintotukikomitea oli presidentti Kekkonen nimeämä työryhmä, joka vuonna 1965 ryhtyi laatimaan suunnitelmaa korkeakoulujen resursoinnista seuraaviksi viideksitoista vuodeksi. Seuraavana vuonna työryhmän esityksen mukaisesti hyväksyttiin laki korkeakoulujen kehittämistä vuosille 1967-1981. (Ala-Vähälä 1988, 4)

Opintotukikomitean mietinnössä esitettiin opintotuesta tehtävän yleinen rahoitusmuoto kaikille peruskoulun jälkeisiä opintoja harjoittaville Suomen kansalaisille. Oppilaitoksen tuli olla valtion valvonnan alla ja lukuvuoden oli kestettävä vähintään kahdeksan kuukautta. Opintotuen ei nähty olevan tarpeellinen kattamaan kaikkia opiskelukustannuksia, vaan opiskelijalle tuli jäädä 30 prosentin omavastuuosuus. Opiskelijat oli lisäksi nähtävä vanhemmistaan henkisesti ja taloudellisesti riippumattomina eikä vanhempien taloudellinen asema näin ollen saanut vaikuttaa tuen määrään. (Ala-Vähälä 1988, 5)

Komitean mietinnön pohjalta ei kuitenkaan ryhdytty uudistusten toteuttamiseen. Kesällä 1968 nimitettiin uusi työryhmä laatimaan ehdotus opintotukijärjestelmästä, joka olisi nopeasti toteutettavissa lisäämättä kuitenkaan valtion menoja. Työryhmän kehittämä opintotukimalli perustui pelkkään pankin myöntämään lainaan. Valtion menoissa voitiin säästää, koska kattavaa opintotukijärjestelmää ei luotu, vaan opiskelija sai lainan valtion opintotukirahastosta. Käytännössä uudistus toteutui siten, että vuonna 1959 luotua opintolainojen valtioneuvostonjärjestelmää laajennettiin. Yliopistoihin ja korkeakouluihin

perustettiin opintotukilautakuntia. Valtakunnallisesti asioita koordinoi Valtion Opintotukikeskus vuodesta 1969 alkaen. (Ala-Vähälä 1988, 6)

Tammikuussa 1969 säädettiin Laki korkeakouluissa ja eräissä muissa oppilaitoksissa opiskelevien henkilöiden opintolainojen valtioneuvostokausista ja korkotuesta (L 69/1969). Lain tarkoituksena oli opiskelumahdollisuuksien parantaminen. Ensimmäiset lainat myönnettiin seuraavana syksynä. Opintotukikomitean ehdotuksesta uuteen lakiin otettiin mukaan takausstipendit. Niillä pyrittiin kannustamaan tehokkaaseen opiskeluun: opiskelija voitiin vapauttaa veloistaan jopa kokonaan, jos hän oli osoittanut erityistä menestystä tutkintoa suorittaessaan. Samoin tarveharkinnassa noudatettiin komitean kantaa; vanhempien varallisuus ei enää vaikuttanut toimeentulomahdollisuuksia harkittaessa. Sen sijaan opiskelijan omat tulot ja omaisuus huomioitiin, samoin hänen mahdollisen aviopuolisonsa. Komitean tarveharkinnan kanta noudatti siten pitkälti yleisen sosiaalipoliittisen ansioperusteisen mallin ominaispiirteitä.

Valtion rooli opintojen rahoittajana oli 1960-luvulla edelleen vähäinen. Kehitystä, joskin hidasta sellaista, kohti ”valtion vastuuta” oli kuitenkin tapahtunut. Vanhempien rooli opintojen rahoittajina oli edelleen keskeinen, mutta esimerkiksi vuonna 1969 annetussa laissa vanhempien varallisuus ei enää vaikuttanut lainan saantiin. Opiskelijoiden mahdollisuus vanhemmista riippumattomaan opiskeluun oli alulla. Universaalin sosiaalipoliittikan mukainen tasa-arvon tavoite oli opintoja koskevassa rahoituksessa nähtävissä juuri vanhempien tulojen huomioimatta jättämisenä.

3.3 Opintorahasta opiskelun taloudellinen perusta

Suomen kehitys hyvinvointivaltioksi jatkui 1970-luvulla. Sosiaalipoliittikan harjoittamisessa ansioperusteinen malli sai väistyä ja tilalle nousi institutionaalinen malli. Institutionaalista sosiaalipoliittikkaa harjoittavassa valtiossa julkinen valta on keskeinen sosiaalipoliittikan toimeenpanija. Palvelut ovat universaaleja ja niiden taso on kohtuullinen. Asiakkaat ovat tavallisia kansalaisia eikä avustukseen liittyvää valvontaa juuri ole. Institutionaalisella sosiaalipoliittikalla yritetään lisäksi vähentää kansalaisten eriarvoisuutta. (Raunio 1995, 185)

Siirtyminen institutionaalisen sosiaalipolitiikan harjoittamiseen merkitsi mullistusta myös opintotukijärjestelmässä. Tammikuussa 1972 säädetyllä Opintotukilalla (L28/1972) lakkautettiin valtion takaamat stipendit ja apurahat. Näin säästyneet varat yhdistettiin opintorahaksi, joka liitettiin opintotukijärjestelmään. Opintoraha myönnettiin vähintään neljä kuukautta kestäville opinnoille. Asetuksella määriteltiin opintotuen enimmäisajaksi seitsemän opintovuotta samaa tutkintoa varten.

Opintorahan suuruus oli yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa opiskeleville 700 markkaa kuukaudessa. Laissa määriteltiin opintotuen yleisen myöntämisen edellytykseksi opintotuen hakijan opintomenestys ja vähävaraisuus. Opintomenestyksen katsottiin olevan ensimmäisenä vuonna riittävän, kun hakija osoitti hyväksymisensä oppilaitokseen. Myöhemmin opintomenestyksen harkinnassa otettiin huomioon hakijan opintoihinsa käyttämä aika sekä mahdolliset sairaudet tai muut opiskelua hidastavat tekijät. Opintotuen hakijan vähävaraisuutta harkittaessa otettiin huomioon opiskelijan omat ja hänen aviopuolisonsa tulot ja omaisuus. Opintorahaa myönnettäessä myös vanhempien tulot ja omaisuus otettiin huomioon, jos hakija oli naimaton ja asui vanhempiensa luona tai jos hän asui muualla ja oli alle 20-vuotias (A 287/1972). Opintolaina oli korkotuelista, valtion takaamaa lainaa.

Vuonna 1973 komitea määritteli opintotuen kolme peruseriaatetta. Ensimmäkin opintotuen tuli toimia perhekustannusten tasaajana. Toiseksi opintotuen tuli edistää koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuutta, jolloin vanhempien vähävaraisuus ei saanut olla esteenä lapsen kouluttautumiselle. Opintotuki oli myös nähtävä osana yleistä yhteiskuntapolitiikkaa, jonka avulla tuli pyrkiä tuloerojen kaventamiseen. Erona vuoden 1968 komiteamietintöön vuonna 1973 oltiin valmiita palauttamaan vanhemmille lievä koulutusvastuu. (Ala-Vähälä 1988, 9.)

Taloudellinen kasvu pysähtyi 1970-luvun puolessa välissä ja Suomi ajautui öljyn hinnan rajujen korotusten vuoksi lamaan vuonna 1974. Suomen markan devalvoineilla yritettiin parantaa yritysten kilpailukykyä. Tästä huolimatta työttömyysaste kohosi silloisessa mittakaavassa korkeaksi. Talouspolitiikalla pyrittiin tukemaan erityisesti avoimen sektorin investointeja ja niiden edellyttämää teollisuuden kannattavuutta. Taloudellinen lama hidasti hyvinvointivaltion rakentamista. Sosiaalipoliittiset uudistukset tulivat varovaisemmiksi, mutta varsinaisia sosiaaliturvan huononnuksia ei Suomessa toteutettu.

Vuosikymmenen alussa luotiin maanviljelijöiden ja yrittäjien työeläkejärjestelmä sekä säädettiin kansanterveyslaki ja päivähoitolaki. Koulutuspoliittisesti merkittävä uudistus oli peruskoulujärjestelmään siirtyminen. (Raunio 1995, 189; Loikkanen, Pekkarinen, Siimes & Vartia 1997, 11)

Taloudellinen lama ei voinut olla vaikuttamatta myös opintotukijärjestelmään. Vuonna 1976 opintolainoja leikattiin 20-30%. Tämä vaikutti etenkin pienituloisesta perheestä kotoisin olevan opiskelijan asemaan. Myös opintotuen toimintaperiaatteita arvioitiin uudelleen, järjestelmän kun oli toimittava myös taloudellisesti huonoina aikoina. Opetusministeriön asettama toimikunta tutki opiskelijoiden toimeentuloa ja päätyi suosittamaan opintolainakannan pienentämistä lisäämällä tuen opintorahaosuutta sekä siirtämällä tuen painopistettä välilliseen tukeen (mm. ruokailutuki) päin. Toimikunta esitti myös asumislisän maksamista itsenäisesti asuville, naimattomille opiskelijoille. Myös opintorahan maksuperiaatetta tulisi muuttaa siten, että tuen enimmäismääräksi tulisi opintorahan ja -lainan summa, joista ensimmäiseen olisi laskettu mukaan mahdollinen asumislisä. Toimikunta ehdotti lisäksi vanhempien tuloihin perustuvan tarveharkinnan tiukentamista, jolloin heidän taloudellinen asemansa vaikuttaisi ei vain tuen opintorahaosuuteen, vaan koko tuen määrään. (Ala-Vähälä 1988, 15)

Opintotukiuudistus toteutettiin lähes toimikunnan esitysten mukaisesti. Vuonna 1977 annettiin kaksi kertaa laki opintotukilain muuttamisesta (L 65/1977, L 485/1977). Laeilla opintoraha jaettiin perusosaan ja asumislisään. Opintorahan suuruus oli yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa opiskelevilla 750 markkaa kuukaudessa. Vanhempien tulot ja varallisuus otettiin huomioon, jos opiskelijan katsottiin olevan vanhempien huollettavana. Myös omien ja puolison tulojen ja varallisuuden huomioonottaminen säilyi vähävaraisuutta harkittaessa.

Uudistus pysäytti pankkien opintolainakannan ja uusien lainojen määrää väheni. Koska opintorahan määrä ei lain myötä ollut juurikaan noussut, aiheutti tämä eriarvoisuutta opiskelijoiden keskuudessa. Vasta vuonna 1983 perhekustannus- ja toimeentuloperiaatteet määriteltiin uudelleen ja opiskelijat jaoteltiin iän ja asumismuodon mukaan neljään ryhmään. Nämä ryhmät olivat: alle 18-vuotiaat, vanhempiensa luona ja kodin ulkopuolella asuvat opiskelijat sekä yli 18-vuotiaat, vanhempiensa luona ja kodin ulkopuolella asuvat opiskelijat. (Ala-Vähälä 1988, 18)

3.4. Järjestelmän vakaata aikaa

1980-luvun alku merkitsi elpymistä edellisen vuosikymmenen lamasta. Vuosikymmenen alussa Suomi saavutti pohjoismaisen hyvinvointivaltion tason. Maan kansantalous ei kuitenkaan ollut tasapainoista. Kansainvälisten pääomaliikkeiden vapautumisen seurauksena rahoitusmarkkinoiden tiukka säännöstely oli pakko purkaa. Julkiset menot kasvoivat ja tuonti lisääntyi. Vuosikymmenen lopulla maa velkaantui eivätkä vientitulot enää riittäneet kattamaan aiheutuneita kustannuksia. Talouspolitiikan toimintaympäristö oli muuttunut, kun pankit ja yritykset saivat tuoda maahan nyt vapaasti ulkomaista rahaa. Tähän ei oltu osattu varautua riittävän hyvin. Sosiaalimenojen vuosittainen reaali- kasvu oli kahdeksan prosenttia. 1980-lukua pidetäänkin hyvinvointivaltion kolmantena rakennuskautena. Sosiaaliturvaa parannettiin mm. kansaneläkejärjestelmän kokonaisuudistuksella, toimeentulotuen luomisella, työttömyysturvan uudistamisella ja sosiaalietuuksien verouudistuksella. Sosiaalimenojen reaali- kasvu jatkui läpi vuosikymmenen, hidastuen kuitenkin loppua kohden. (Raunio 1995, 190, Vartia & Ylä-Anttila 1996, 5)

Opintotukijärjestelmä säilyi perusrakenteiltaan samanlaisena koko 1980-luvun, ollen opintolainapainotteinen. Opintotuki koostui edelleen opintorahasta, valtion takaamasta opintolainasta ja korkotuesta. Opintorahana maksettiin perusosaa ja asumislisää. Asumislisä laajentui koskemaan myös perheellisiä opiskelijoita, jotka opiskelun takia joutuivat asumaan eri paikkakunnalla kuin perhe (L 550/1983).

Opintotuen taso alkoi nousta samalla kun vanhempien taloudellisen aseman perusteella tapahtuvan tarveharkinnan ikäraajat laskivat. Opintotukea myönnettäessä huomioon otettiin 30:een ikävuoteen saakka sekä hakijan että puolison tulot ja varallisuus. Tämän jälkeen huomioitiin vain hakijan tulot ja varallisuus. Vanhempien taloudellinen asema huomioitiin, jos hakija oli alle 24-vuotias ja asui kotona tai jos hän oli alle 20-vuotias ja asui muualla kuin vanhempiensa luona (A 338/1983). Perusosaa sai korotettuna huollettavien lapsien ja opintolainan hoitomenojen perusteella. Opintoraha ei ollut veronalaista tuloa. Opiskelijan omien tulojen raja kuukaudessa oli noin 2400 markkaa. Opintolainaa saivat kaikki täysi-ikäiset ja muualla kuin vanhempiensa luona asuvat alle 18-vuotiaat opiskelijat.

Opintotuen tason noususta huolimatta 1980-luvulla tehdyt opiskelijatutkimukset (mm. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus 1983, Kytömäki 1987) osoittavat opintotuen olleen riittämätön opiskelun yksinomaisena rahoitusmuotona. Vanhemmilta saatuun taloudelliseen tukeen turvauduttiin usein. Vuosikymmenen loppua kohden myös opintojen oheinen työssäkäynti lisääntyi. Tärkeimmäksi syyksi työssäkäynnille opiskelijat ilmoittivat usein toimeentulon turvaamisen.

3.5. Uudistuksia kiristyneessä taloudellisessa tilanteessa

Kansantalouden ylikuumeneminen johti suureen lamaan 1990-luvun alussa. Tilannetta pahensi Neuvostoliiton romahtaminen ja sekä vienti- ja tuontihintojen suhteen heikkeneminen. Yritykset ja kotitaloudet velkaantuivat ajautuen velkakriisiin, työttömyys kohoosi ennätyskorkeaksi. Devalvaatioiden ja korkeiden korkojen avulla vaihtotase saatiin tasapainotettua. Pankkitoimintaa pahensi korkoloukut, joiden tuloksena olivat luottotappiot ja pankkikriisi. Laman syvetessä hyvinvointivaltio joutui uudelleenarvioinnin kohteeksi. Julkisia palveluja ja etuuksia supistettiin, sosiaalimenojen kasvaessa laman syvetessä. Kasvaneet työttömyysmenot olivat suurin yksittäinen sosiaalimenojen kasvattaja. 1990-luvulla ei uusia sosiaalipoliittisia uudistuksia toteutettu, vaan painopiste oli aiemmin luotujen järjestelmien ylläpidossa supistuvien varojen. (Raunio 1995, 191; Vartia ym. 1997, 5)

Laman alkuvuosina toteutettiin suuri opintotukiuudistus. Sen alkuperäisenä tavoitteena oli mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu ilman ansiotyöhön menoa tai toimeentulotuen anomista. Uudistus muuttikin opintotukijärjestelmää opintorahapainotteisempaan suuntaan. Vuonna 1992 annettiin Laki korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta (L 111/1992) ja Asetus korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta (A 317/1992). Lain mukaan opintotuki käsitti opintorahan tai aikuisopintorahan, opintotuen asumislisän ja opintolainan valtiontakauksen. Opintorahan määrä korottui sekä 20-vuotta täyttäneillä (1570 mk) että alle 20 -vuotiailla (750mk), jotka asuivat muualla kuin kotona. Uudet opintolainat muuttuivat markkinaehtoisiksi eikä niistä enää maksettu korkotukea.

Opintojen tukiaikaa lyhennettiin seitsemästä tukivuodesta 55 tukikuukauteen yhtä ylempää korkeakoulututkintoa varten. Opiskelun enimmäistukiajaksi säädettiin 70 tukikuukautta. Opiskelijan omien tulojen uudeksi kuukausirajaksi määriteltiin 1700 markkaa. Uudella lailla vakinaistettiin myös aikuisopintorahan asema. Asumislisän korvaavuusasteeksi määritettiin 75 prosenttia kohtuullisista asumismenoista. Uusi laki poisti myös puolison ja vanhempien tulojen ja varallisuuden huomioimisen. Samoin huoltajakorotukset ja lainanhoitokorotukset poistuivat.

Opintotukijärjestelmän uudistus jatkui vuonna 1993, tavoitteenaan yhtenäistää korkeakouluopiskelijoiden ja muiden oppilaitosten opintotuesta annettua lainsäädäntöä. Uudistus tähtäsi edelleen opintotuen, työttömyysturvan ja toimeentulotuen yhteensovittamiseen. (Autio 1995, 63) Opintolainan korot otettiin verotuksessa korkovähennyksen piiriin, kunnallisverotukseen tuli opiskelijavähennys. Kotihoidontukijärjestelmässä vain kotihoidon lisäosan saaminen esti opintotuen saamisen. Vuonna 1994 voimaan astunut Opintotukiasetus (A 260/1994) ja Opintotukilaki (L 65/1994) ulottuivat koskemaan myös muissa kuin korkeakouluissa opiskelevia opiskelijoita. Opintotuki siirtyi Kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi ja Valtion opintotukikeskus liitettiin osaksi Kansaneläkelaitosta.

Vuonna 1995 päätettiin vuotuisia opintotukimenoja leikata 300 miljoonalla markalla. Säästöt kohdistuivat opintorahaan ja asumislisään. Kesäkuussa 1995 annettiin Laki opintotukilain muuttamisesta (L 940/1995). Sen mukaan asumislisän korvaavuusaste laski 75 prosentista 67 prosenttiin. Opintorahan kuukausittaista määrää leikattiin 30 markkaa itsenäisesti asuvilta, 20 vuotta täyttäneiltä. Vanhempiensa luona asuvilta leikkauksen määrä oli 120 markkaa. Opintorahaan vaikuttavien tukikuukausien tulorajaa nostettiin 100 markalla, asumislisään vaikuttavaa rajaa puolestaan laskettiin 2300 markasta 1800 markkaan. Opintolainan valtioneuvoston määräys nousi 100 markkaa, ollen siten 1300 markkaa kuukaudessa. Aikuisopintotuen saamiseksi tuli hakijan olla 30-54 vuotias. Myös markkinaehtoisten lainojen korkoavustus astui voimaan vuoden 1996 alusta.

Tammikuussa 1997 annetulla lailla opintotukilain muuttamisesta (L 49/1997) korotettiin muualla kuin vanhempiensa luona asuvien 19 vuotta täyttäneiden opiskelijoiden opintorahaa täydelle tasolle. Myös aikuisopintorahan saamisen ehtoja tiukennettiin; hakijalla tuli olla vähintään vuoden työhistoria ennen opintojen alkamista. Ylempää kor-

keakoulututkintoa varten säädettyä enimmäisaikaa tarkistettiin siten, että se vastaisi erittäin laajojakin tutkintoja sekä ottaisi huomioon opiskelijan mahdolliset henkilökohdalliset syyt opintotukiajan pidentämiseksi. Opintotukea voidaan tämän lain nojalla myöntää enintään yhdeksän kuukautta opiskelun jäljellä olevaksi ajaksi, edellyttäen ettei opintotuen enimmäisaika ole 70 kuukautta.

Vuonna 1998 uudistettiin opintotuen tuloharkintaa (L 920/1997). Entisen kuukausittaisen tulorajan sijaan opiskelijalle määriteltiin kalenterivuositainen ns. vapaa tulo. Vapaa tulo määräytyy opiskelijan nostamien opintoraha- ja asumislisäkuukausien mukaan. Vapaa tulo on 3000 markkaa kuukaudessa jokaista sellaista kuukautta kohden, jona opiskelija on saanut opintorahaa tai asumislisää. Kuukausina, jolloin opiskelija ei ole nostanut opintorahaa tai asumislisää, vapaa tulo on 9000 markkaa. Uudessa laissa määritettiin myös opintotuen takaisinperinnästä. Samalla asumislisän ehtoja tiukennettiin siten, että vanhempiensa omistamassa tai vanhemmiltaan vuokraamassaan asunnossa asuvan opiskelijan kuukausittainen asumislisä on enintään 350 markkaa.

Perustavanlaatuiset muutokset opintotukijärjestelmässä heijastuivat suoraan opiskelijoiden arkiseen selviytymiseen. 1990-luvulla tehtyjen opiskelijatutkimusten (mm. Kuparinen 1991, Ryömä 1993, Saari 1994, Lempinen 1997, Vesikansa 1998, Yesilova 1999) mukaan opintotuki koettiin edelleen riittämättömäksi opintojen yksinomaisena rahoitusmuotona. Se kattoi läpi vuosikymmenen hieman yli puolet opiskelijan kokonaistoimeentulosta. Tärkeinä opintojen rahoitusmuotoina olivat opintojen oheinen ansiotyö sekä vanhempien ja suvun taloudellinen tuki.

Opintolainan suosio romahti lainan muututtua markkinakorkoiseksi. Myös maan taloudellinen ahdinko vaikutti opintolainan nostamiseen. Kun vuosikymmenen vaihteessa opintolainaa oli nostanut 80 prosenttia opiskelijoista (Kuparinen 1991), oli vastaava luku muutaman vuoden jälkeen, korkean työttömyyden vallitessa noin 16 prosenttia (Poutvaara 1995). Työllisyystilanteen kohentuessa myös opintolainaa uskallettiin nostaa enemmän; vuosikymmenen lopussa kolmannes opiskelijoista oli nostanut opintolainaa (Yesilova 1999).

Opintojen ohessa tehtävästä ansiotyöstä muodostui viime vuosikymmenellä siis yhä merkittävämpi tekijä opintojen rahoituksessa. Työllisyystilanteen kohentuessa myös opiskelijoiden työssäkäynti lisääntyi. Sekä vuosikymmenen alussa että lopussa noin kolme neljäsosaa opiskelijoista kävi työssä opintojen ohessa. Taloudellinen lama vuosikymmenen puolessa välissä alensi vain hetkeksi myös opiskelijoiden työntekoa.

Opintotuen tukiajan lyhentämisen taustalla ollut ajatus tutkintojen nopeuttajana ei onnistunut käytännössä. Sen sijaan tuet loppuvat tietyillä aloilla usein kesken ja opiskelijat joutuvat hankkiutumaan työmarkkinoille jo opiskeluaikanaan turvatakseen toimeentulonsa. Opintojen ohessa tehtävä ansiotyö puolestaan viivästyttää valmistumista. Oranvanpyörä on valmis.

3.6 Uusi vuosituhat, uudistusten aika(a)

Paavo Lipposen II hallituksen ohjelmassa korostettiin aiempaan tapaan opintotuen riittävyttä ja asumistuen kattavuutta. *”Opintotukea kehitetään valmistumista paremmin tukevaksi ja tukiaikaa joustavoitetaan opintojen loppuunsaattamisen mahdollistamiseksi nykyistä paremmin. Opiskelijoiden asumisen tukijärjestelmä yhtenäistetään perusteillaan”*. (Hallituksen ohjelma)

Asumisen osalta Lipposen II hallituksen ohjelman voidaan katsoa toteutuneeksi asumisen tukien perinpohjaisella uudistuksella keväällä 2000. Laella opintotukilain (L 41/2000) ja asumistukilain muuttamisesta (L 42/2000) suurin osa opiskelijoista on oikeutettu opintotuen asumislisään 1.5.2000 alkaen. Asumislisän piiriin siirtyivät lapsettomat avo- ja avioparit, alivuokralaiset ja muut opiskelijat, jotka eivät asu vuokra-asunnossa yksin. Näin ollen yleisen asumistuen piiriin jäivät opiskelijat, jotka asuvat samassa asunnossa oman tai avo-/aviopuolionsa lapsen kanssa sekä ne jotka asuvat omistamassaan tai avo-/aviopuolison omistamassa asunnossa.

Lakiuudistuksen myötä opintotuen asumislisän määrä nousi 80 prosenttiin. Enimmäismäärä on siten 1020 markkaa kuukaudessa. Opiskelijan asuessa vanhemmaltaan vuokraamassa tai vanhempansa omistamassa asunnossa, on asumislisän määrä edelleen 350 markkaa kuukaudessa.

Olennaisin muutos lakiuudistuksen myötä tuli yleisestä asumistuesta asumislisän piiriin siirtyville opiskelijoille. Asumislisä myönnetään vain niille kuukausille, joille opiskelija saa opintotukea. Näin ollen esimerkiksi kesältä ei enää voi saada tukea asumiseen mikäli ei opiskele. Hakijan omat tulot määräytyvät opintorahan lailla kalenterivuositain ns. vapaan tulon mukaan. Myös puolison tulot otetaan huomioon asumislisää myönnettäessä. Asumislisä määräytyy yksilöllisesti opiskelijan olosuhteiden ja asumismenon osuuden perusteella, vaikka hän ei asuisi yksin. Esimerkiksi avo- ja aviopareilla asumismenot puolitetaan aina.

Vuoden 1998 muutokset opintotuen tulorajoissa todellistuivat opiskelijoille vasta keväällä 2000. Kansaneläkelaitoksen ja oppilaitosten tiedottamisesta huolimatta opiskelijat eivät ole tarpeeksi huolellisesti seuranneet omien tulorajojensa täyttymistä. Tämän seurauksena Kela lähestyi helmikuussa yhteensä 22 000 opiskelijaa opintotuen takaisinperintäkirjeellä. Keskimäärin liikaa maksettuja opintotukia tai asumislisiä oli korkoineen noin 6 000 markkaa opiskelijaa kohden. (Verno 2000, 2)

Opintotuen takaisinperintä on ollut kuluneen vuoden aikana useasti esillä julkisuudessa. Asiaan ovat ottaneet kantaa lukuisat kansanedustajat eri puolueista. Konkreettisin tulos käydyistä keskusteluista oli tukikuukausien palauttamisen jatkaminen elokuun 2000 loppuun. Opiskelijat olivat aktiivisia ja käyttivät valitusmahdollisuutta hyväkseen. Reilu 9 000 opiskelijaa valitti saamastaan päätöksestä, Kela hyväksyi puolet valituksista. Valitusten runsaaseen määrään oli syynsä: takaisinperintäilmoituksen oli saanut myös runsas joukko sellaisia henkilöitä, jotka olivat joko valmistuneet tai vasta aloittaneet opiskelunsa vuonna 1998. (Kela hyväksyi puolet opintotukivalituksista, 22.3.2000)

Opintotuen takaisinperinnän aiheuttaman julkisuuden seurauksena tukikuukausien palauttamista on jatkettu seuraavan vuoden maaliskuuhun saakka. Vuodesta 2001 alkaen takaisinperintään joutuvat opiskelijat maksavat takaisin vain nostamansa tuen määrän. Summaan lisätään 15 prosentin korko. (Koskinen, 2000)

Uudistus merkitsee helpotusta monelle takaisinperintään joutuvalla opiskelijalla. Vanha takaisinperintämalli on kuitenkin voimassa vielä vuosina 2001 ja 2002, jolloin tarkistetaan vuosien 1999 ja 2000 ansiot. Opiskelijat lienevät kuitenkin viisastuneet tämänvuotisesta takaisinperinnästä ja osaavat ajoissa tarkistaa tulojaan ja vapaaehtoisesti palauttaa opintotukia takaisin.

4. MODERNISAATIO JA OPISKELIJA

Opiskelijan yhteiskunnallisessa positiossa tapahtui merkittäviä muutoksia viime vuosisadan aikana. Modernisoituvassa yhteiskunnassa, akateemisen koulutuksen laajentuessa yhä useammalla nuorella oli sosiaalisesta taustastaan riippumatta mahdollisuus osallistua korkeakouluopetukseen. Moderni yhteiskunta tuotti uuden sosiaalisen roolin; opiskelijan. Opiskelijat eivät enää edustaneet vain ylä- tai keskiluokkaa, rinnalle olivat nousseet myös työväenluokan edustajat. Yksilö ei enää ollut täysin riippuvainen perheestään halutessaan kouluttautua eikä koulutus ollut vain rikkaiden etuoikeus.

Viime vuosisadan puolesta välistä lähtien valtion rooli opintojen taloudellisena tukijana korostui. Täyttä vastuuta yksilön koulutuksesta valtio ei kuitenkaan ole koskaan ottanut. Yksilöllä on aina säilynyt oma vastuunsa koulutuksen kustannuksissa. Koulutusekspansiosista huolimatta akateeminen statusarvo säilyi kuitenkin pitkään korkeana. Vasta 1980-luvun lopulla alkanut yliopistojen kehitys kohti tulosvastuullisempaa suuntaa ja erilaisten tohtorikoulujen lisääntyminen muuttivat yliopistojen roolia yhteiskunnassa. Elinikäisen oppimisen ja aikuisopiskelijoiden määrän lisääntymisen myötä yliopistoinstituutio ei enää aiemman kaltaisesti toimi koulutusjärjestelmän päätapteenä. Yliopiston autonomia ja vapaa akateeminen tutkimus ovat jäämässä syrjään tuloksellisuusvaatimusten alla.

4.1 Opiskelijan yhteiskunnallinen positio

Traditionaalisessa sääty-yhteiskunnassa opiskelijalla ei ollut omaa positiota. Akateeminen opiskelu oli lähinnä yläluokan privilegio eikä naisten osallistuminen ylimpään opetukseen ollut kovin yleistä. Vanhempien mahdollisuus tukea taloudellisesti lapsensa opintoja ratkaisi monen koulutusmahdollisuudet. Koulutusmahdollisuuksien riippuvuus vanhempien taloudellisista mahdollisuuksista toimi paitsi nuoria erottelevana myös sosiaalisen nousun välineenä. Traditionaalisessa yhteiskunnassa perhe oli keskeinen tuotanto- ja uusintamisyksikkö, kodin ulkopuolinen työ ei ollut yleistä. Koska valtiollisen sosiaaliturvan kehittyminen oli vasta edessäpäin, opiskelevat nuoret olivat taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan.

Modernisaation myötä traditionaalisten yhteiskuntien traditiot korvautuivat modernien yhteiskuntien traditioilla. Modernisaatio tuotti differentoitumista yksilön elämän eri alueilla. Palkkatyö ja vapaa-aika erottautuivat, sukupuoli-identiteetit korostuivat. Naisten asema muuttui, he siirtyivät kodin ulkopuolelle palkkatyöhön. Palkkatyön yleistymisen myötä myös tuotanto ja kulutus erkanivat toisistaan. Yksilöllistymistendenssi korostui suurperheen, kyläyhteisön ja kirkon menettäessä merkitystään turvallisuuden tuojana. Traditioista luopumisen myötä yksilöllä oli yhä suurempi vastuu omasta elämästään ja tekemisistään. Yksilöllistymisprosessissa yksilö vapautui traditioiden luomista kehyksistä. Yksilöstä itsestään tuli oman elämänsä uusintaja. Yhteiskunnan detraditionaalistumisen myötä yksilö tulee yhä riippuvaisemmaksi työmarkkinoista sekä edelleen niin koulutuksesta, kulutuksesta kuin muistakin elämänkulkua säätelevistä tekijöistä. (Beck 1992, 90-130; Giddens 1995)

Beckin (1992) ajatuksia tulkiten voidaan selittää myös opiskelijan yhteiskunnallisessa positiossa tapahtunut muutokset. Differentoitumisen myötä opiskelijan rooli selkiytyi. Yksilöllistymisprosessin ja standardisoidun elämänsä seurauksena opiskelusta muodostui nuoruuteen liittyvä erillinen elämänvaihe. Koulutusekspansion myötä yhä useammalla nuorella oli mahdollisuus akateemiseen opintuun. Koulutuksen avulla yksilön oli mahdollista nousta sosiaalisessa hierarkiassa ja oli hyvin mahdollista että tavallisen rakennustyömiehen pojasta tuli arkkitehti isän maksaman koulutuksen ansiosta. Opiskelusta muodostui yhä tärkeämpi sosiaalisen kohoamisen väylä. Palkkatyöläistyminen mahdollisti paitsi koulutuksen myös asetti omat vaatimuksensa koulutukselle.

Modernisoituvassa yhteiskunnassa koulutuksesta muodostui portti työelämään. Koulutuksen uudenaikaisesta merkityksestä huolimatta valtion rooli opintojen taloudellisena tukijana oli edelleen vähäinen koulutusvastuu säilyi vanhemmilla. Opiskelija oli edelleen perheriippuvainen, joskin valtion rooli opintojen taloudellisena vastuunkantajana oli alkanut laajentua.

Modernisaation tuottaman yksilöllistymistendenssin ja koulutuksen laajentumisen myötä perinteinen perheyhteisö rapautui. Opiskelijoiden sosiaalinen tausta säilyi kuitenkin edelleen varsin kirjavana ja ansiotyöstä muodostui usealle opiskelijalle ainoa keino rahoittaa opinnot. Valtiollisen opintotukijärjestelmän luomisen taustalla olikin ajatus siirtää koulutusvastuuta perheeltä yhteiskunnalle sekä samalla vähentää opiskelijoiden työssäkäyntiä.

Opiskelijoiden kasvava riippumattomuus perheestään ei voinut olla vaikuttamatta myös heidän elämänsä koskeviin valintoihin. Yksilön oli itse tehtävä oma elämänsä koskevat valinnat. Vanhemmistaan taloudellisesti riippumattomat opiskelijat elivät varsin eriytyneenä elämänsä vaiheita opiskeluaikanaan. Koska nuorilla oli aiempaa suurempi vapaus valita opiskelu yhdeksi elämänsä vaiheeksi, elivät he sen erillään esimerkiksi työelämästä.

Traditionaalisen agraariyhteiskunnan modernisoituessa tapahtui siis eri roolien differentoitumista ja elämänsä vaiheet eriytyivät. Palkkatyöläistyminen ja yksilöllistymistendenssi olivat eräitä näkyvimpiä modernisaation mukanaan tuomia muutoksia. Yhteiskunnan ollessa jatkuvassa muutoksen tilassa ei sen seurauksia nähty aina pelkästään positiivisina. Erilaisista riskeistä ja niiden hallinnasta tuli osa yhteiskuntaa. Modernissa teollisuusyhteiskunnassa tällaisia riskejä olivat esim. työvoiman ulkopuolella olevat yksilöt (mm. lapset ja vanhukset) ja heidän sosiaaliturvansa järjestäminen sekä sen jakoperusteet. Toisenlaisia, globaalimpia riskejä edustivat ydinteknologia ja ympäristöuhat. (Beck 1992, 1995)

Siirtymää teollisuusyhteiskunnasta riskiyhteiskuntaan Beck (1992) kutsuu refleksiiviseksi modernisaatioksi. Riskiyhteiskunnan käsite Beckin ajattelussa viittaa sellaiseen moderniuden vaiheeseen, jossa teollisen yhteiskunnan aikana tuotetut uhkat muodostuvat hallitseviksi. Näitä uhkia voidaan havaita kolmella alueella. Ensinnäkin kulttuuriset elämäntavat ja yhteiskunnan työvoimaresurssit (mm. kotityö) ovat alkaneet hupeta. Toi-

seksi yhteiskunnan itsensä tuottamat uhkat ja ongelmat horjuttavat yhteiskunnallisen järjestyksen perusolettamuksia ihmisten tullessa niistä tietoisiksi. Kolmanneksi teollisen yhteiskunnan kollektiiviset merkityslähteet, esimerkiksi luokkatietoisuus, hajoavat. Riskiyhteiskunnassa suuri kysymys on, jaetaanko riskejä vai hyödykkeitä. Riskiyhteiskunnassa yksilö vapautuu teollisesta yhteiskunnasta globaaliin yhteiskuntaan jossa hän jatkuvasti kohtaa erilaisia, niin globaaleja kuin henkilökohtaisiakin riskejä. Yksilön on tehtävä kaikki määrittely-yrityksensä itse. (Beck 1995, 18-19)

Refleksiivisen modernisaation seurauksena tapahtui dedifferentoitumista. Sekä yksilön lähiympäristö että toiminnot jäsenyivät uudelleen, jopa sekoittuivat. Uusista sosiaalisista rakenteista, kuten vapaa-ajan yhteisöistä, muodostui elämän uudelleen jäsentäjiä. Ne eivät kuitenkaan ohjaile yksilön toimintaa, vaan yksilö voi samaan aikaan olla usean eri sosiaalisen ryhmän jäsen. (Beck 1992, 70)

Refleksiivisen modernisaation seurauksena myös opiskelijan positiossa tapahtui muutosta. Modernin ajalle tyypillinen elämänvaiheiden eriytyminen ei enää jälkimoderniin yhteiskuntaan siirryttäessä kuvannut opiskelijan elämää. Yksilöllistymistendenssin myötä opiskelija ei enää edustanut perinteistä opiskelijatyyppeä, jolle opiskeluaika oli selkeästi erillinen vaihe elämänsä elämässä. Jälkimodernissa yhteiskunnassa opiskelija irtautuu lopullisesti perheestään. Valtion rooli opintojen tukijana on korostunut. Traditioonallisen ajan perheriippuvuuden sijaan opiskelija on paitsi valtiorippuvainen myös enenevässä määrin markkinariippuvainen. Valtion tuki opiskelujen kustantamiseksi ei ole riittävä, opiskelijan on hankittava lisärahoitusta opintoihinsa. Useimmiten tämä tapahtuu opiskelun oheisella ansiotyöllä. Halu vanhemmista riippumattomaan elämään muodostaa useille kynnyksen pyytää taloudellista tukea. Jälkimodernissa yhteiskunnassa taloudellisesti itsenäinen elämä on opiskelijalle jopa aiempaa helpompaa. Uusien, joustavampien työmuotojen ansiosta työ ja opiskelu on helppo yhdistää. Tämän seurauksena opiskeluaika ei enää muodosta erillistä elämänvaihetta, vaan nuori purjehtii näiden kahden osa-alueen välissä, yrittäen sopeutua jatkuvaan muutokseen.

Jälkimodernissa ajassa yksilön tilanne on ambivalentti. Hänen on tehtävä itse omat valintansa, kukaan ei niitä hänen puolestaan tee. Hautamäen (1996, 37) mukaan postmodernin ajassa korostuu yksilöllistymisen ohella uusi yhteisöllisyys. Uusiyhteisöllisyys antaa hänen mukaansa tilapäisen nautinnon yhteenkuuluvuudesta. Uudet yhteisöt ovat

impulsiivisia ja liikkuvia; niihin tullaan ja mennään, niitä vaihdetaan usein. Opiskelijoille uudet yhteisöt voivat olla esimerkiksi eri ainelaitokset yliopistolla. Sivuaineiden opiskelun myötä opiskelija saattaa tutustua useisiin erilaisiin tiedekulttuureihin. Hän on jonkin aikaa tietyn laitoksen jäsen, sivuaineiden lisääntyessä ja vaihtuessa hänestä tulee osa muidenkin laitosten jäseniä.

Jälkmodernin ajassa ammatin merkitys yksilölle on heikentynyt. Hyväkään ammatti ei enää takaa vakaata työuraa ja palkkaa. Kuten Räsänen (2000) toteaa, postmodernissa yhteiskunnassa yksilön tärkein tehtävä ei enää ole materiaaliseen tuotantoon osallistuminen. Ammatin merkitys sosiaalisen identiteetin ja tietyn elämäntyylin ylläpitämisen lähteenä vähenee. Yksilön elämäntavat perustuvat nyt kulutusvalinnoille ja eri viite-ryhmiin identifioitumiselle. Taloudellinen pääoma on kuitenkin edelleen se joka määrittelee yksilön kulutusmahdollisuuksia. Opiskelijat identifioituvat akateemiseen kulttuuriin, omaksuvat sen tapoja. He samaistuvat kuitenkin yhä enemmän myös työelämään, opiskelun oheisen ansiotyön kautta. Yhtäältä he voivat olla osa työyhteisöä, toisaalta taas opiskelija. Nykyajan opiskelijat taitavatkin opiskella yhä enemmän elämisen ja työnteon taitoja, eivät vain tutkintoa.

4.2 Elämänvaiheet eriytyvät

Modernisaation tuottama yksilöllistymistendenssi sekä koulutusekspansio vaikuttivat myös itse opiskeluun ja sen asemaan yksilön elämänkaareissa. Akateeminen opiskelu on perinteisesti mielletty vapaaksi ja itsenäiseksi ajanjaksoksi yksilön elämässä. Opiskelijat voivat tällöin työ- ja perhe-elämästä vapaana toteuttaa itseään. Jälkmodernissa yhteiskunnassa yksilöllistymisvaateiden lisääntyessä myös opiskelijan tilanne on ambivalentti. Selkeät ja turvalliset puitteet luova akateeminen maailma ei enää aiemman lailla toimi opiskelijan elämää säätelevänä ja rakenteistavana kehyksenä. Yksilön on itse tehtävä päätökset ja valinnat.

Sekä Levinson (1978) että Bourdieu ja Passeron (1979) kutsuvat opiskeluaikaa yliopistossa noviisivaiheeksi yksilön elämässä. Levinsonin mukana noviisivaihe kestää hieman alle 20:en vuoden iästä hieman yli 30:een ikävuoteen. Tuona aikana yksilö saavuttaa aikuisuuden. Yliopisto-opintojen alkuvaiheessa irtaudutaan lapsuudenkodista ja elä-

mälle rakennetaan perustaa. Elämälle etsitään suuntaa, sen rakenteet ovat vielä fragmentoitumattomia ja epävakaita.

Bourdieu ja Passeron'n (1979, 28-53) mukaan opiskelijat elävät ajasta ja paikasta irrallaan. He ovat vapaita perhe- ja työelämän aiheuttamista vaateista. Elämä rytmittyy lukuvuosien, luentojen ja tenttien mukaan. Opiskelijan elämäntilanne mahdollistaa sosiaalisen elämän ajallisten määritysten rikkomisen. Hän voi käydä kaupassa heti aamulla, kun muut ovat jo töissä. Hän voi työskennellä vain viikonloppuisin tai öisin, koska on vapaa perheen asettamista vaatimuksista. Noviisivaiheessa saattaa kestää kauankin ennen kuin yksilö on oppinut organisoimaan omaa ajankäyttöään. Akateemisen elämäntyylin yksilö sen sijaan oppii nopeasti.

Opiskelijat ovat mm. sosiaalisen taustansa suhteen hyvin heterogeeninen joukko. Heitä yhdistävät ohjattu ajankäyttö (luennot) sekä yhteiset tilat (mm. opiskelijaruokat). Elämän rakenteita etsiessään opiskelija pyrkii irrottautumaan luokkataustastaan, jotta voisi määrittellä oman identiteettinsä uudelleen esimerkiksi samaistumalla akateemiseen kulttuuriin. Samaistuessaan akateemiseen kulttuuriin yksilö on valmis pelaamaan eräänlaista peliä, jonka säännöt akateeminen maailma sanelee. Akateemisessa maailmassa vietettävä aika on rajattua. Se on kaukana todellisesta maailmasta, jossa taloudelliset ja sosiaaliset tekijät ovat pääosissa. (Bourdieu ja Passeron 1979, 28-53)

Bourdieu ja Passeron'n (1979) tulkinnat opiskelijamaailmasta kuvaavat modernin yhteiskunnan ja korkeakoulutuksen laajenemisen aikaa, eivätkä ne enää ole suoraan sovellettavissa tämän päivän opiskelijamaailmaan. Jälkimodernin vaatimukset yksilöllistymisestä ja omien valintojen tekemisestä ovat arkipäivää myös akateemisessa kulttuurissa. Aittolan (1992) tekemien opiskelijatutkimusten mukaan opiskelijoiden elämässä, opiskelussa ja tiedekulttuurissa tapahtui 1980-luvulla muutoksia, jotka erottivat tuon ajan opiskelijasukupolven merkittävästi aiemmista. Tutkimusten mukaan opiskeluaika ei enää muodostanut selvärajaista elämänvaihetta yksilön elämässä. Opiskeluaika oli muuttunut työssäolon ja opiskelun vuorotteluksi. Opiskeluaika ei enää muistuttanut klassiselle opiskelijatyypille ominaista vapaata opiskelijaelämää. Opiskelijan identiteetin muodostusta haittasi taloudellisen ja sosiaalisen aseman epävakaisuus. Opiskelijat olivat hajaantuneet toisistaan poikkeavia elämäntapoja noudattaviin pienryhmiin; itsenäinen opiskelijakulttuuri oli hajonnut pienempiin osakulttuureihin. Edellisistä johtuen

yliopisto ei enää muodostanut opiskelijoiden elämäntapaa määrittävää ”keskusta”. Tieteenalakohtaisia eroja esiintyi entistä useammin ja ne erottelivat eri alojen opiskelijoita voimakkaasti.

Jälkmodernin yhteiskunnan yksilölle asettamat vaatimukset heijastuvat myös opiskelijoihin. Yliopiston perinteinen arvo tieteellistä tietoa tuottavana instituutiona horjuu. Kehitys kohti yhä tulosvastuullisempaa suuntaa asettaa opiskelijat uuden tilanteen eteen: opiskelu ei ole enää erillään perhe- ja työelämästä. Tulosvastuu heijastuu myös opiskelijan arkeen, on oltava yhä tehokkaampi elämän eri alueilla saavuttaakseen hyväksynnän. Sekä muiden että itsensä. Opiskelu- ja työelämä ovat lähentyneet toisiaan ja rajanveto niiden välillä ei aina ole helppoa. Tämän päivän opiskelija voi saman lukuvuoden aikana olla säännöllisistä, vaikkakin pienistä, kuukausituloista nauttiva osa-aikatyöntekijä kuin päätoiminen opiskelijakin. Selkeän ja tavoitteellisen tilalle on tullut monimuotoisempi opiskelurytmi antaa mahdollisuuden esimerkiksi perheen perustamiselle. Jälkmodernin yhteiskunnan yksilöllisyyden korostamisen ja ihannoinnin pyörteissä opiskeluaika ei enää muodosta entisenlaista selkeää jaksoa elämässä. Entisenlaisia opiskelijaliikkeitä ei enää ole ja eri tieteenalojen opiskelijat muodostavat erilaisia ryhmiä, joilla voi keskenään olla voimakkaitakin habituseroja. Perinteinen akateemisuuden korostaminen ja ihannointi on kadonnut, tilalle on tullut ”uraputkeen” jo opiskeluaikanaan joutuneita yksilöitä.

Postmodernin ajassa havaittavaa paikattomuuden tunne on tuttua myös yliopisto-opiskelijoillekin. Yhä heikompi kiinnittyminen akateemiseen kulttuuriin, työn ja opiskelun yhdistäminen voidaan eräällä tapaa selittää intellektuellien aseman muutoksella. Baumanin (1992) mukaan intellektuellit ovat postmodernissa menettäneet johtavan asemansa reformipolitiikassa. Modernin ajassa intellektuellit suunnittelivat yksilöille sopivia elämänmuotoja. Nyt tämä tehtävä on siirtynyt markkinoille. Tämän seurauksena esimerkiksi koulutuksen tuoma merkitys yksilölle on muuttunut. Kuten aiemmin todettiin, akateeminen koulutus ei enää takaa selvää elämänsuuntaa ja vakaata asemaa työmarkkinoilla. Opiskelijan, yksilön, on markkinoiden luomassa viitekehäksessä löydettävä oma paikkansa elämässä.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa empiiristä tietoa Jyväskylän yliopistossa opiskelevien toimeentulosta, asumisesta ja työssäkäynnistä lukuvuonna 1999-2000. Opiskelijat ovat kyseisenä lukuvuonna läsnäolleiksi ilmoittautuneita, perustutkintoon suorittavia suomalaisia. Heidän opintojensa aloitusvuosi on 1993 tai myöhäisempi. Perusjoukon suhteen tehtyjä rajoituksia on selvitetty tarkemmin kappaleessa 5.3 Otos ja otannan kriteerit.

Opiskelijoiden toimeentuloa tarkastellaan selvittämällä tulojen rakennetta eri tulomuotojen kuten opintotuen ja ansiotulojen kautta. Opiskelijan tulojen rakennetta tarkastellaan erityisesti siviilisäädyn mukaan, sillä esiolettamuksen mukaan juuri siviilisäädyn yhteys tulojen rakenteeseen on merkittävä. Opintotukea tarkastellaan sen riittävyyden/riittämättömyyden näkökulmasta sekä selvitetään vaihtoehtoisia tapoja rahoittaa opinnot opintotukivuokausien loputtua. Opintolainan tarkastelussa huomio kohdistuu lähinnä opintolainan käyttöasteeseen.

Opiskelijoiden asumista selvitetään asumismuotojen ja keskimääräisten asumiskustannusten kautta. Asumismuotoja tarkastellaan selvittämällä niiden mahdollista yhteyttä etenkin sukupuoleen ja tiedekuntaan. Keskimääräisten asumiskustannusten selvittämisessä tärkeimpänä muuttujana on siviilisäätö.

Työssäkäynnin tarkastelussa tärkeimpinä seikkoina ovat työssäkäynnin syyt, työssäkäynnin vaikutus opiskeluun sekä työstä saadut ansiot. Huomio kiinnitetään myös opiskelijoihin jotka eivät käy työssä.

Keskeisinä taustamuuttujina tutkimuksen empiirisessä osassa ovat sukupuoli, tiedekunta sekä siviilisäätö. Tuloksia pyritään ensisijaisesti tarkastelemaan näiden muuttujien suhteen.

Siviilisäätö –käsitteellä on tässä tutkimuksessa kaksi käyttötapaa. Ensimmäkin sen avulla erotellaan naimattomat opiskelijat avo- ja avioliitossa elävistä. Toinen käyttötapaa erottelee naimattomat opiskelijat lapsettomista pariskunnista ja perheistä. Tällöin siviilisäätö –käsitteen avulla tarkastellaan vaikuttaako lapsen syntymä esimerkiksi tulojen rakenteeseen, asumismuotoon ja ansiotyöhön.

Toimeentulo –käsitteellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa opiskelijan tulojen muodosta ts. mistä rahoitusmuodoista opiskelijan tulot koostuvat ja mikä on eri rahoitusmuotojen osuus tulojen rakenteessa. Toimeentulo –käsitteen alle on myös liittyy opintotuen ja –lainan selvittäminen.

Tutkimuksen pohjana on kuvaileva tutkimus. Sen lisäksi tutkimusta voidaan pitää selittävänä ts. kausaalisenä tutkimuksena, jossa pyritään selvittämään ilmiöiden välisiä syy- ja seuraussuhteita. (Heikkilä 1999, 14)

Viitekehystä pyritään käyttämään soveltuvien osin hyväksi aineiston tulkinnassa. Viitekehys ja empiirinen osa ovat kuitenkin melko löyhästi sidoksissa toisiinsa. Viitekehysten avulla pyritään enemmänkin hahmottamaan opiskelijan toimeentulon, asumisen ja työssäkäynnin perusteita. Tutkimuksessa ei siis testata teoriaa, vaan pyritään lähinnä tulkitsemaan empiirisiä ilmiöitä viitekehysten avulla.

5.2 Otot ja otannan kriteerit

Tutkimus on otantatutkimus. Perusjoukko koostuu lukuvuonna 1999-2000 kirjoilla olevista Jyväskylän yliopistossa perustutkintoa suorittavista suomalaisista opiskelijoista. Opintojen aloitusvuosi otettiin perusjoukkoa päätettäessä huomioon siten, että tutkimukseen osallistuivat vuonna 1993 ja sen jälkeen opintonsa aloittaneet opiskelijat. Perusjoukkoon kuuluvien syntymävuotta ei rajattu. Näin perusjoukon suhteen tehtiin tietoisia rajoituksia esimerkiksi vastaamisaktiivisuutta ja analysointivaihetta ajatellen. Edellä mainituilla kriteereillä perusjoukon kooksi muodostui 7751 opiskelijaa. Jyväskylän yliopistossa oli otannan ajankohtana varsinaisia opiskelijoita kirjoilla 12792, joten perusjoukkoon kuului kolme viidestä kirjoilla olevasta opiskelijasta

Otantatutkimukseen päädyttiin perusjoukon suuren koon vuoksi. Otoksen kokoa pohdittaessa päädyttiin tuhat (1000) havaintoyksikköä sisältävään otokseen. Tämän kokoinen otos edustaa perusjoukkoa ja otoksesta voidaan tehdä luotettavia päätelmiä perusjoukon suhteen. Otos on riittävän suuri, jotta sitä voidaan analysoida monipuolisesti ja tehdä siitä vertailuja riittävän monissa alaryhmissä. Opiskelijat poimittiin yliopiston rekisteristä osoitetietojen saamiseksi.

Tutkimuksessa halutaan selvittää mahdollisia tiedekuntien välisiä eroja tutkittavissa asioissa. Tiedekunnat ovat otannassa samassa suhteessa kuin perusjoukossakin. Otantamenetelmänä käytettiin tasaväliotantaa. Näin otoksessa tiedekuntien väliset kokoerot pysyivät lähes samoina kuin perusjoukossakin.

Otoksessa oli mukana eniten humanistisen tiedekunnan opiskelijoita (28%). Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijat (21%). Kasvatustieteellisestä tiedekunnasta opiskelijoita osallistui tutkimukseen 13%. Informaatioteknologisen ja yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoita otoksessa oli yhtä paljon, 11%. Liikuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoita otoksessa oli 9%. Pienimmän osallistujien ryhmän muodostivat taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijat (7%).

5.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytettiin survey-tutkimusta ja tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella. Kyselylomake oli otoksen suuren koon vuoksi ainoa mahdollinen keino tutkimuksen kannalta tärkeiden tietojen keräämiseen. Myös käytettävissä oleva aika ja resurssit vaativat kyselylomakkeen käyttöä. Vaihtoehtona kyselylomakkeelle olisi ollut haastattelu. Tällöin aineiston sisäinen luotettavuus olisi varmasti ollut korkeampi. Ulkoinen luotettavuus sen sijaan olisi kärsinyt, sillä tutkimusresurssien puitteissa sekä perusjoukko että otos olisivat olleet huomattavasti pienemmät. Postikysely soveltui tähän tutkimukseen hyvin myös siksi, että tutkittavasta ilmiöstä on jo aikaisempaa empiiristä tietoa. Aineistosta saatujen tulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin on mahdollista. Postikyselyä pidetään rakenteellisesti yksinkertaisimpana. Sen eduiksi nähdään soveltuvuus arkaluontoisten asioiden kysymiseen, esimerkiksi juuri rahankäyttöä koskeviin

kysymyksiin. Postikyselyn kysymyksissä voi olla monia valmiita vastausvaihtoehtoja, eikä postikyselyssä esiinny haastattelijasta johtuvia virheitä. Postikyselyllä saavutetaan yleensä myös kohtuullinen vastausprosentti edellyttäen kuitenkin karhuamista joko kirjeitse tai puhelimitse. Postikyselyssä on myös mahdollista käyttää pidempiäkin kyselylomakkeita. (Alkula-Pöntinen-Ylöstalo 1995, 138)

Postikyselyn heikkoutena pidetään aikaavievää aineistonkeruuta sekä kontrolloimatonta vastaustilannetta. Lisähavaintojen tekeminen on mahdotonta. Toisin kuin haastattelussa, postikyselyssä ei voida esittää täydentäviä kysymyksiä, sillä useimmiten kysely tehdään nimettömänä. Tällöin myös väärinkäsitysten mahdollisuus kasvaa, mikä puolestaan saattaa johtaa puutteellisesti täytettyihin lomakkeisiin. Postikyselyssä käytetään harvoin avoimia kysymyksiä, sillä niihin vastaamisen on todettu olevan heikkoa. Alhainen vastausprosentti on myös yksi postikyselyn heikkouksista verrattuna haastatteluun. (Alkula-Pöntinen-Ylöstalo 1995, 138; Heikkilä, Tilastollinen tutkimus 1999, 19)

5.4 Kyselylomake

Kyselylomakkeen (liite 1) kysymykset on laadittu pääasiassa suljetuiksi. Tämä siksi, että siten säästettiin aikaa sekä vastaajilta että kyselylomakkeen koodausvaiheessa. Kyselylomakkeen laatimisessa on käytetty apuna aiemmissa samankaltaisissa tutkimuksissa käytettyjä lomakkeita (mm. Kuparinen 1991, Saari 1994, Yesilova 1999).

Kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa perusjoukon heterogeenisuus aiheutti ongelmia. Opiskelijat ovat hyvin eri ikäisiä ja heidän elämäntilanteensa erilaisia. Siksi oli vaikeaa laatia lomaketta, jonka kysymykset soveltuisivat kaikille tasapuolisesti. Perusjoukon suhteen tehdyillä rajauksilla pyrittiin homogeenisoimaan tutkittavaa kohdetta.

Eskolan (1975, 165-180) esittämä kyselylomakkeen sisältöalueiden ryhmittely toteutuu osin myös tässä tutkimuksessa. Eskola on esittänyt seuraavan luokittelun: 1)täsmälliset tosiasiatiedot, 2)arvionvaraiset tosiasiatiedot, 3) käyttäytymisen syyt, 4)asenteet, arvot ja mielipiteet, 5)sosiaaliset suhteet.

Opinnoista halutaan taustatietojen lisäksi selvittää ensisijaisesti opintojen päätoimisuutta, opintoviikkomääriä sekä opiskelua ulkomailla. Opintotuesta selvitetään opintotuen riittävyttä sekä syitä siihen miksi opintotuki mahdollisesti loppuu/on loppunut ennen valmistumista ja onko tuen mahdollisella loppumisella yhteyttä esimerkiksi tiedekuntaan tai siviilisäätyyn.

Toimeentulon osalta selvitetään keskimääräisiä kuukausituloja sekä mahdollista vanhempien/sukulaisten tukea. Tulojen muodostumista tarkastellaan etenkin suhteessa siviilisäätyyn. Asumista tutkittaessa kysymyksillä halutaan tutkia opiskelijoiden asumismuotoa ja asumiskustannuksia. Asumismuotoa selvitetään useiden taustamuuttujien avulla, asumiskustannuksia puolestaan asumismuodon ja siviilisäädyn suhteen.

Ansiotyötä koskevassa osassa selvitetään työnteon yleisyyttä. Kysymyksillä halutaan selvittää keskimääräisiä kuukausikohtaisia ansiotuloja sekä niiden vaikutuksia opintotuen tulorajoihin. Samoin halutaan saada työssäkäynnin vaikutusta opiskeluun sekä sitä kuinka opintojen oheinen ansiotyö vaikuttaa opiskeluun. Vastaavasti selvitetään mahdollisia syitä siihen miksi opiskelija ei ole tehnyt työtä opiskelujen ohessa. Keskeisinä taustamuuttujina ansiotyötä koskevissa kysymyksissä ovat tiedekunta, sukupuoli ja siviilisääty.

Kyselylomake on hyvä esiteltävä ennen lähettämistä vastaajille. Lomakkeen testaamiseen riittää 5-10 henkilöä, kunhan he pyrkivät aktiivisesti selvittämään kysymysten ja ohjeiden selkeyden ja yksiselitteisyyden, vastausvaihtoehtojen sisällöllisen toimivuuden sekä lomakkeen vastaamisen raskauden ja vastaamiseen kuluvan ajan (Heikkilä 1999, 60). Tämän tutkimuksen kyselylomake esiteltiin kahdeksalla opiskelijalla, jotka vastaavat perusjoukkoa pienoiskoossa. Esiteltäessä lomaketta muokattiin testaajien esittämien mielipiteiden ja korjausehdotusten pohjalta. Ehdotukset koskivat lähinnä kysymysten asettelua.

5.5 Vastausprosentti ja kato

Kyselylomake lähetettiin otoksessa mukana oleville 1000 opiskelijalle 11.2.2000. Kyselylomakkeen mukaan oli liitetty saatekirje ja vastauskuori. Saatekirjeessä korostettiin tutkimuksen luottamuksellisuutta ja vastaajan anonyymisyyttä. Täytetyn kyselylomakkeen palautti ensimmäisellä kyselykerralla 483 opiskelijaa. Karhukirje ilman uutta kyselylomaketta postitettiin 28.2.2000 ja määräaikaan mennessä kyselylomakkeita palautui 52 kappaletta.

Täytettyjä kyselylomakkeita palautui siis yhteensä 535 kappaletta. Tämän lisäksi palautui takaisin 39 kyselylomaketta tuntemattoman tai muuttuneen osoitteen vuoksi. Tyhjiä tai vain osittain täytettyjä kyselylomakkeita palautui seitsemän kappaletta. Kolme opiskelijaa soitti ja ilmoitti valmistuneensa, eikä näin ollen katsonut voivansa vastata kyselyyn. Lisäksi kuuden opiskelijan vanhemmat soittivat ja kertoivat lapsensa opiskelevan kyseisellä hetkellä ulkomailla. Kaikki yhteydenotot kirjattiin ylös ja vähennettiin otoksesta. Näin menetellen lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 57%. Vastausprosenttia voidaan pitää kohtuullisena, sillä on otettava huomioon, että karhukirjeitä lähetettiin vain yksi. Alkulan ja Pöntisen (1995) mukaan huolellisesti tehdyn postikyselyn kato on 20-30%. Tämä edellyttää kuitenkin vähintään kahta karhukirjettä.

Saatu vastausprosenttia voidaan verrata muihin samantyyppisiin aineistoihin. Kuparisen (1991) tutkimuksessa Helsingin yliopiston opiskelijoiden taloudellisesta tilanteesta, työssäkäynnistä ja asumisesta vastausprosentti oli 50. Ryömän (1993) vastaavassa tutkimuksessa vastausprosentiksi muodostui 60. Saaren (1994) tutkimuksessa korkeakouluopiskelijoiden taloudellisesta tilanteesta vastausprosentti oli 46. Purhosen (1995) tutkimuksessa selvitettiin opiskelijoiden tulonlähteitä ja lainankäyttöä toimeentulon turvaajana. Tutkimuksessa oli mukana sekä keskiasteen- että korkeakouluopiskelijoita. Vastausprosentti tässä tutkimuksessa oli 63. Niskasen (1996) selvityksessä opiskelijoiden palkkatyöstä opintojen ohella vastausprosentti oli 45. Vuonna 1999 tehdyissä opiskelijoiden toimeentuloa selvittäväissä tutkimuksissa vastausprosentit vaihtelivat 40:stä 47:ään prosenttiin (Hiltunen 1999; Yesilova 1999).

Tämän tutkimuksen vastausprosenttia voitaneen pitää vertailukelpoisena edellä esiteltyjen seikkojen valossa. Vastausprosentteja voidaan kuitenkin pitää yllättävänkin alhaisina, onhan kyseessä opiskelijoita lähellä oleva aihe. Aiheen läheisyyden uskoisi kannustavan opiskelijoita vastaamaan ahkerammin. Useat vastaajat olivatkin kommentoineet aiheen läheisyyttä ja tutkimuksen merkitystä.

”...ehdottoman tarpeellinen, opiskelijat ovat ainoita ihmisiä, joiden on lähes pakko ottaa lainaa eläkkeeseen (ellei työntekoon ole mahdollisuutta). Toivottavasti tämä tutkimus saa kiinnitettyä huomiota opiskelijoiden oloihin... (nainen 23v.)

”...erittäin ajankohtainen, mielenkiintoinen ja tärkeä...” (nainen 24v.)

”...toivottavasti tämä tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, miten tiukkaa opiskelijalla voi taloudellisesti olla ja antaa vihjeitä tietyille tahoille asian parantamiseksi...” (mies 28v.)

”...lähettäkää tulokset ihmeessä opiskelijoiden taloudellisten asioiden päättävälle elimelle...” (nainen 23v.)

5.6 Katoanalyysi

Hyvin harvoin tutkimusta tehdessä vastaus saadaan kaikilta tutkittavilta, edes haastatteluissa ei välttämättä tavoiteta kaikkia tutkittavia. Tutkimuksen kohderyhmä, ajankohtauus sekä se, kuinka tärkeänä vastaajat tutkimusta pitävät, vaikuttavat lopulliseen vastausprosenttiin. Myös lomakkeen ulkoasulla, kysymysten määrällä ja vastaamisesta luvatuilla palkinnoilla on todettu olevan vaikutusta vastaajien aktiivisuuteen. Tutki-

musten vastausprosentti on yleensä 20-80 prosentin välillä jääden kyselytutkimuksissa kuitenkin usein alle 60 prosentin. (Heikkilä 1999, 65)

Vastanneiden osalta tämän tutkimuksen aineistoa voidaan pitää tiedekuntien jakautumisen suhteen edustavana perusjoukkoon nähden (taulukko 1). Taloustieteellinen ja informaatioteknologinen tiedekunta ovat aineistossa hieman aliedustettuina, humanistinen tiedekunta hieman yliedustettuna. Erot perusjoukon ja tutkimusryhmän suhteen ovat vähäiset. Lievää vinoumaa tutkimusryhmään aiheutui taloustieteellisen ja informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijoiden muita alhaisempi vastaushalukkuus. Taloustieteellisen tiedekunnan kohdalla esitettyjä tuloksia voidaan vastaajien vähäisen lukumäärän vuoksi pitää lähinnä suuntaa-antavina.

Taulukko 1. Tiedekunta perusjoukossa, otoksessa ja tutkimusryhmässä (%)

TDK	Perusjoukko (%)	Otos (%)	Vastanneiden jakauma	Vastanneiden lkm.	Vastauspros. tiedekunnista
Humanistinen	28	28	32 (+)	170	61
Informaatiotekn.	11	11	9 (-)	45	41
Kasvatustiet.	13	13	13	71	53
Liik.-/terveyst.	9	9	9	49	54
Matem./luonn.	19	21	20	108	52
Taloustieteell.	8	7	5 (-)	27	39
Yhteiskuntatiet.	13	11	12	65	58
Yht.	101	100	100	535	57

Tiedekuntakohtaiset vastausprosentit on laskettu jakamalla vastausten määrä otoksessa mukana olleiden määrällä (taulukko 1). Näin meneteltiin, koska kyselylomakkeissa ei ollut tunnistetietoja. Karhukirje lähetettiin kaikille ja onkin mahdotonta tietää, johtuiko esimerkiksi taloustieteellisen tiedekunnan alhainen vastausprosentti virheellisistä osoitetiedoista vai opiskelijan haluttomuudesta osallistua tutkimukseen. Koko kyselyn vastausprosenttia laskettaessa otoksen kokonaismäärästä vähennettiin virheellisistä osoite-

tietojen vuoksi palautuneet kyselylomakkeet sekä vastaajat, jotka muuten ilmaisivat olevansa estyneitä osallistumaan tutkimukseen. Siksi tutkimuksen kokonaisvastausprosentti on korkeampi kuin mitä saataisiin, jos vastausprosentti laskettaisiin taulukossa 1 esitetyistä luvuista.

Naisten osuus korkeakouluopiskelijoista oli kasvussa lähes koko menneen vuosisadan. 1970-luvulle tultaessa naiset muodostivat jo enemmistön korkeakouluissa opiskelevista. Jyväskylän yliopisto on yksi maamme yliopistoista, jossa naisia on miehiä enemmän opiskelijoina. Syy löytyy yliopiston opetustarjonnasta. Naiset ovat perinteisesti suuntautuneet humanistisiin ja kasvatustieteellisiin aineisiin joiden rooli Jyväskylän yliopiston opetustarjonnassa on korostunut. Kyseinen suuntaus pitää edelleen paikkansa. Jyväskylän yliopistossa lukuvuonna 1999-2000 opiskelleista naisia oli 65 prosenttia, miehiä 35 prosenttia. Tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston sukupuolijakauma on vastaavanlainen: naisia (N=374) on 70 prosenttia, miehiä (N=160) 30 prosenttia (taulukko 2). Yksi vastaajista ei ilmoittanut sukupuoltaan.

Taulukko 2. Sukupuolijakauma perusjoukossa ja tutkimusryhmässä (%)

	mies	nainen	yht.	n
Perusjoukko	35	65	100	1000
Tutkimusryhmä	30	70	100	535

Naisten vastausprosentiksi muodostui 58 prosenttia ja miesten 46 prosenttia. Sukupuolijakauman perusteella aineistoa voidaan pitää edustavana perusjoukkoon nähden tosin miesten alhainen vastaushalukkuus antaa aihetta pohtia syitä, jotka vaikuttavat miesten vastausaktiivisuuteen. Tutkimusaiheen läheisyys on todennäköisesti miehille tärkeämpää kuin naisille. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta miesten innostuvan vastaamisesta vain, mikäli he kokevat tutkimusaiheen itselleen todella tärkeäksi. Yksityiskohtainen ja aikaa vaativa kyselylomake jää heiltä useammin vastaamatta.

Tutkimuksen kadon suuruuteen vaikutti varmasti pitkä kyselylomake. Aiheen ajankoh-
taisuudesta ja läheisyydestä huolimatta kysymysten suuri määrä lienee aiheuttanut vas-
taamattomuutta. Muutamat vastaajat olivat myös kommentoineet joitakin kysymys-
tenasetteluja. Koska tutkimukseen osallistuvien syntymävuotta ei oltu rajattu, varsinkin
muutamat vanhemmat vastaajat kokivat kysymykset itselleen sopimattomiksi.

*”...valitettavasti olen epätyypillinen opiskelija eivätkä vastaukseni toden-
näköisesti hyvin tavallisen, nuoren opiskelijan toimeentuloa...”* (nainen
36v.)

*”...moneen kysymykseen on vaikea vastata, jos on tällainen vanhempi si-
vutoiminen opiskelija...”* (mies 44v.)

*”...olen vanhempi opiskelija, joka jatkaa työssään uusin tehtävin, näiltä
osin kaikki kysymykset eivät vastanneet tarkoitusta...”* (nainen 49v.)

Karhukirjeen postituksen osuminen hiihtolomaviikolle lienee myös osasy syy toisen kyse-
lykierroksen heikohkoon vastausmäärään.

Heikkilän (1999, 60) mukaan kyselylomakkeen mukana seuraavan saatekirjeen on to-
dettu voivan ratkaista sen, ryhtyykö vastaaja lomakkeen täyttöön. Saatekirjeen tehtävä-
nä on motivoida vastaajaa täyttämään lomake sekä selvittää tutkimuksen taustaa ja vas-
taamista. Saatekirjeestä on tultava ilmi vähintään tutkimuksen toteuttaja, tavoite ja tut-
kimustietojen käytötapa. Myös vastaajien valintatapa, vastausaika ja lomakkeen pa-
lautusohje on oltava selkeästi mainittuna. Kommentti tietojen ehdottomasta luottamuk-
sellisuudesta on tärkeä vastaajalle. Kirjeen lopussa on myös hyvä olla tutkijan allekir-
joitus sekä kiitos vastaajalle tämän vaivannäöstä.

Laatiessani saatekirjettä oli minulla kaksi mahdollisuutta ilmaista tutkimuksen toteutta-
ja. Saatekirjeessä olisin voinut mainita tutkimuksen olevan nimenomaan yliopiston in-
tressien mukaisesti toteutettava ja tutkimuksen tulevan siten ylioppilaskunnan käyttöön.
Itseni olisin vain maininnut tutkimuksen käytännön toteuttajana. Toinen vaihtoehto oli

ottaa vastuu koko tutkimuksesta itselleni ja mainita tutkimuksen tarkoituksiksi pro gradu –tutkielmani. Pohtiessani näitä vaihtoehtoja vertailin niiden mahdollisia negatiivisia vaikutuksia vastaajien aktiivisuuteen. Ylioppilaskunnan mainitseminen olisi saattanut herättää joissakin vastaajissa pelkoa tietojen joutumisesta esimerkiksi Opintotukikeskuksen rekisteriin. Tämä pelko olisi tietenkin ollut aiheeton tutkimuksen nimettömyyden ja luottamuksellisuuden vuoksi.

Lopulta päädyin mainitsemaan saatekirjeessä vain oman nimeni ja pro gradu –tutkielmani tutkimuksen tarkoituksiksi. Tämä saattoi osaltaan vähentää vastaajien aktiivisuutta. Tuloihin ja menoihin liittyvät kysymykset koetaan aina henkilökohtaisiksi ja sen vuoksi vastaamiskynnys on varmasti keskimääräistä korkeampi. Useat kyselyyn osallistuneista saattoivat ajatella etteivät heidän tietonsa kuulu muille ja jättivät siksi vastaamatta. On kuitenkin mahdotonta tietää kuinka toisenlainen saatekirje olisi vaikuttanut lopulliseen vastausprosenttiin. Uskon, että ne, jotka kokivat vastaamisensa tärkeäksi sen myös tekivät.

5.7 Analyysimenetelmistä

Tämän tutkimuksen aineisto on käsitelty SPSS for Windows -tilasto-ohjelmalla. Analysointimenetelminä on käytetty suoria jakaumia lähinnä vastaajien taustan kuvailemisessa. Analysoinnin päämenetelmä χ^2 -riippumattomuustesti on. Sen avulla on selvitetty ristiintaulukoinnin yhteydessä sarake- ja rivimuuttujien välinen mahdollinen riippuvuus. Varianssianalyysiä on käytetty testattaessa keskiarvojen välisiä eroja mm. tulojen sekä asumiskustannusten vertailussa aina kun testin edellytykset sen sallivat.

Muuttujia kuvaavina tunnuslukuina on käytetty keskiarvoja ja mediaania. Etenkin pieniä havaintomääriä sisältävissä jakaumissa mediaania on käytetty poistamaan ääriarvojen mahdollisesti aiheuttamat vinoumat. Milloin mediaania on tunnuslukuna käytetty, on siitä huomautus tekstissä.

6. VASTAAJIEN TAUSTA JA OPINNOT

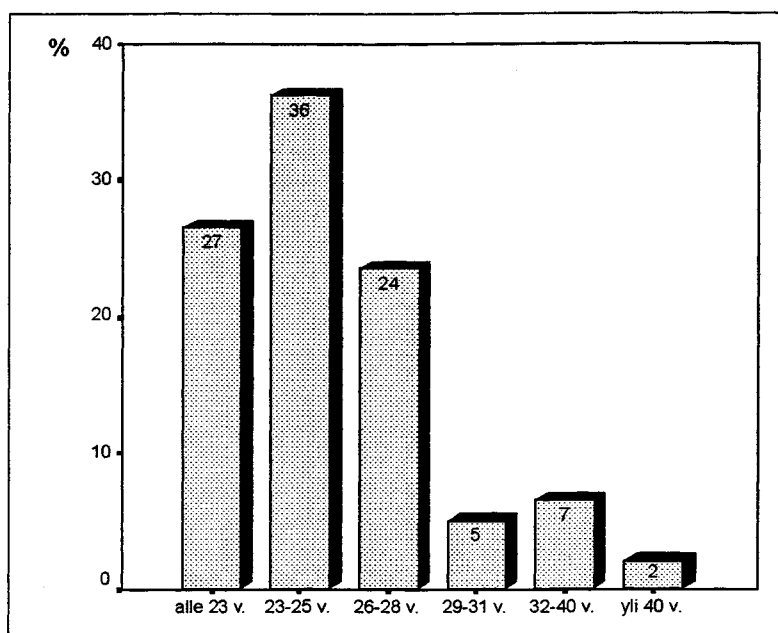
6.1 Tiedekunta, sukupuoli ja ikä

Tutkimusryhmä on varsin naispainotteinen (taulukko 3.). Naiset ovat yliedustettuina kaikissa tiedekunnissa informaatioteknologista ja matemaattis-luonnontieteellistä tiedekuntaa lukuun ottamatta. Tutkimusryhmän sukupuolijakauma vastaa perusjoukon sukupuolijakaumaa.

Taulukko 3. Vastaajat tiedekunnan ja sukupuolen mukaan

Tiedekunta	Nainen		Mies		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
Humanistinen	139	82	31	18	170	100
Informaatioteknolog.	13	29	32	71	45	100
Kasvatustieteellinen	66	93	5	7	71	100
Liikunta- ja terveystiet.	36	74	13	26	49	100
Matemaattis-luonnont.	54	50	54	50	108	100
Taloustieteellinen	52	81	12	19	27	100
Yhteiskuntatieteellinen	52	81	12	19	64	100
Yhteensä	374	70	160	30	534	

Koska perusjoukon valinnassa ei syntymävuoteen kiinnitetty huomiota, on vastaajien ikäjakauma laaja (kuvio1.). Vanhin vastaajista oli syntynyt vuonna 1946, nuorin vuonna 1981. Vastaajien iän mediaaniksi muodostui 24 vuotta (syntyneet 1976) ja syntymävuosien keskiarvoksi vuosi 1974. Ikä-rakenteen keskihajonta on 4.8; 89 prosenttia vastaajista sijoittuu ikä-luokkaan 19-29 vuotta.

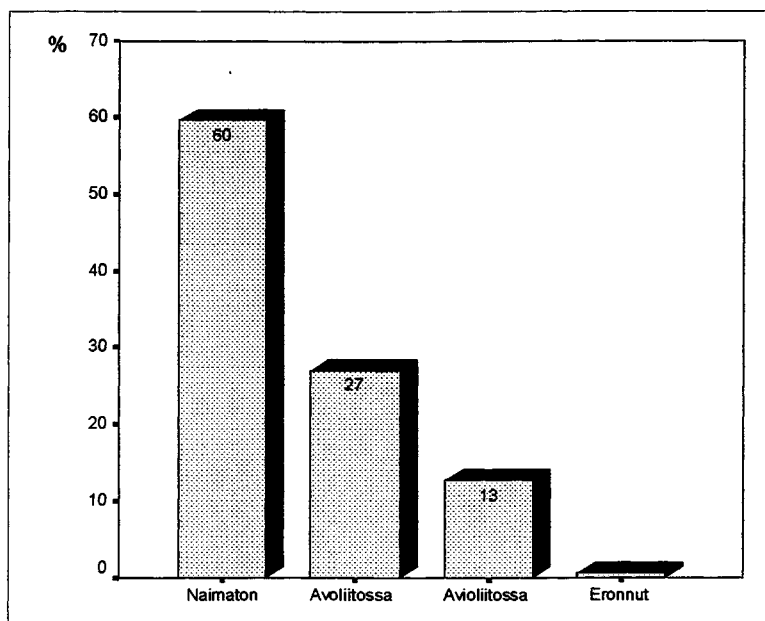
KUVIO1. Vastaajien ikäjakauma (%)

Opiskelijoiden ikärakenne vaihtelee jossain määrin sukupuolen ja tiedekunnan mukaan. Naiset ovat keskimäärin vuoden miehiä nuorempia. Tiedekunnittain tarkasteltuna nuorimpia, keskimäärin 24 vuotiaita olivat matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijat. Heillä myös iän hajonta oli pienin. Vanhimpia, keskimäärin 26 vuotiaita olivat liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan opiskelijat.

6.2 Siviilisääty ja lapset

Valtaosa vastaajista (60%) on naimattomia (kuvio 2.) Avoliitossa ilmoitti elävänsä 27 prosenttia vastaajista, heistä 7:llä prosentilla on myös lapsia. Avioliitossa elää 13 prosenttia vastaajista, lapsia on yli puolella aviopareista. Vastaajista kolme on eronneita, leskiä ei yhtään. Vastaajista vajaalla 10 prosentilla on huollettavanaan alaikäisiä lapsia. Parisuhteessa eläviä on heidän elämäntilanteensa erilaisuuden vuoksi vaikeaa tutkia ja

vertailla tasaveroisesti yksinäisten kanssa. Tämä vaikeus nousi esiin jo kyselylomaketta laadittaessa; kaikkia kysymyksiä oli mahdotonta saada jokaiselle sopiviksi. Tuloksia on kuitenkin pyritty analysoimaan niin kattavasti kuin mahdollista eri siviilisäädyt huomioon ottaen.

KUVIO 2. Vastaajien siviilisäätö (%)

6.3 Vastaajien kotipaikka

Jyväskylän yliopisto rekrytoi opiskelijoitaan oman läänin lisäksi myös muualta. Yliopistossa sijaitsee maan ainoa liikuntatieteellinen tiedekunta, jonne rekrytoituu opiskelijoita ympäri Suomea. Tämän tutkimuksen perusteella Jyväskylän yliopiston opiskelijat ovat kotoisin enimmäkseen kaupungeista (taulukko 4). Viisi prosenttia vastaajista on kotoisin pääkaupunkiseudulta, neljäsosa muista yli 50 000 asukkaan kaupungeista. Maaseutukunta on reilun kolmanneksen kotipaikka.

Kuten taulukosta 4 käy ilmi ei miesten ja naisten välillä ollut suuria eroja kotipaikan suhteen. Myös tiedekunnittain tarkasteltuna erot kotipaikan suhteen olivat pieniä. Vain liikunta- ja terveystieteellisen sekä yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoista enemmistö on kotoisin pienistä kaupungeista, muut maaseutukunnista. Erot kotipaikassa sukupuolen tai tiedekunnan mukaan tarkasteltuna eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

TAULUKKO 4. Vastaajien kotipaikka sukupuolen ja tiedekunnan mukaan (N=533)

		Maa- seutu	Pieni Kaupunki	Suuri kaupunki	Pk-seutu	Yht. (%)
Sukupuoli	Mies	33	38	23	6	100
	Nainen	38	31	26	5	100
Tdk	Yht.	37	33	25	5	100
		$\chi^2=3.038,$	$df=3,$	$p= .386$		
	Human.	39	36	20	5	100
	Inform.	33	29	29	9	100
	Kasvat.	41	34	24	1	100
	Liik.	26	39	25	10	100
	Mat/luon.	43	30	25	2	100
	Taloust.	37	26	26	11	100
	Yhteisk.	25	34	32	9	100
	Yht. keskim.	37	34	24	5	
		$\chi^2=22.766,$	$df=18,$	$p= .20$		

Verrattaessa tuloksia Aholan (1995) tuloksiin korkeakoulujen rekrytointialueista vuodelta 1985 havaitaan pääkaupunkiseudulta kotoisin olevien prosentuaalisen määrän pysyvän lähes ennallaan. Vanha läänijako vaikeuttaa vertailua, mutta pääpiirteissään yli 50 000 asukkaan kaupungista kotoisin olevien määrä on pysynyt ennallaan, 20-30 prosentin välissä. Maaseutukuntien kohdalla tuloksia ei voida vertailla luotettavasti tilastointitapojen erilaisuuden vuoksi.

6.4 Vanhempien koulutustausta

Vastaajien isän koulutustaustaa tutkittaessa havaitaan opiskelijoiden olevan lähtöisin aika tasaisesti eri koulutustasoilta (taulukko 5). Vajaa puolet vastaajista (46%) ilmoittaa isänsä koulutustaustaksi keskiasteen, vajaa neljäsosa (23%) puolestaan jonkinlaisen akateemisen loppututkinnon. Pelkän kansa- tai peruskoulun suorittaneiden isien lapsia on vastaajista reilu neljännes (27%). Vain 3% ilmoittaa isän koulutukseksi pelkän ylioppilastutkinnon.

TAULUKKO 5. Isän koulutustausta sukupuolen ja tiedekunnan mukaan (n=515)

		Kansakoulu	Keskiaste	YO	Akateem.	Yht. (%)
Sukupuoli	Mies	27	44	3	26	100
	Nainen	27	47	4	22	100
Tdk	Molemmat	27	46	4	23	100
		$x^2=1.054,$ $df=3,$		$p=.788$		
	Humanist.	25	41	3	31	100
	Informaat.	18	57	4	21	100
	Kasvatust.	23	57	4	16	100
	Liik./terv.	29	55	-	16	100
	Mat./luonn.	32	41	4	23	100
	Taloust.	44	37	4	15	100
	Yhteisk.	25	46	5	24	100
	Yht. keskim.	27	46	3	24	100
		$x^2=22.045,$ $df=18,$		$p=.230$		

Naisten ja miesten välillä ei ole eroja isän koulutuksen suhteen. Tiedekunnittain tarkasteltuna isän koulutuksessa sen sijaan on joitakin eroja. Informaatioteknologisen, liikunta- ja terveystieteellisen sekä yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden isät ovat useimmiten ylemmän keskiasteen koulutuksen saaneita. Humanistisen, kasvatustieteellisen ja matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden isien koulutus sen

sijaan on alempi keskiaste. Vain taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden isät ovat enimmäkseen vain kansakoulun käyneitä. Taulukossa 5 koulutustaustat on luokiteltu yhdistäen aiempia luokkia. Tämän uudelleenluokittelun jälkeen isän koulutus on muu kuin keskiaste vain taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoilla. Heidän kohdalla tulos on kuitenkin lähinnä suuntaa-antava havaintoyksikköjen pienen määrän vuoksi. On kuitenkin muistettava taulukossa 4 esitetty tulos, jonka mukaan taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoista yli kolmannes on kotoisin maaseutukunnasta.

Vastaajien äidin koulutus on kokonaisuudessaan hieman matalampi kuin isien (taulukko 6). Akateemisen tai keskiasteen koulutuksen saaneiden äitien osuus on lähes yhtä korkea isiin verrattuna. Sen sijaan pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneita äitejä on lähes neljä kertaa enemmän kuin isiä. Pelkän kansa- tai peruskoulun on suorittanut niinkään lähes yhtä moni äiti kuin isäkin.

TAULUKKO 6. Äidin koulutus sukupuolen ja tiedekunnan mukaan (n=519)

		Kansakoulu	Keskiaste	YO	Akateem.	Yht. (%)
Sukupuoli	Mies	30	34	10	26	100
	Nainen	23	43	14	20	100
Tdk	Molemmat	25	40	13	22	100
		$\chi^2=7.766,$	$df=3,$	$p= .051$		
	Humanist.	25	35	13	27	100
	Informaat.	31	34	13	22	100
	Kasvatust.	24	48	14	14	100
	Liik./terv.	21	57	8	14	100
	Mat./luonn.	25	39	11	25	100
	Taloust.	33	26	19	22	100
Yhteisk.	17	46	17	20	100	
	Yht. keskim.	25	40	13	22	100
		$\chi^2=20.515,$	$df=18,$	$p= .305$		

Äidin koulutusta tarkasteltaessa on naisten ja miesten välillä jonkin verran eroja (taulukko 6). Kokonaisuudessaan naisten äidit ovat hieman korkeammin koulutettuja kuin miesten äidit. Tiedekunnittain tarkasteltuna äidin koulutus jakautuu hyvin paljon isän koulutuksen kaltaisesti. Taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden äideistä lähes puolet on käynyt vain kansa-/peruskoulun, kun taas muiden tiedekuntien opiskelijoiden äidit ovat useimmin keskiasteen koulutuksen saaneita.

Edellä esitetyt tulokset ovat yhdenmukaisia aiempien tutkimusten (mm. Kivinen ja Rinne 1995) kanssa. Akateemisen loppututkinnon suorittaneiden vanhempien määrä on pysynyt jokseenkin samana kymmenen vuoden takaiseen tutkimukseen verrattuna. Opistotason tutkinnon suorittaneiden määrä sen sijaan on tässä tutkimuksessa hieman suurempi kuin aiemmissa, pelkän perusasteen koulutuksen saaneiden määrä puolestaan hieman pienempi.

6.5 Vanhempien ammattiasema

Isän ammattiasemaa tarkasteltaessa lähes puolet vastaajista on lähtöisin toimihenkilöperheestä (liitetaulukko 1). Työntekijöiden osuus on vajaa kolmannes, maatalousyrittäjien reilu kymmenesosa. Isän ammattiaseman perusteella ylimpään sosiaali-ryhmään (ylempi toimihenkilö ja yrittäjä) kuuluu 43 prosenttia vastaajista. Miesten ja naisten sosiaaliset lähtökohdat ovat suunnilleen samanlaiset. Miesten isät ovat useimmin ylempiä toimihenkilöitä, naisten isät työntekijöitä. Erot sukupuolten välillä eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Opiskelijoiden sosiaaliset lähtökohdat isän koulutuksen perusteella eroavat jonkin verran eri tiedekunnissa, mutta erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Kasvatustieteellisen, liikunta- ja terveystieteellisen sekä matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden isät ovat enimmäkseen työntekijöitä. Humanistisen, informaatioteknologisen sekä yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoista enemmistö nimeää isän ammatiksi ylemmän toimihenkilön. Taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden isät ovat enimmäkseen joko yrittäjiä tai työntekijöitä. Liitetaulukon 1 tulokset on saatu luokittelemalla kyselylomakkeessa esitetyt ammatit uudelleen. Uudelleenluokittelun jäl-

keen toimihenkilö on kaikissa tiedekunnissa taloustieteellistä tiedekuntaa lukuun ottamatta yleisin isän ammatti. Taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden isän ammattina on –yhtä usein toimihenkilö kuin yrittäjä/maatalousyrittäjäkin.

Opiskelijoiden sosiaaliset lähtökohdat eroavat jonkin verran äidin ammatin mukaan tarkasteltuna (liitetaulukko 2). Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä. Äidin ammattiaseman perusteella yli puolet vastaajista on lähtöisin toimihenkilöperheestä, yli kolmannes vastaajista ilmoitti äidin ammatiksi alemman toimihenkilön, kolmannes vastaajista työntekijän. Ylempi toimihenkilö oli vajaan viidenneksen äidin ammatti kolmannes työntekijäperheestä. Maatalousyrittäjä on äidin ammatti 7 prosentilla vastaajista. Vastaajista vajaa prosentti ilmoitti äitinsä ammatiksi opiskelijan. Äidin ammatin perusteella ylimpään sosiaali-ryhmään kuuluu noin 26 prosenttia vastaajista. Miesten ja naisten äitien ammattiasemat ovat hyvin samanlaiset. Miesten äidit ovat useimmiten työntekijöitä, naisten äidit puolestaan alempia toimihenkilöitä. Tiedekunnittain tarkasteltuna toimihenkilö on yleisin äidin ammatti kaikissa tiedekunnissa.

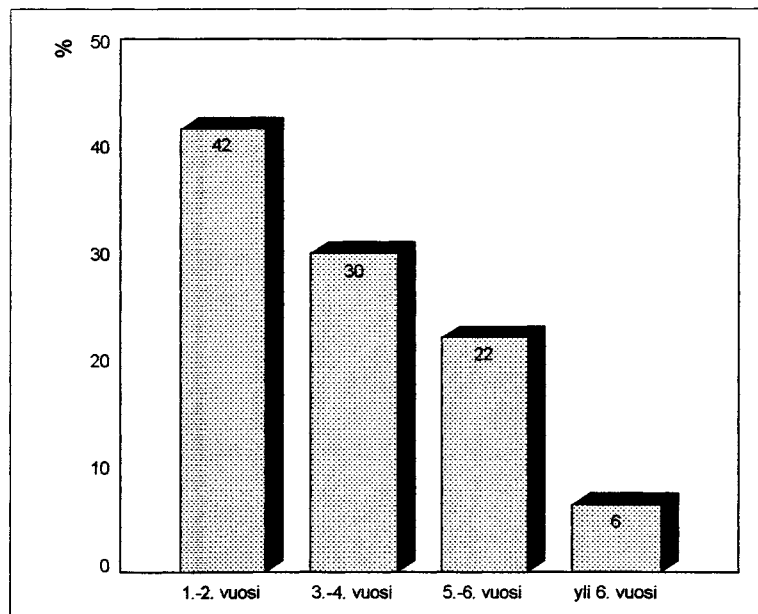
Kivinen ja Rinne (1995) ovat tutkimuksissaan koulutuksen periytyvyydestä jaotelleet 20-24 vuotiaat korkeakouluopiskelijat isän ja äidin sosioekonomisen aseman mukaan. Vuonna 1985 reilut 32 prosenttia korkeakouluopiskelijoista ilmoitti isänsä ammatiksi ylemmän toimihenkilön. Vastaava luku oli viisi vuotta myöhemmin 36 prosenttia. Alemman toimihenkilön osuudet vastaavina vuosina olivat 14 prosenttia ja vajaat 16 prosenttia. Yrittäjät ja maatalousyrittäjät olivat molempina vuosina hyvin lähekkäin, kasvattaen osuuttaan noin kymmenestä prosentista kahteentoista prosenttiin. Työntekijöitä opiskelijoiden isistä oli kyseisinä vuosia 6-7 prosenttia.

Kivisen ja Rinteen (1995) tutkimuksessa vuosina 1985 ja 1990 yli kolmannes vastaajista ilmoitti äidin ammattiryhmäksi ylemmän toimihenkilön. Alemman toimihenkilön ja yrittäjän osuus oli molempina vuosina suunnilleen yhtä yleisiä, 12-15 prosenttia. Maatalousyrittäjiä äideistä oli kumpanakin noin kymmenen prosenttia, työntekijöitä vain joka kahdeskymmenes.

Jyväskylän yliopistossa opiskelevien äidit ovat isää useammin sekä toimihenkilöitä että työntekijöitä. Isät puolestaan ovat useammin yrittäjiä tai maatalousyrittäjiä. Tämän tutkimuksen perusteella opiskelijoiden äidin ammattiasema oli hyvin erilainen kuin mitä Kivisen ja Rinteen kymmenen vuotta aiempaan ajankohtaan ulottuvat tilastot osoittavat. Isän ammattiasemien jakauma sen sijaan on pysynyt yllättävän samanlaisena.

6.6 Opintojen aloitusvuosi ja opintoviikot

Opintojen aloitusvuoden keskiarvoksi muodostui vuosi 1996, mediaaniksi puolestaan vuosi 1997. Vuonna 1996 opintonsa aloittaneita oli hieman yli 16 prosenttia kaikista vastaajista, yli viidennes vastaajista oli aloittanut opiskelunsa vuonna 1999. Aikaisin opintojen aloitusvuosi oli vuosi 1987, uusimmat opiskelijat olivat aloittaneet opintonsa vasta vuoden 2000 keväällä. Perusjoukon rajaus ulottui vuonna 1993 ja sitä myöhemmin opiskelunsa aloittaneisiin. Vastaajista yhdeksän ilmoitti kuitenkin opintojensa aloitusvuodeksi jonkun aiemman vuoden. Pienen lukumäärän vuoksi heitä ei ole tarkasteltu erikseen, vaan heidät on luokkaan yli 6 vuotta opiskelleet (kuvio3).

KUVIO 3. Nykyisten opintojen aloitusvuosi (n=535)

Opintoviikkoja vastaajilla (helmikuu 2000) oli keskimäärin 90. Pienin ilmoitettu opintoviikkomäärä oli kaksi, suurin 230 opintoviikkoa. Naisilla opintoviikkoja oli keskimäärin 93, miehillä 83. Tiedekunnittain tarkasteltuna suurin opintoviikkomäärä oli kasvatustieteellisen tiedekunnan opiskelijoilla. Heillä oli keskimäärin 125 opintoviikkoa opiskelijaa kohden. Myös taloustieteellisen, yhteiskuntatieteellisen sekä liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan opiskelijoilla oli vähintään 100 opintoviikkoa opiskelijaa kohden. Vähiten opintoviikkoja oli informaatioteknologisen ja matemaattisluonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijoilla. Humanistisen tiedekunnan opiskelijat sijoittuvat edellisten väliin.

Erot opintoviikkojen määrissä eri tiedekunnissa johtuvat ainakin osittain mahdollisuuksista suorittaa tenttejä ja siten kerätä opintoviikkoja. Vuoden aikana suoritettujen opintoviikkojen mediaanit vaihtelevat tiedekunnittain (liitetaulukko 3). Liikunta- ja terveystieteellisen sekä kasvatustieteellisen tiedekunnan opiskelijat suorittavat lukuvuodessa keskimäärin 40 opintoviikkoa. Ero on lähes kaksinkertainen humanistiseen ja matemaattisluonnontieteelliseen tiedekuntaan verrattuna. Niissä vuosittainen opintoviikkojen määrä on vain hieman yli 20. Muiden tiedekuntien opiskelijat suorittavat keskimäärin kolmekymmentä opintoviikkoa lukuvuodessa.

6.7 Opiskelun päätoimisuus

Opintojen päätoimisuutta selittävinä tekijöinä on analysoitu opiskelijan taustamuuttujia (mm. siviilisääty, tiedekunta, opiskeluvuodet, ikä). Kyselylomakkeessa ei esitetty kriteerejä pää- ja sivutoimiselle opiskelijalle. Opiskelu voi olla päätoimista, vaikka opiskelija esimerkiksi kävisi säännöllisesti osa-aikatyössä. Vastaajien tehtävänä oli itse arvioida opiskelunsa päätoimisuutta. Tutkimukseen vastanneista 87 prosenttia (N=465) ilmoitti opiskelevansa päätoimisesti. Naiset (88%) opiskelevat päätoimisesti hieman miehiä (82%) useammin.

Aineiston perusteella havaitaan tiedekunnan olevan tilastollisesti suuntaa antava opintojen päätoimisuuden suhteen (taulukko 7). Tämän tutkimuksessa aineisto voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat matemaattisluonnontieteellisen, humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijat joista vähintään 89 pro-

senttia ilmoittaa opiskelevansa päätoimisesti. Seuraavan ryhmän muodostavat kasvatustieteellisen, liikunta- ja terveys-tieteellisen sekä taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijat. Heistä vähintään 80 prosenttia opiskelee päätoimisesti. Kolmannen ryhmän muodostavat informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijat, heistä vain kolme-neljäsosan opiskelu on päätoimista.

TAULUKKO 7. Opiskelumuoto ja opintojen arvioitu kesto sukupuolen, tiedekunnan ja opiskeluvuosien mukaan (n=531)

		Opiskelumuoto		Yht.	Opintojen arvioitu kesto (vuosi)
		(%)		(%)	
		Päätoim.	Sivutoim.		
Sukupuoli	Mies	82	18	100	5.2
	Nainen	89	11	100	5.2
	Molemmat	87	13	100	5.2
	$x^2=3.841,$		$df=1,$	$p= .50$	
Tdk	Human.	91	9	100	5.8
	Informaat.	76	24	100	4.9
	Kasvatust.	83	17	100	4.5
	Liik./terv.	81	19	100	4.9
	Mat./luonn.	91	9	100	5.3
	Taloust.	81	19	100	4.5
	Yhteisk.	89	11	100	5.1
	Yht. keskim.	87	13	100	5.2
$x^2=11.777,$		$df=6,$	$p= ,067$		$p= 0,000$
Opiskeluv.	1.-2. vuosi	93	7	100	5.1
	3.-4. vuosi	87	13	100	5.0
	5.-6. vuosi	81	19	100	5.5
	Yli 6. vuosi	68	32	100	6.4
	Yht. keskim.	87	13	100	5.2
$x^2=21.185,$		$df=3,$	$p= ,000$		$p=0 ,000$

Opintojen päätoimisuus on riippuvainen myös opiskeluvuosien määrästä. Kuten taulukosta 7 nähdään, vähenee opiskelun päätoimisuus opiskeluvuosien myötä. Kun vuonna 1999 opintonsa aloittaneista 95 prosenttia ilmoittaa opiskelunsa olevan päätoimista, on vastaava luku vuonna 1993 aloittaneiden kohdalla enää 60 prosenttia. Opiskeluvuosien määrä opintojen päätoimisuuden selittäjänä on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Sen sijaan opiskelijan iällä ei ole vaikutusta opiskelun päätoimisuuteen.

Opintojen arvioitiin kestävän keskimäärin viisi vuotta (taulukko 7). Arvioidussa kestossa oli eroja niin tiedekunnan kuin opintovuosien määrän mukaan tarkasteltuina. Sen sijaan sukupuolten välillä ei opintojen arvioidussa kestossa ollut suuria eroja. Sekä miehistä että naisista noin 36 prosenttia arvioi suorittavansa tutkinnon viidessä vuodessa.

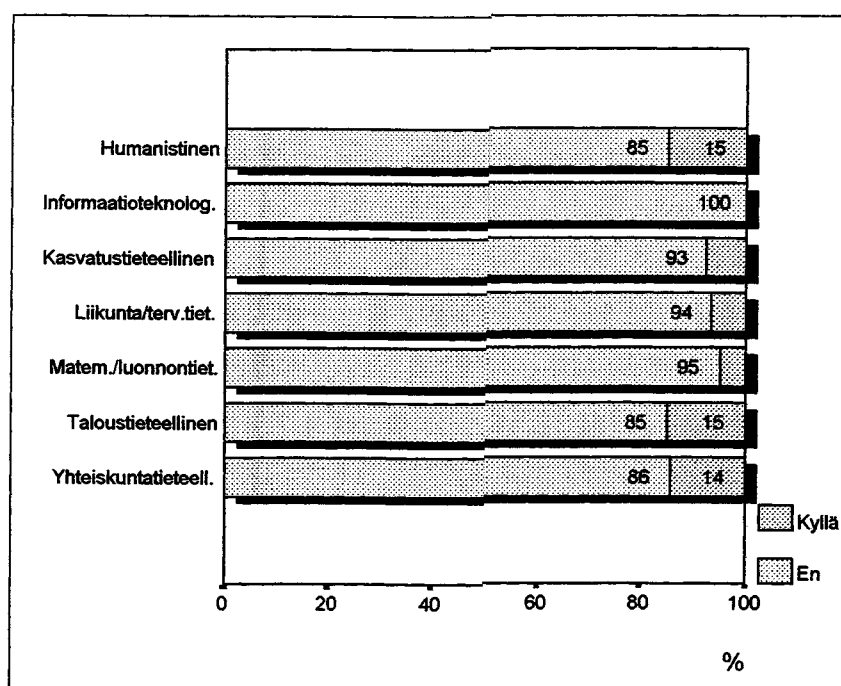
Humanistisen tiedekunnan opiskelijat arvioivat tutkinnon suorittamiseen kuluvan aikaa lähes kuusi vuotta. Sen sijaan taloustieteellisen ja kasvatustieteellisen tiedekunnan opiskelijat arvioivat suoriutuvansa opinnoistaan keskimääräistä nopeammin, neljässä ja puolessa vuodessa. Erot opiskelun arvioidussa kestossa ovat sekä tiedekunnan että opiskeluvuosien määrän suhteen tilastollisesti erittäin merkitseviä. Varsinkin kasvatustieteellisen tiedekunnan opiskelijoilla arvio opintojen kestosta on hyvin paljon samanlainen kuin mitä liitetaulukossa 3 esitetyistä vuoden aikana suoritettujen opintoviikkojen määrä. Jos vuodessa suorittaa noin 40 opintoviikkoa, on realistista valmistua neljässä ja puolessa vuodessa.

Tämän tutkimuksen mukaan parisuhteen vakiintuminen vaikuttaa opintojen päätoimisuuteen laskevasti. Naimattomista opiskelijoista 92 prosenttia opiskelee päätoimisesti, avoliitossa elävistä 84 prosenttia. Avioliiton solmineista päätoimisesti opiskelee enää 66 prosenttia. Opiskelun päätoimisuuden riippuvuus siviilisäädystä on myös tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0.001$).

6.8 Ulkomailla opiskelu

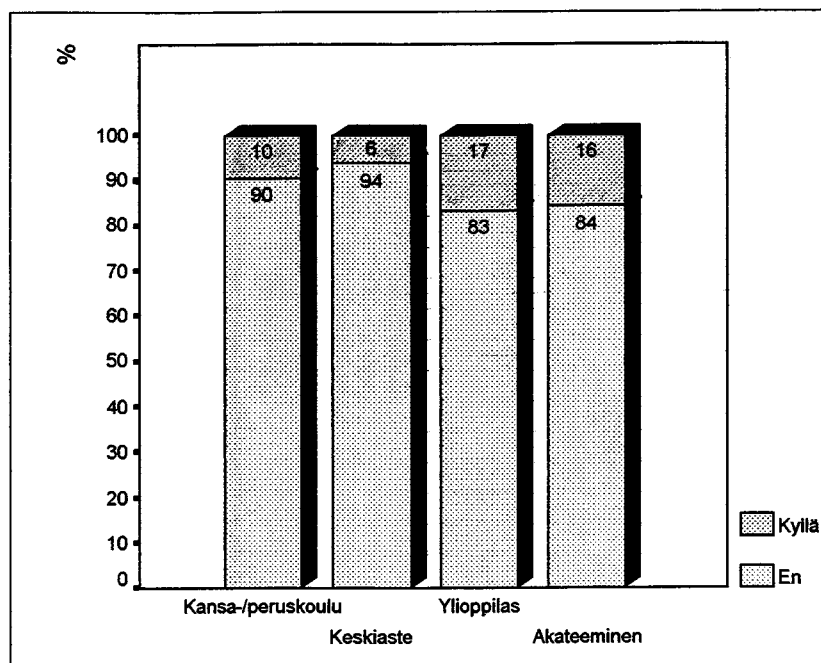
Vastaajista vajaat 10 prosenttia (N=51) on yliopistossa opiskelunsa aikana opiskellut myös ulkomailla. Naisista 11 prosenttia on opiskellut ulkomailla, miehistä vain reilu 6 prosenttia. Kuten kuviosta 4 nähdään, ulkomailla opiskelleiden määrä vaihtelee jonkin verran eri tiedekunnissa. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijat ovat muita useammin opiskelleet ulkomailla. Sen sijaan informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijoista kukaan ei ollut opiskellut ulkomailla.

Useimmiten ulkomaille lähdetään opiskelemaan kolmantena tai neljäntenä opiskeluvuonna. Viidennen vuoden opiskelijoista yli 20 prosenttia on opiskellut ulkomailla. Vastaava luku kolmannen vuoden opiskelijoiden kohdalla on yhdeksän prosenttia. Usein eri tiedekunnat edellyttävät tiettyä opintoviikkomäärää ennen kuin hyväksyvät opiskelijan vaihto-ohjelmaan. Nämä opintoviikot saavutetaan usein juuri kolmantena tai neljäntenä opiskeluvuonna. Tämä selittää myös informaatioteknologisen tiedekunnan tilanteen: tiedekunta on verraten uusi eikä opiskelijavaihto ole vielä ehtinyt kunnolla käynnistyä. Opiskelijat eivät myöskään ole ehtineet opiskella vielä kovinkaan montaa vuotta, joten tarvittavia opintoviikkoja tahi kiinnostusta ei ole ehtinyt vielä kertyä kovinkaan paljoa.

KUVIO 4. Ulkomailla opiskelu tiedekunnan mukaan (n=526)

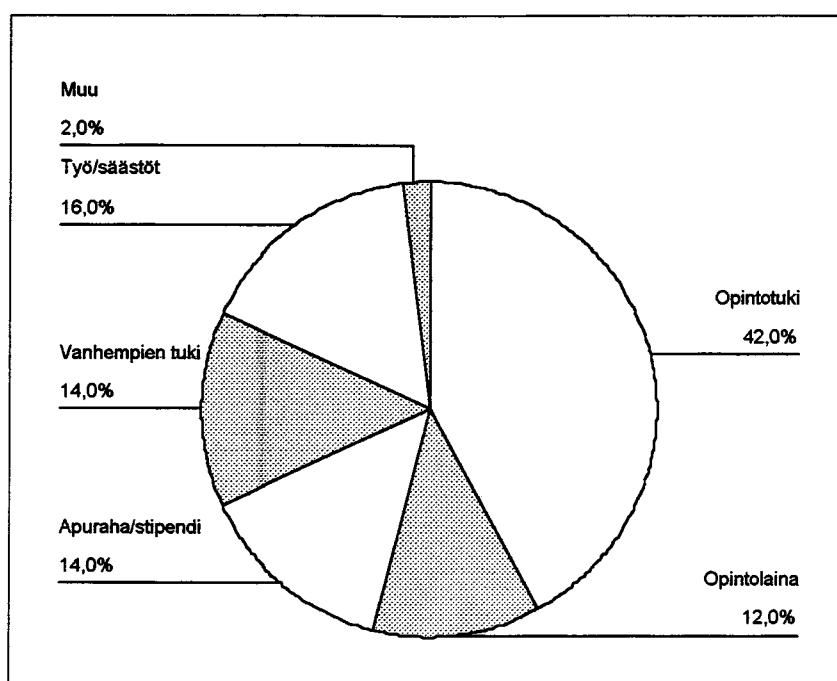
Tämän tutkimuksen perusteella isän koulutuksella on vaikutusta siihen, opiskeleeko lapsi jossain opintojensa vaiheessa ulkomailla (kuvio 5). Isän koulutuksen mukaan tarkasteltuna pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneiden isien lapset sekä akateemisten isien lapset ovat muita useammin olleet ulkomailla opiskelemassa. Tilastollisesti isän koulutuksen merkitys lapsen ulkomailla opiskelulle on merkitsevä 5 %:n merkitsevyystasolla.

KUVIO 5. Ulkomailla opiskelu isän koulutuksen mukaan (n=50)

Ulkomailla opiskelleista yli kolmanneksen isän ammatti oli ylempi toimihenkilö. Isän ammatin perusteella tarkasteltuna yrittäjien lapset ovat useimmiten ulkomailla opiskelemissa. Harvimminkin ulkomailla on opiskellut työntekijöiden lapset. Isän ammatti ei kuitenkaan selitä tilastollisesti merkitsevästi lapsen ulkomailla opiskelua.

Opintotuen ja -lainan osuus opintojen pääasiallisina rahoitusmuotoina korostuvat ulkomailla opiskeltaessa. Niiden osuus on yli puolet opintojen rahoituksessa (kuvio 6). Vanhempien taloudelliseen tukeen turvaudutaan ulkomaillakin lähes viimesijaisesti. Taloudellista tukea vanhemmiltaan saivat eniten ylimmästä sosiaaliryhmästä tulevat opiskelijat. Opiskelijan sosioekonomisella taustalla ei kuitenkaan ole tilastollista merkitystä ulkomailla opiskelun aikaisten opintojen rahoitusmuotoon.

KUVIO 6. Opintojen rahoitusmuodot ulkomailla (n=51)

7. TULOJEN RAKENNE, OPINTOTUKI JA OPINTOLAINA

Opintotukijärjestelmän luomisen taustalla, vuonna 1969, oli ajatus turvata opiskelun aikainen toimeentulo. Opintotuen avulla oli tarkoitus vähentää opiskelunaikaista työssäkäyntiä ja siten lyhentää valmistumisaikoja. Hyvin pian kävi kuitenkin selväksi, ettei pelkkä opintotuki riitä kattamaan opiskelijan elinkustannuksia. Lisärahoitusta hankitaan ansiotyöllä tai vanhemmilta. Taulukkoon 8 on koottu opintojen rahoituslähteitä 1960-luvulta 1990-luvulle. Vertailtavuus tähän tutkimukseen on hankalaa, sillä aiemmat rahoitustiedot on kerätty eri muodoissa ja eri aikoina. Jonkinlaista suuntaa taulukon tiedot kuitenkin antavat.

TAULUKKO 8. Korkeakouluopiskelijoiden tulojen rakenne 1960-luvulta 1990-luvulle (%). (Lahtinen 1990, 127; Kuparinen 1991, 30)

	1964	1969	1973	1977	1984	1991	2000
Opintotuki	5	27	66	52	59	51	45
Muut lainat	17	-	1	1	-	-	-
Työ ja säästöt	34	43	26	40	32	34	46
Vanhemmat	40	22	5	7	6	6	6
Muu	4	8	1	2	3	9	3
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100

Kuten taulukosta 8 havaitaan, opintotukijärjestelmällä onnistuttiin siirtämään opintojen rahoitusvastuu vanhemmilta yhteiskunnalle. Opintotuen reaaliarvo oli huipussaan vuosina 1972-1975. Tämä näkyi opintojen oheisen ansiotyön vähenemisenä. 1970-luvun lopussa opintotuen ostovoiman aleneminen johti ansiotyön ja vanhempien tuen lisääntymiseen. 1980-luvulla opintotuen käyttöaste kohosi jälleen ja vaikutti ansiotyötä vähentävästi. (Lahtinen 1990, 127) 1990-luvun alussa suoritettu tutkimus osoitti jälleen opintotuen osuuden olevan laskussa opiskelijan tulojen rakenteessa. Viime vuosikymmenen alun taloudellinen lama ei vielä vaikuttanut tutkimuksen tuloksiin.

7.1 Tulojen rakenne

Opiskelijoiden tulot koostuvat useimmiten opintotuesta ja –lainasta, ansiotuloista, vanhempien taloudellisesta tuesta sekä esimerkiksi kesätöistä säästetyistä tuloista. Tulojen rakenteen analysointi suoritettiin siviilisäädyn suhteen, koska erot tiedekuntien ja sukupuolen välillä eivät olleet merkittäviä. Tässä tutkimuksessa tulojen rakennetta tarkasteltaessa oletetaan opiskelijan tulojen koostuvan opintotuesta ja –lainasta sekä ansiotuloista. Näin tulojen rakenteen tarkistelu eri siviilisäätyjen kesken on helpompaa. Vertailun vuoksi huomioon on otettu myöhemmin myös vanhempien taloudellinen tuki naimattomilla sekä lapsettomilla pariskunnilla ja muun julkisen tuen (esim. lapsilisä) osuus perheillä.

Kyselylomakkeessa kysyttiin myös muun lainan ja pääomatulojen osuutta. Vastaukset olivat hyvin vaihtelevia, useat vastaajat olivat maininneet esimerkiksi kaikki säästönsä, jolloin kuukausittainen käytössä oleva rahasumma oli mahdoton määritellä. Lisäksi aikuisopintotukea saavien määrä oli pieni (N=3). Tämän vuoksi edellä mainittuja muuttujia ei tarkastella tulolähteenä.

Useat avo- tai avioliitossa asuvat olivat merkinneet kyselylomakkeeseen sekä omat että perheensä tulot. Tämä lienee ilmaus siitä, että yhteiselosta huolimatta puolisoilla on omat rahat. Tästä huolimatta avo- ja avioliitossa asuvia käsitellään yksikkönä, jolla on yhteinen talous. Siviilisäädyn mukaan suoritettu tulojen rakenteen tarkastelu koskee vain päätoimisia opiskelijoita. Perheellisten kohdalla ei joukon pienen lukumäärän (N=22) vuoksi ole eroteltu perheitä, joissa molemmat tai vain toinen vanhemmista opiskelee. Heidän kohdallaan tulokset ovat lähinnä suuntaa-antavia.

Pää- ja sivutoimisten opiskelijoiden kohdalla vain ansiotulojen määrissä oli eroja tilastollisesti merkitseviä eroja (ks. kappale 9.3 Työstä saadut ansiot). Muuten erot pää- ja sivutoimisten opiskelijoiden tulojen rakenteessa eivät olleet merkittäviä, eikä sivutoimisten opiskelijoiden tulojen rakennetta siitä syystä tarkastella erikseen.

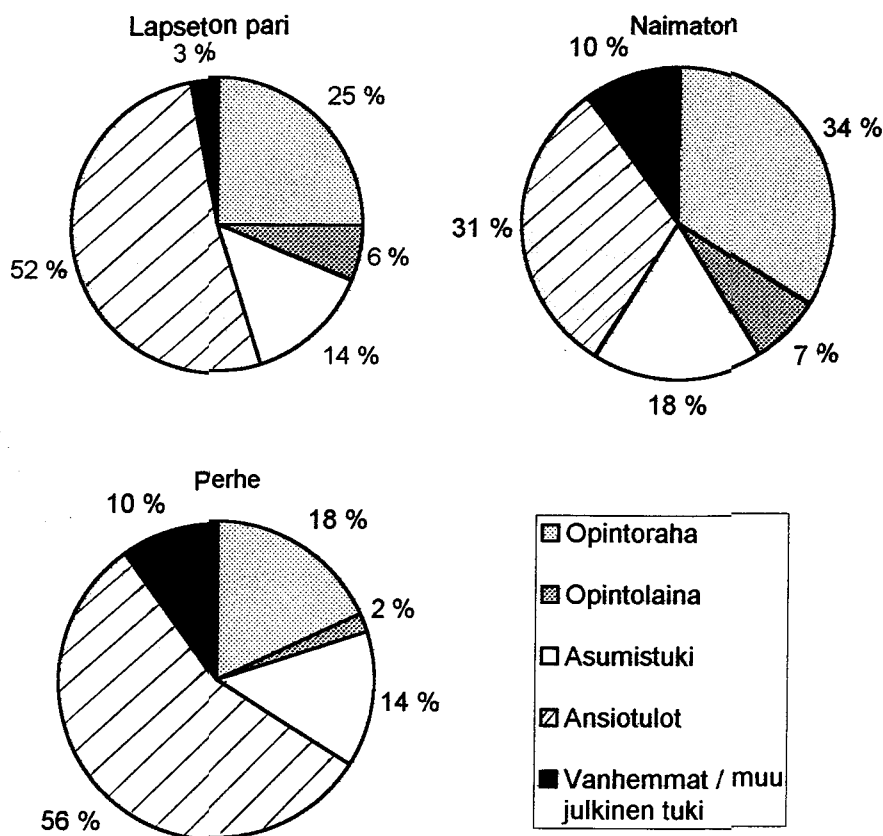
Tulojen rakenne on erilainen eri siviilisäadyillä (taulukko 9). Opintotuki ja –laina kattavat noin 60 prosenttia naimattoman, päätoimisen opiskelijan tuloista, ansiotulot reilun kolmanneksen. Opintotuen ja –lainan osuus pienenee perheen perustamisen myötä; lap-

siperheiden tuloista sen osuus on enää reilu kolmannes. Ansiotulojen osuus tulojen rakenteessa sen sijaan kasvaa perheellistymisen myötä. Ansiotulot ovatkin merkittävien erottelija tulojen rakenteessa eri siviilisäättyjen välillä, koska ansiotulojen lisääntyminen johtaa opintotuen osuuden vähenemiseen tulojen rakenteessa.

TAULUKKO 9. Tulojen rakenne siviilisäädyn mukaan (mk/kk)

	Naimaton	Keskim. (%)	Lapseton pari	Keskim. (%)	Perhe	Keskim. (%)
Opintoraha	1386	37	2772	26	2079	20
Opintolaina	286	8	636	6	211	2
Asumisen tuki	745	20	1538	15	1600	15
Ansiotulot	1300	35	5656	53	6450	62
Yhteensä	3717	100	10602	100	10340	100

Taulukossa 9 ei ole huomioitu lainkaan vanhempien taloudellista tukea tai muuta julkista tukea (esim. lapsilisä) opiskelijoiden tulojen rakenteessa. Päätoimisesti opiskelevista, naimattomista opiskelijoista 56 prosenttia (N=163) ilmoitti saavansa vanhemmiltaan taloudellista tukea, keskimäärin 400 markkaa kuukaudessa. Päätoimisesti opiskelevista, lapsettomista pariskunnista 47 prosenttia (N=68) sai vanhemmiltaan taloudellista tukea, keskimäärin 350 markkaa kuukaudessa. Kun vanhempien taloudellinen tuki huomioidaan tulojen rakenteessa, on sen osuus naimattomilla opiskelijoilla kymmenen prosenttia kuukausituloista, lapsettomilla pareilla puolestaan kolme prosenttia. Päätoimisesti opiskelevista perheistä 45 prosenttia (N=10) ilmoitti saavansa kuukausittain muuta julkista tukea kuin asumistuki, todennäköisesti lapsilisää tai kotihoidon tukea, keskimäärin 1196 markkaa kuukaudessa. Kun tämä julkinen tuki huomioidaan tulojen rakenteessa, on sen osuus noin kymmenen prosenttia kuukausituloista. Päätoimisten opiskelijoiden tulojen kokonaisrakennetta tarkasteltaessa havaitaan vanhempien taloudellisen tuen tai julkisen tuen korvaavan jonkin verran ansiotyön osuutta tulojen rakenteessa (kuviot 7-9).

KUVIOT 7-9. Tulojen rakenne siviilisäädyn mukaan (n=460)

1990-luvun alun tilanteeseen (mm. Kuparinen 1991) verrattuna opintotuen osuus tulojen rakenteessa on tämän tutkimuksen mukaan laskenut, kun tarkastelussa ovat vain päätoimiset opiskelijat. Keskimäärin opintotuki kattaa reilut 40 prosenttia opiskelijan tuloista. Ansiotyön osuus sen sijaan on noussut yli kymmenen prosenttia. Päätoimisesti opiskelevien tuloista ansiotyöt kattavat yli puolet, kun tulojen rakenteessa ei huomioida vanhempien tukea tai muuta julkista tukea. Kun nämä tulomuodot huomioidaan, vähennee ansiotyön osuus muutaman prosenttiyksikön verran ollen samansuuruinen kuin opintososiaaliset tuet yhteensä. Viime vuosikymmenen alkuun verrattuna vanhempien taloudellinen tuki on vähentynyt, keskimäärin se kattaa noin seitsemän prosenttia opiskelijan kuukausituloista. Opintolainan osuus tulojen rakenteessa on sekin vähentynyt. Päätoimisten opiskelijoiden tuloista opintolaina kattaa keskimäärin vain viisi prosenttia, vaihdellen siviilisäädyn mukaan.

Näiden tulosten perusteella opiskelijat ovat yhä enenevässä määrin riippuvaisia työnteosta ja sitä kautta ansiotuloista opintojensa rahoituksessa. Opintotuki ei enää lunasta sille asetettua tehtävää opintojen rahoittajana. Opintotukijärjestelmän alkuperäinen idea opintojen rahoituksen siirrosta on toteutunut, mutta ei perimmäisessä muodossaan. Rahoitusvastuu on kyllä siirtynyt pois vanhemmilta, mutta ei yhteiskunnalle, vaan markkinoille ja sitä kautta opiskelijoille itselleen.

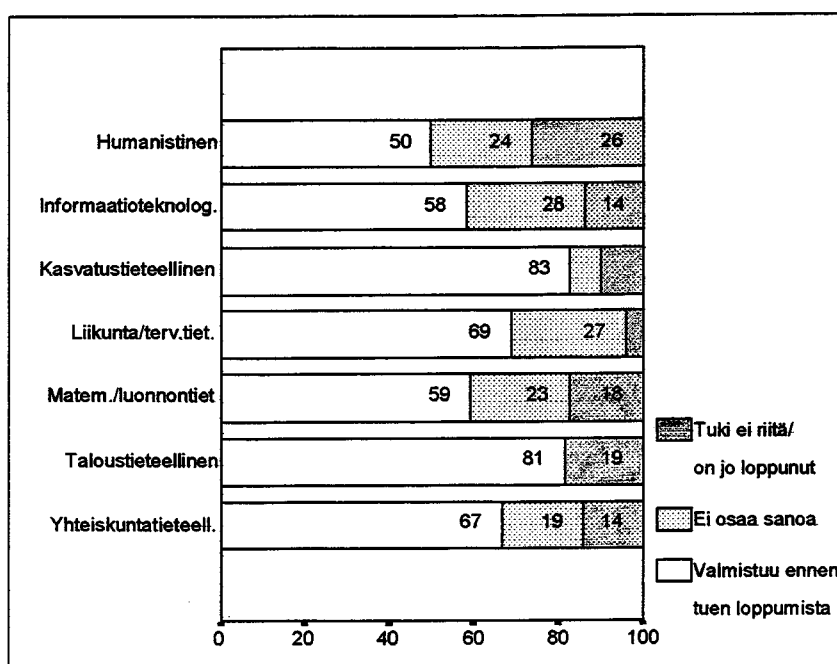
7.2 Opintotuki

7.2.1 Opintotukikuukausien riittävyys

Vastaajista 83 prosenttia (N=436) oli nostanut normaalia opintorahaa, yksi prosentti oli nostanut aikuisopintorahaa. Päätoimisesti opiskelevista opintotukea oli nostanut 91 prosenttia (N=425), sivutoimisesti opiskelevista 27 prosenttia (N=19).

Tämän tutkimuksen perusteella 62 prosenttia (N=326) Jyväskylän yliopistossa opiskelevista uskoo valmistuvansa ennen opintotuen loppumista. Reilu kymmenen prosenttia (N=65) ei usko valmistuvansa ennen tuen loppumista ja vain neljä prosenttia ilmoittaa tukensa jo loppuneen. Viidennes vastaajista ei osannut sanoa mielipidettään. Sukupuolten välillä ei ollut juuri eroa mielipiteissä tukikuukausien riittävydestä. Miehistä 60 prosenttia uskoo tukikuukausien riittävän, naisista samaan uskoo 63 prosenttia. Sukupuoli ei myöskään vaikuta tilastollisesti merkitsevästi opiskelijan mielipiteeseen valmistumisesta ennen tuen loppumista.

Opintotukikuukausien riittävydessä on eroa eri tiedekuntien välillä (kuvio 10). Optimistisimpia valmistumisensa ja tukikuukausien riittävyden suhteen ovat kasvatustieteellisen ja taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijat. Heistä yli 80 prosenttia uskoo valmistuvansa ennen tuen loppumista. Pessimistisimpiä ovat humanistisen tiedekunnan opiskelijat. Heistä vain puolet jaksaa uskoa valmistuvansa ennen opintotuen loppumista ja peräti reilu neljännes on sitä mieltä etteivät tukikuukaudet riitä. Erot tiedekuntien välillä ovat myös tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p < 0.001$).

KUVIO 10. Opintotuen riittävyys tiedekunnan mukaan (n=525)

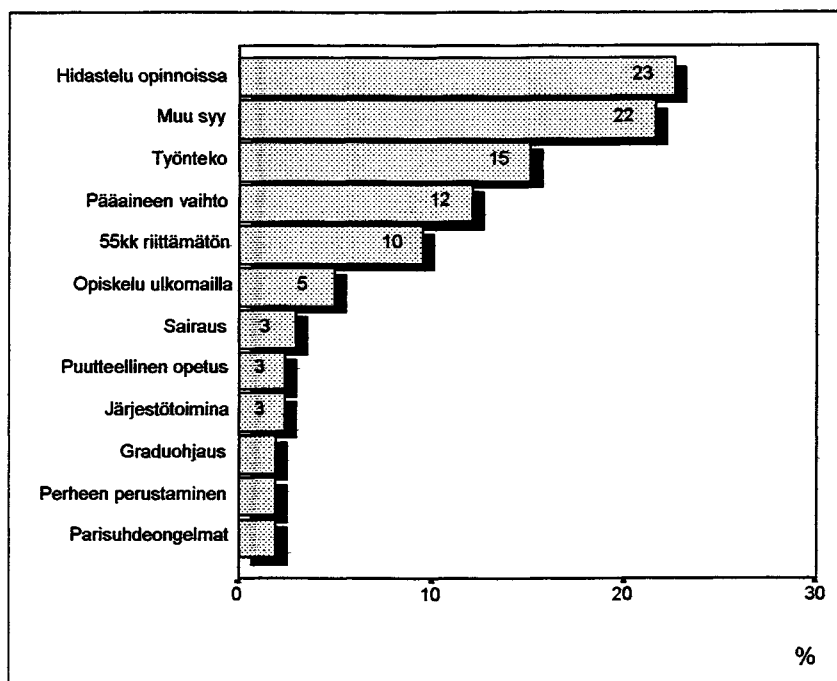
Vakiintuminen ja perheen perustaminen lisäävät uskoa valmistumiseen ennen tukikuukausien loppumista. Naimattomista opiskelijoista 60 prosenttia uskoi tukikuukausien riittävyyteen, parisuhteessa elävistä 68 prosenttia. Perheellisten kohdalla luku oli jo 71 prosenttia. Ero on kuitenkin tilastollisesti vain suuntaa-antava ($p=0.1$). Siviilisäädyn vaikutus valmistumiseen ennen tukikuukausien loppumista selittynee opiskelijoiden halulla saada tutkinto valmiiksi. Perheellisten elämäntilanne on varsin erilainen kuin naimattomien ja keskeneräiset opinnot saatetaan kokea rasitteena. Perheen perustamisen aikaan opinnot ovat usein jo niin pitkällä, että valmistuminen ennen opintotuen loppumista on realistista.

Opiskeluvuosien määrä vaikuttaa siihen, uskooko opiskelija valmistuvansa ennen opintotuen loppumista (liitetaulukko 4). Opiskeluvuosien kertyessä usko valmistumiseen ennen tukikuukausien loppumista vähenee. Ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista noin joka kymmenes ei usko valmistuvansa ennen tuen loppumista. Viisi vuotta tai kauemmin opiskelleiden keskuudessa jo joka kolmas oli tätä mieltä. Opintovuosien vaikutus opintotuen riittävyyteen on myös tilastollisesti erittäin merkitsevä.

Tulokset kertovat opiskelijoiden realistisemmasta suhtautumisesta valmistumiseensa opiskeluvuosien myötä. Opintojen alkuvaiheessa olevat uskovat valmistuvansa ennen opintotukikuukausien loppumista. Mitä pidemmälle opinnot etenevät sen varmemmin opiskelija tietää valmistuuko ennen tukikuukausien loppumista. Ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoiden kohdalla kysymys onkin siis lähinnä uskomuksesta valmistua ennen tukikuukausien loppumista, viidennen vuoden opiskelijoiden kohdalla kyse on jo varmemmasta tiedosta. Myös opiskelijan iällä on tilastollisesti merkitsevä yhteys siihen, uskooko opiskelija valmistuvansa ennen tukikuukausien loppumista (liitetaulukko 4).

Opiskelijoiden optimistisuus opintotukikuukausien riittävyteen on selvästi kohonnut muutaman viime vuoden aikana. Vesikansan (1998) tutkimuksessa opintojensa loppupuolella olevat tiesivät tilanteensa ja arviot opintotukikuukausien riittävydestä olivat lähes varmoja. Vesikansan mukaan vain 37:lla prosentilla opintotukikuukaudet riittivät, yli puolella vastaajista ne joko loppuivat tai olivat jo loppuneet. Yesilovan (1999) tutkimuksessa arviot tukikuukausien riittävydestä olivat jo positiivisemmat. Puolet vastaajista uskoi valmistuvansa ennen tukikuukausien loppumista ja vain 10:llä prosentilla ne olivat jo loppuneet. Jyväskylässä opiskelevien tilanne on tämän tutkimuksen valossa siis muita positiivisempi.

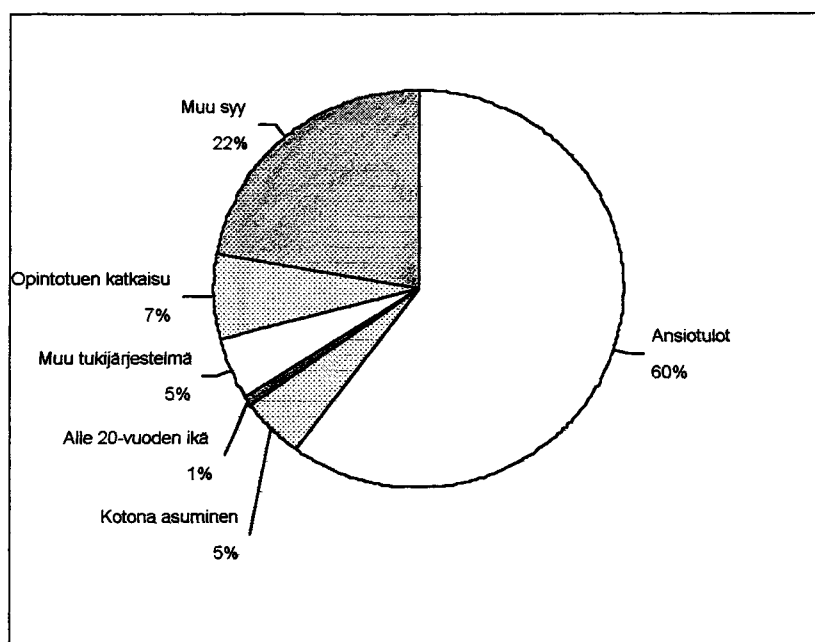
Reilu viidennes niistä vastaajista (N=87) joiden opintotuki on loppunut tai he epäilevät sen loppuvan ennen valmistumista ilmoittavat tärkeimmäksi syyksi itsestä johtuvan hitauden opinnoissa (kuvio 11). Lähes saman verran vastaajista ilmoittaa jonkin muun kuin lomakkeessa esitetyn vaihtoehdon syyksi tuen (mahdolliselle) loppumiselle. Näitä syitä ovat esimerkiksi motivaatio-ongelmat, aiemmat opinnot (esim. tutkinto ammattikorkeakoulusta) sekä keskittyminen urheilu-uraan. Myös pääaineen vaihdolla sekä opiskelun oheisella työnteolla on merkitystä opintojen etenemiseen ja sitä kautta tukikuukausien riittävyteen.

KUVIO 11. Syyt opintotuen loppumiselle ennen valmistumista (n=87)

7.2.2 Opiskelua ilman opintotukea

Kolmasosa vastaajista (N=161) oli opiskellut jonkin aikaa ilman opintotukea. Lyhyin ilman tukea opiskeltu aika oli yksi kuukausi, pisin 78 kuukautta. Ilman opintotukea opiskelleista puolet oli opiskellut viisi kuukautta ilman tukea, mediaanin ollessa kuusi kuukautta. Ilman tukea opiskellut kuukaudet ajoittuvat todennäköisesti lukuvuoden alkuun ja loppuun, jolloin opiskelijat usein ovat jo kesätöissä. Työssäkäynti opintojen ohella ja siitä aiheutuva ansiotulojen määrä onkin tärkein syy opiskeluun ilman opintotukea (kuvio 12). Yli puolet niistä vastaajista, jotka ovat opiskelleet joitakin kuukausia ilman opintotukea, ilmoittivat tämän tärkeimmäksi syyksi. Viidennes vastaajista ilmoitti jonkin muun syyn, kuten palkattoman työharjoittelun ja tukikuukausien säästämisen sekä elämisen (kesä)työtuloilla. Lisäksi muutamat vastaajat ilmoittivat opiskelleensa kesällä töiden ohessa, mutta eivät kuitenkaan nostaneet opintotukea.

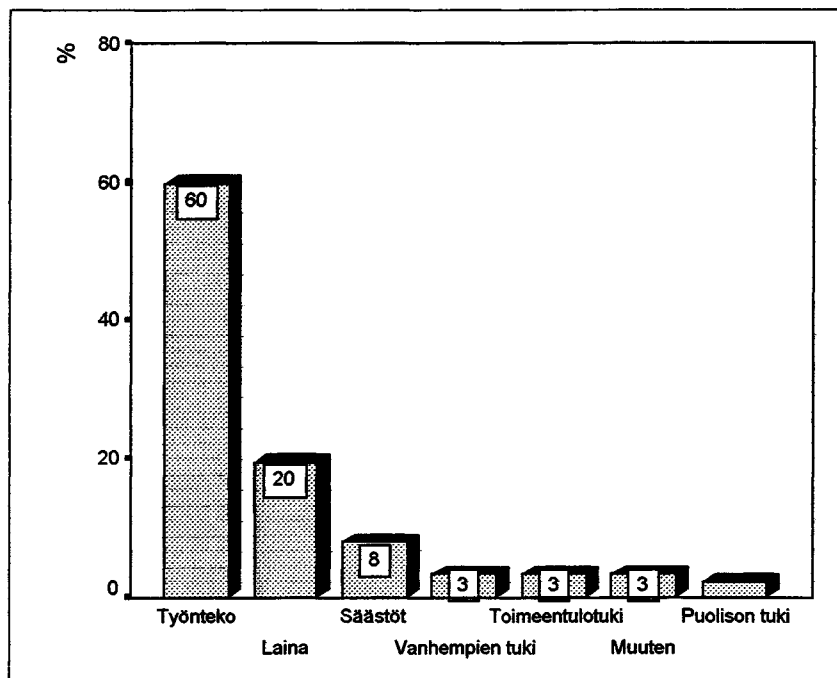

KUVIO 12. Syyt opiskeluun ilman opintotukea (n=172)

7.2.3 Opintojen rahoitustavat opintotuen loputtua

Vastajat arvioivat työnteon olevan yleisin tapa rahoittaa opinnot opintotuen mahdollisen loppumisen jälkeen (kuvio 13). Yli puolet niistä vastaajista (N=87) joiden opintotuki on jo loppunut tai he epäilevät sen loppuvan ennen valmistumista olivat tätä mieltä. Muut rahoitustavat jakautuivat melko tasaisesti, lainan ollessa kuitenkin selvästi suosituin rahoituskeino työn jälkeen.

Tulokset eivät juurikaan muutu, jos tarkastelujoukoksi otetaan ne opiskelijat (N=116) jotka uskovat opintotukensa riittävän. Heidän joukossaan opintojen rahoitusmuodot jakautuivat tasaisemmin. Ainoa merkittävämpi ero näiden kahden ryhmän välillä oli vanhempien merkitys opintojen rahoittajina. Opiskelijat joiden tuki on jo loppunut tai se todennäköisesti loppuu arvioivat vanhempien tuen olevan neljänneksi tärkein opintojen rahoitusmuoto. Sen sijaan opiskelijat joilla ei ole todellista pelkoa opintotukikuukausien loppumisesta arvioivat vanhempien tuen olevan toiseksi viimeinen vaihtoehto rahoittaa opinnot. Täten vanhempien merkitys opintojen rahoittajina korostuu sitä selvemmin, mitä todellisempi tilanne on kyseessä. Selkeä pyrkimys itsenäiseen selviytymiseen ja opintojen rahoittamiseen on kuitenkin havaittavissa molemmissa ryhmissä.

KUVIO 13. Opintojen rahoitustavat tukikuukausien loputtua (n=87)

Vuosikymmenen takaiseen tilanteeseen verrattuna suurin muutos opintojen rahoituksessa tuen loputtua koskee vanhempien roolia. Kugarisen (1991) tutkimuksen mukaan vanhempien tuki oli toiseksi yleisin opintojen rahoitusmuoto ansiotyön jälkeen. Lainaan turvautuminen oli vasta neljännellä sijalla. Poutvaaran (1995) tutkimuksen mukaan kolme neljästä aikoi turvautua työhön rahoittaakseen opintonsa loppuun. Läheisten tuki oli tuolloin toiseksi tärkein rahoitusmuoto, joka kuudes aikoi turvautua siihen. Lainaa harkitsi joka kahdeksas. Näiden tutkimusten perusteella ansiotyö on säilyttänyt vahvan asemansa opintojen rahoitusmuotona tukien loppumisen jälkeen. Vanhempien tuen merkitys on vähentynyt, lainan osuus sen sijaan noussut.

7.3 Opintolaina

Lukuvuonna 1999-2000 oli opintolainaa nostanut 19 prosenttia (N=99) vastaajista. Koska kyselylomakkeessa ei vastaajia pyydetty arvioimaan nostetun opintolainan kokonaismäärää, pitäydytään tuloksissa vain kuukausikohtaisessa lainan määrässä.

Päätoimisesti opiskelevista viidennes (N=95) oli nostanut opintolainaa, sivutoimisesti opiskelevista vain vajaat kuusi prosenttia (N=4). Keskimäärin lainaa oli 520 markkaa kuukautta kohden. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna ei opintolainojen määrässä ollut juuri eroa. Miehet olivat nostaneet keskimäärin hieman enemmän (keskimäärin 610 markkaa kuukaudessa) opintolainaa kuin naiset (486 markkaa/kuukausi). Naiset olivat kuitenkin miehiä useammin nostaneet opintolainaa; viidennes naisista ilmoitti nostaneensa lainaa, kun miehistä samaa ilmoitti 16 prosenttia. Myöskään tiedekuntien välillä ei ollut merkittäviä eroja opintolainan noston tai määrän suhteen. Useimmin lainaa oli nostanut taloustieteellisen tiedekunnan opiskelija, harvimmoin informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelija. Sen sijaan suurin lainamäärä kuukaudessa, hieman yli 800 markkaa, on kasvatustieteellisen tiedekunnan opiskelijalla. Vähiten lainaa kuukautta kohden, noin 120 markkaa, on sitä harvimmoin nostaneella informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijalla. Tilastollisesti sukupuoli tai tiedekunta ei kuitenkaan ole yhteydessä lainan määrään tai sen nostamiseen.

Opintolainan muuttuminen markkinakorkoiseksi vuonna 1992 vähensi sen käyttöä tuntuvasti. Opiskelijat olivat pakotettuja etsimään muita rahoituskeinoja opinnoilleen. Ryömän (1993) tutkimuksen mukaan vuonna 1993 uutta markkinakorkoista lainaa oli nostanut vain 10 prosenttia opiskelijoista. Myös Poutvaaran (1995) tutkimuksen mukaan joka kymmenes päätoiminen opiskelija oli nostanut opintolainaa. Laman selän tainnuttua myös opiskelijoiden uskallus opintolainan nostamiseen kasvoi. Vesikansa (1998) toteaaakin lainaa nostaneiden määrän olleen vuonna 1998 jo 50 prosenttia opiskelijoista. Vastaava luku vuonna 1999 suoritettun tutkimuksen mukaan (Yesilova 1999) oli 32 prosenttia. Edellä mainitut tutkimukset eivät ole keskenään tai tämän tutkimuksen kanssa suoraan vertailukelpoisia mm. niiden erilaisen tutkimusajankohdan ja -tavan vuoksi. Jotain ne kuitenkin kertonevat opiskelijoiden suhtautumisesta opintolainaan opintojen rahoittajana. Tulojen rakenteessa opintolainan osuus on varsin pieni, kun se suhteutetaan esimerkiksi tämän tutkimuksen kaikkiin opiskelijoihin. Kuitenkin lainaa nostaneilla sen osuus saattaa olla merkittäväkin, esimerkiksi ansiotulojen paikkaajana.

8. ASUMINEN

Suomalaisessa asuntopolitiikassa modernisaatio alkoi jo 1800-luvulla kaupunkirakentamisen ihannointina. 1900-luvulla modernisaation myötä voimistunut yksilöllistymistendenssi näkyi myös asumisessa. Tuotannon ja kulutuksen eriytyessä sekä perheeseen pientyessä asunto yksityistyi. Työn ja vapaa-ajan erottautuessa asunnosta tuli ”vapaa-ajan” asunto, joka erotteli yksityisen ja julkisen. Yksilöllistymisen myötä omistusasuminen ja pientalorakentaminen lisääntyivät. (Juntto 1990)

Opiskelija-asuntojen rakentaminen alkoi Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Siihen saakka opiskelijat asuivat pääsääntöisesti alivuokralaisina. Vuoteen 1966 mennessä korkeakouluopiskelijoille oli kuitenkin valmistunut vain noin 4000 asuntopaikkaa. Rakentaminen oli siis hidasta ja siitä olivat pääasiassa vastanneet ylioppilas- ja osakunnat. (Haverinen 1998, 72)

Sekä opiskelijamäärien kasvu että uusien yliopistojen perustaminen 1960-luvun lopulla pakotti etsimään ratkaisuja opiskelijoiden asunto-ongelmiin. Modernisoituvassa Suomessa rakentaminen perustui suunniteluun ja yhteiskunnan ohjattavuuteen. Valtion panostusta haluttiin opiskelijoiden taholta myös opiskelija-asuntojen rakentamiseen. Konkreettinen toimenpide asian suhteen tapahtuikin vuonna 1966. Tuolloin ko. vuoden asuntotuotantolakiin (247/1966) kirjattiin, että asuntohallituksen tuli osoittaa käyttösuunnitelmissaan vuosina 1967-76 vähintään 10 miljoonaa markkaa vuodessa opiskelija-asuntojen tuotantoon ja laajentamiseen. Määrärahan kirjaamista lakiin voidaan pitää suomalaisen opiskelija-asuntotuotannon rahoituksen perustana. (Haverinen 1998, 73)

1970-luvulla opiskelija-asuntotuotanto kytkeytyi entistä tiiviimmin yleiseen asuntoliittiseen kehitykseen ja opiskelija-asunnot haluttiin sijoittaa osaksi muuta asutusta; lähiöihin. Asuntomuotona suosittiin soluasumista, jota tukivat ennen kaikkea alhaisemmat rakennuskustannukset. Soluasuntoihin siirryttäessä vanhat käytävämalliset asuinratkaisut poistuivat. Säätiöpohjainen, aravalainoitettu opiskelija-asuntojärjestelmä levisi 1970-luvulla koko maahan. Samalla vuosikymmenellä asuntohallitus tiukensi lainojen myöntämisen ehtoja. Ehtojen kiristymisen myötä yhteistilojen rakentaminen väheni,

koska samalla rahalla haluttiin rakentaa mahdollisimman paljon asuntoja. (Blomster 2000, Lempinen 2000)

Opiskelija-asuntojen tuotanto jatkui varsin merkittävänä 1990-luvun alkupuolelle saakka. Suurin osa asunnoista oli edelleen soluasuntoja, mutta niiden rinnalle alettiin rakentamaan myös perheasuntoja ja yksiöitä. Asuintalojen sijainti ei enää ollut laitakaupungilla ja myös asuintalojen koko oli pienentynyt. 1990-luvun alussa päätösvalta lainoitettavista arava-asuntokohteista siirtyi kunnille ja opiskelija-asuntojen rakentaminen väheni taloudellisen laman myötä. Asuntojen uustuotannon määrän romahtamisen jälkeen on keskitytty pääasiassa vanhojen opiskelija-asuntojen peruskorjauksiin. (Haverinen 1998, 100-101)

Opiskelijoiden asumiselle on Lempisen (2000) ja Blomsterin (2000) mukaan ollut aina tyypillistä asumisen ahtaus, asuintilojen jakaminen ja asumisen väliaikaisuus. Yleensä opiskelija-asunto on käsittänyt vain yhden huoneen ja opiskelija on jakanut mm. keittiön ja saniteetitilat toisen opiskelijan kanssa. Näitä ilmiöitä ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan tarkastella erikseen, joskin viimeksi mainittu tulee esiin opiskeluvuosien ja asumismuodon välisessä tarkastelussa.

Taulukkoon 10 on koottu 1900-luvun jälkipuoliskon opiskelija-asumisessa tapahtuneita muutoksia. Suurimmat muutokset koskevat alivuokralaisuuden ja vanhempien luona asumisen vähenemistä. Kalajan (1967) tutkimuksen mukaan vuonna 1965 joka kolmas korkeakouluopiskelija asui vanhempiensa luona. Kolmen vuosikymmenen kuluttua luku oli lähes kolmanneksen pienempi (Tuominen ja Härkönen 1993). Alivuokralaisuus opiskelijan asumismuotona on vuosikymmenien saatossa vähentynyt vanhempien luona asumista enemmän. Kun Kalajan tutkimuksen tuloksena yli neljäsosa korkeakouluopiskelijoista asui alivuokralaisena, oli luku Laitisen (1977) mukaan kymmenessä vuodessa pienentynyt yli puolella. 1990-luvulle tultaessa enää kolme prosenttia asui alivuokralaisena. Tämän tutkimuksen perusteella vanhempien luona asuminen on edelleen vähentynyt. Alivuokralaisia tai sukulaisten luona asuvia ei tässä tutkimuksessa tarkasteltu erikseen. Näiden kriteerien perusteella vuokralla asuvien määrä on lisääntynyt entisestään.

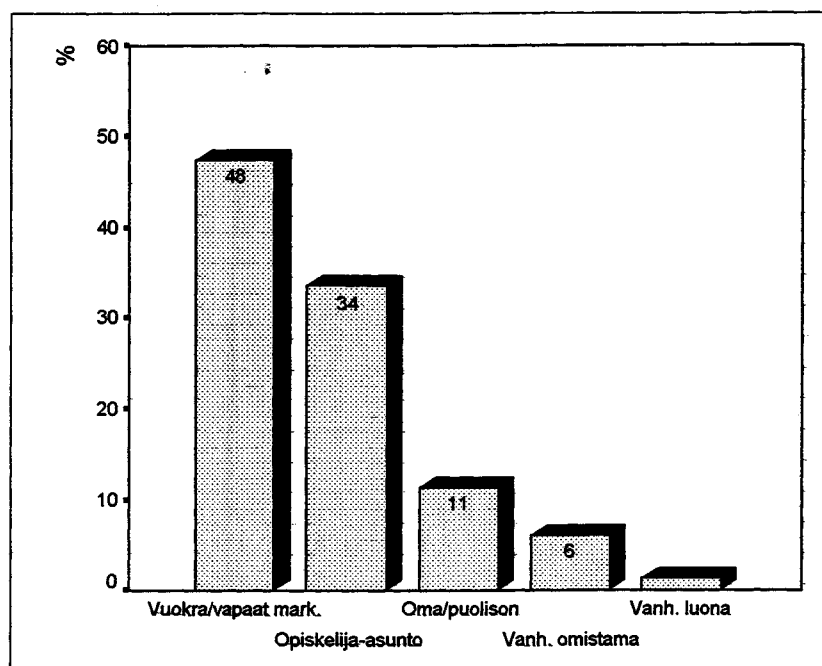
TAULUKKO 10. Opiskelijoiden asumismuodot vuosina 1965-1993. (Kalaja 1967, Laitinen 1977, Kytömäki 1987, Tuominen & Härkönen 1993)

	1965	1977	1986	1993	2000
Vanhempien luona	28	12	16	9	1
Sukulaisten luona	3	1	-	-	-
Oma/puolison	9	8	20	12	11
Päävuokralainen	20	30	18	38	48
Alivuokralainen	26	12	4	3	-
Opiskelija-asunto	11	36	33	35	34
Muu	3	1	9	3	6
Yhteensä	100	100	100	100	100

Opiskelija-asuntojen rakentamisen lisääntyminen 1970-luvulta alkaen johti luonnollisesti opiskelija-asunnoissa asuvien määrän kasvuun. 1970-luvulta lähtien reilu kolmannes korkeakouluopiskelijoista on asunut opiskelija-asunnossa. Merkittävä muutos on tapahtunut myös omassa asunnossa asumisessa. 1980-luvulla korkeakouluopiskelija asui omassa asunnossa yli kaksi kertaa useammin kuin pari vuosikymmentä aiemmin. 1990-luvulle tultaessa omassa asunnossa asuvien määrä oli jälleen laskenut. Tämä kertoo 1980-luvun noususuhdanteesta, jolloin opiskelijat uskalsivat ottaa asuntolainaa uskoen hyvään työllisyystilanteeseensa myös tulevaisuudessa. 1990-luvun alun taloudellinen lama sitä vastoin ei vakuuttanut opiskelijoita tai heidän vanhempiaan oman asunnon ostoon.

8.1 Asumismuoto

Jyväskylän yliopiston opiskelijat asuvat tämän selvityksen mukaan enimmäkseen vuokra-asunnoissa (82%). Yli puolet asuu vapailta markkinoilta vuokratuissa asunnossa, loput opiskelija-asunnossa (kuvio 14). Vanhempien luona asuminen on vähentynyt entisestään, samoin omassa/puolison asunnossa asuminen. Kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna vapailta markkinoilta vuokratuissa asunnossa asuminen on lisääntynyt.

KUVIO 14. Asumismuoto (n=533)

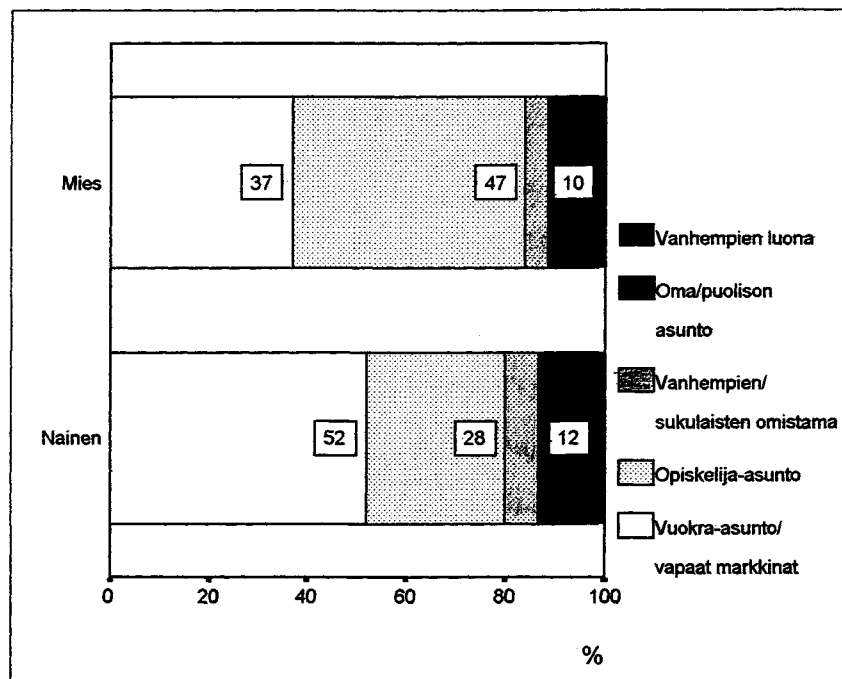
Asumismuotojen suhteellisia osuuksia tarkasteltaessa on tämän tutkimuksen tuloksissa havaittavissa yhtäläisyyttä 1990-luvun tutkimuksiin (Kuparinen 1991 ja Yesilova 1999) lähinnä vain opiskelija-asuntojen suhteen. Samoin kuin tässä tutkimuksessa, myös molemmissa edellä mainituissa on opiskelija-asuntojen osuus opiskelijoiden asumismuotona noin 30 prosenttia. Tässä tutkimuksessa muiden vuokra-asuntojen osuus sen sijaan on suurempi kuin kummassakaan edellä mainitussa.

Vanhempien luona asuminen on vähentynyt edelleen 1990-luvulla. Kuparisen (1991) mukaan vanhempien luona asui 10 prosenttia vastaajista, Yesilovan (1999) mukaan enää neljä prosenttia. Tämän tutkimuksen perusteella opiskelijoista vain reilu prosentti asuu vanhempiensa luona. Tuloksia verrattaessa on kuitenkin huomattava, että edellä mainitut tutkimukset kohdistuivat Helsingin yliopiston opiskelijoihin. Heistä valtaosa on kotoisin pääkaupunkiseudulta, joten heidän on todennäköisempää asua kotona kuin Jyväskylässä opiskelevilla, jotka puolestaan ovat muualta kotoisin.

Opiskelumuodon yhteys asumismuotoon on tilastollisesti erittäin merkitsevä (liitetaulukko 5). Päätoimisista opiskelijoista 81 prosenttia asuu vuokralla joko opiskelija-asunnossa tai vapailta markkinoilla ja vain hieman yli prosentti omassa tai puolison asunnossa. Sen sijaan sivutoimisista opiskelijoista 53 prosenttia asuu vuokralla ja peräti 36 prosenttia omassa tai puolison asunnossa.

8.1.1 Sukupuolen, iän ja siviilisäädyn yhteys asumismuotoon

Asumismuoto vaihtelee sukupuolen mukaan (kuvio 15). Enemmistö naisista asuu vapailta markkinoilta hankitussa vuokra-asunnossa ja vain vajaa kolmasosa opiskelija-asunnossa. Miehistä puolestaan enemmistö asuu opiskelija-asunnossa ja reilu kolmasosa vapailta markkinoilta hankitussa vuokra-asunnossa. Sukupuolen yhteys asumismuotoon on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0.001$).

KUVIO 15. Asumismuoto sukupuolen mukaan (n=533)

Asumismuodon erilaisuus sukupuolten välillä voitaneen tulkita mm. asunnolle ja sen sijainnille asetettujen vaatimusten eroavuudelle. Tulosten perusteella naisten voidaan olettaa olevan vaativampia esimerkiksi asunnon sijainnin, kunnon sekä palvelujen läheisyyden suhteen. Miehet voivat naisia useammin asua hieman kauempana keskustasta sijaitsevista opiskelija-asunnoissa, joiden kuntoon he eivät juurikaan itse voi vaikuttaa ja jossa kaikki palvelut eivät sijaitse aivan lähellä. Naiset lienevät myös tarkempia sosiaalisista suhteistaan ts. naisten voidaan olettaa asuvan mieluummin yksin tai ystävänsä kanssa yhdessä kuin vieraan kanssa. miehille puolestaan ei liene yhtä paljon merkitystä siinä kenen kanssa he soluasunnon jakavat.

Iän myötä asumismuoto muuttuu (liitetaulukko 5). Mitä vanhempi opiskelija, sen todennäköisemmin hän asuu omassa asunnossa. Myös vanhempien tai sukulaisten omistamassa asunnossa asuminen vähenee iän myötä. Asumismuoto muuttuu jonkin verran myös opiskeluvuosien myötä. Noin kolmannes opiskelijoista asuu koko opiskeluajan opiskelija-asunnossa. (Tämä tulkinta tehtiin aineiston perusteella, vaikka sitä ei kysyttykään suoraan.) Opiskeluvuosien karttuessa opiskelija-asunnossa asuvat siirtyvät asumaan solusta yksiöön tai perheasuntoon. Vajaa puolet (45%) opiskelijoista asuu koko opiskeluaikansa vapailta markkinoilta hankitussa vuokra-asunnossa. Opiskeluvuosien myötä yhteisasuminen ystävien kanssa vähenee ja opiskelijat muuttavat asumaan yksin tai puolisonsa kanssa. Iän yhteys asumismuotoon on tilastollisesti erittäin merkitsevä, opiskeluvuosien yhteys sen sijaan ei.

TAULUKKO 11. Asumismuoto siviilisäädyn mukaan (n=533)

	Naimaton (%)	Lapseton pariskunta (%)	Perhe (%)
Vuokra-asunto (vapaa markkinat)	50	43	18
Opiskelija-asunto	38	31	18
Vanhempien/sukulaisten omistama	6	5	5
Oma/puolison	1	14	41
Vanhempien luona	5	7	18
Yhteensä	100	100	100

$\chi^2=121$, $df=8$, $p=0.000$

Lasten syntymisen ja siviilisäädyn muuttumisen myötä myös asumismuoto muuttuu. Yksin eläessä asutaan lähes aina vuokralla, parisuhteen muodostumisen ja perheen perustamisen myötä vuokralla asuminen vähenee ja oman kodin hankinta on ajankohtaista. Suurimmat muutokset asumismuodossa liittyvätkin juuri oman asunnon hankintaan ja siitä johtuvan vuokralla asumisen vähenemiseen parisuhteen vakiintuessa (taulukko 11).

8.1.2 Tiedekunnan ja kotipaikan yhteys asumismuotoon

Asumismuoto vaihtelee jonkin verran myös tiedekunnan mukaan. Vain matemaattisluonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijoista enemmistö (52%) asuu opiskelija-asunnossa. Muiden tiedekuntien opiskelijoista yli neljäsosa asuu vuokra-asunnossa. Tiedekunnan yhteys asumismuotoon ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä.

Myöskään opiskelijan kotipaikan yhteys asumismuotoon ei ole tilastollisesti merkitsevä. Kotipaikasta riippumatta vähintään lähes joka neljäs opiskelija asuu vapailta markkinoilta hankitussa vuokra-asunnossa. Opiskelija-asunnossa asuu useimmiten maaseutukunnasta kotoisin oleva opiskelija, joskaan ero pääkaupunkiseudulta tai muusta kaupungista kotoisin olevaan ei ole suuri. Sen sijaan muusta yli 50 000 asukkaan kaupungista kotoisin oleva asuu verraten harvoin opiskelija-asunnossa.

8.1.3 Opiskelijan sosioekonomisen taustan yhteys asumismuotoon

Opiskelijan sosioekonominen tausta on jonkin verran yhteydessä asumismuotoon (liite-taulukko 6). Asumismuodon mukaan tarkasteltuna vanhempien luona asuvat useimmiten opiskelijat, joiden isät ovat suorittaneet akateemisen loppututkinnon. Omassa asunnossa asuvat (hieman yllättäen) kansakoulun käyneiden isien lapset. Isän ammatin mukaan tarkasteltuna omassa asunnossa asuvat useimmin työntekijöiden lapset, vanhempien omistamassa asunnossa puolestaan toimihenkilöiden lapset. Isän koulutuksen yhteys opiskelijan asumismuotoon on tilastollisesti erittäin merkitsevä, isän ammatin yhteys puolestaan tilastollisesti merkitsevä.

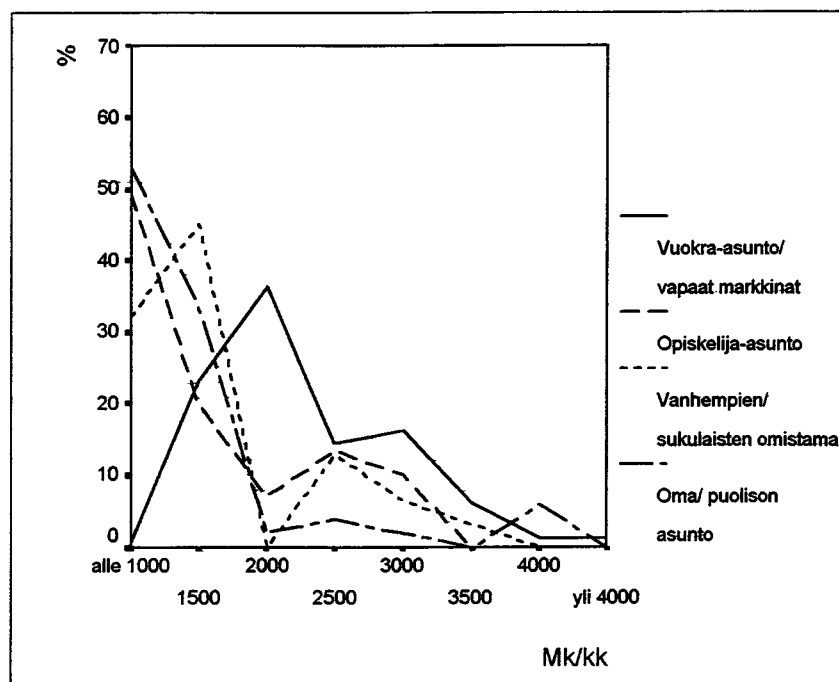
8.2 Asumiskustannukset

Asumiskustannuksiin on sisällytetty vuokran lisäksi vesi, sähkö sekä mahdollinen lämmitys kuukautta kohden. Koko aineistoa tarkasteltaessa asumiskustannusten keskiarvo on 1655 markkaa kuukaudessa, mediaani on 1500 markkaa kuukaudessa. Opiskelu-
muoto ei juurikaan vaikuta asumiskustannuksiin, päätoimiset opiskelijat maksavat hie-
man alhaisempaa vuokraa kuin sivutoimiset opiskelijat. Asumiskustannusten minimi
(pienin arvo) on 50 markkaa kuukaudessa, maksimi (suurin arvo) puolestaan 4400
markkaa kuukaudessa.

8.2.1 Asumismuodon vaikutus asumiskustannuksiin

Asumiskustannukset vaihtelevat asumismuodon myötä (kuvio 16). Asumiskustannuksia
vertailtaessa keskimääräiset asumiskustannukset ovat edellä mainitut vajaat 1700 mark-
kaa kuussa, keskihajonnan ollessa noin 755 markkaa.

Kalleinta on asua vuokra-asunnossa; jossa keskimääräiset asumiskustannukset ovat
1993 markkaa kuukaudessa. Opiskelija-asunnosta joutuu maksamaan keskimäärin 1407
markkaa kuukaudessa. Vanhempien tai sukulaisten omistamassa asunnossa asuvien
asumiskustannukset ovat keskimäärin 1233 markkaa kuukaudessa. Omassa tai puolison
asunnossa asuvien asumiskustannukset ovat noin 1144 markkaa kuukaudessa. Omassa
asunnossa asuville on huomioitu vain yhtiövastike, vesi ja sähkö/lämmityskulut, mutta
ei lainanlyhennyksiä. Koska vanhempien luona asui vain 7 opiskelijaa, ei heitä pienen
lukumäärän vuoksi tarkastella erikseen. Erot asumismuotojen välillä ovat tilastollisesti
erittäin merkitseviä.

KUVIO 16. Asumiskustannukset asumismuodon mukaan (mk/kk)

8.2.2 Asumiskustannukset ja siviilisäätty

Päätoimisesti opiskelevien, siviilisäädyltään naimattomien opiskelijoiden asumiskustannukset ovat keskimäärin 1360 markkaa kuukaudessa. Naiset maksavat hieman korkeampaa vuokraa kuin miehet. Heidän asumiskustannuksensa ovat keskimäärin noin 1390 markkaa kuukaudessa, kun vastaava summa miehillä on 1130 markkaa kuukaudessa. Päätoimisista, naimattomista opiskelijoista 59 prosenttia sai opintotuen asumislisää. Keskimäärin asumislisän määrä oli 745 markkaa kuukaudessa. Yleistä asumistukea sai puolestaan 32 prosenttia vastaajista. Heillä asumistuki oli keskimäärin 1000 markkaa kuukaudessa. Yleinen asumistuki kattoi siis asumislisää suuremman osan asumiskustannuksista.

Päätoimisesti opiskelevien, avo- tai avioliitossa elävien lapsettomien opiskelijoiden keskimääräiset asumiskustannukset ovat noin 2310 markkaa kuukaudessa. Heistä 42 prosenttia sai asumistukea. Keskimäärin asumistuki oli 1500 markkaa kuukaudessa.

Tutkimuksessa oli mukana 21 lapsiperhettä, joissa ainakin toinen vanhemmista opiskeli päätoimisesti. Heidän keskimääräiset asumiskustannuksensa olivat 2740 markkaa kuu-

kaudessa. Perheellisistä 22 prosenttia sai asumistukea, keskimäärin 1600 markkaa kuukaudessa.

TAULUKKO 12. Asumiskustannukset ja asumisen tuki siviilisäädyn mukaan (mk/kk)

	As.kust	As.tuki	Tuen kattavuus (%)
Naimaton	1360	745/1000	55/74
Lapseton pari	2310	1500	65
Perhe	2740	1600	58

Taulukkoon 12 on koottu asumiskustannukset ja asumisen tuki siviilisäädyn mukaan. Asumistuen kattavuutta tarkasteltaessa havaitaan naimattomien, yksin asuvien saaman asumislisän kattavan kaikkein heikoimmin asumiskustannukset. Sen sijaan naimaton opiskelija, joka asui yhdessä ystävänsä kanssa ja sai yleistä asumistukea, pystyi kattamaan vuokrastaan yli kolme neljäsosaa asumistuella. Asumiskustannusten kohotessa asumisen tuki ei kohoa samassa suhteessa. Lapsiperheiden pienen lukumäärän vuoksi luvut ovat vain suuntaa-antavia.

8.3 Asumisviihtyvyys

Asumistyytyväisyys vaihtelee jonkin verran asumismuodon mukaan. Opiskelija-asunnot sijaitsevat yleensä kauempana opiskelupaikasta, eikä niiden kuntoon voi juurikaan vaikuttaa. Silti opiskelija-asunnoissa asuvista 90 prosenttia ilmoitti olevansa asunnon kunnon ja sijainnin vastaavan vuokraa. Vapailta markkinoilta hankittuun vuokra-asuntoon sekä omaan asuntoon puolestaan voidaan vaikuttaa niin sijainnin kuin kunnonkin suhteen. Kun kaikki omassa tai puolison asunnossa asuvat vastaajat ilmoittivat olevansa tyytyväisiä asunnon kuntoon ja sijaintiin suhteessa vuokraan, oli tyytyväisyys vapailta markkinoilta vuokratussa asunnossa asuvilla 87 prosenttia. Koska tyytyväisyys asuntoon oli kaikissa asumismuodoissa vähintään 87 prosenttia ei riippuvuus ole tilastollisesti merkitsevä. Myöskään siviilisäätö ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi asumistyytyväisyyteen. Noin 90 prosenttia vastaajista oli tyytyväisiä asuntonsa kuntoon ja sijaintiin siviilisäädystä riippumatta.

9. TYÖSSÄKÄYNTI OPINTOJEN OHESSA

Opiskelijoiden liian suurena pidetty työssäkäynti oli kimmokkeena opintotukijärjestelmän synnylle 1960-luvulla. Opintotukijärjestelmän tarkoituksena oli kattaa opiskeluaikaiset kustannukset. Toimeentulon turvaamisen avulla työssäkäynnin uskottiin vähenevän ja valmistumisaikojen lyhenevän. Järjestelmän luomisen aikaan, vuosina 1972 ja 1973, opintotuen ostovoima oli suhteellisen hyvä. Opiskelijoiden työssäkäynti oli vähäistä, vain noin neljännes opiskelijoista kävi työssä. Tämän jälkeen työssäkäynti lisääntyi räjähdysmäisesti. Syynä olivat tuen ostovoiman heikkenemisen lisäksi myös opintotuen tarveharkinnan kiristyminen. (Lahtinen 1990, 128-129)

1980-luvun alussa opintotuen ostovoima oli edelleen matala lisäten opiskelijoiden työssäkäyntiä. Ansiotulojen osuus opintojen rahoituksessa kasvoi ja opintotuen käyttöaste oli alhainen. Vuodesta 1983 opintotuen käyttöaste kohosi tuen ostovoiman nousun myötä. Työssäkäynti ei kuitenkaan vähentynyt. (Lahtinen 1990, 128-129) Kytömäen (1987) mukaan vuonna 1986 noin 92 prosenttia korkeakouluopiskelijoista kävi opintojen ohessa töissä ainakin osan. Opintotuki ei siten ollut vähentänyt työssäkäyntiä. Hyvän työllisyystilanteen aikana opiskelijat hakeutuivat yhä useammin töihin jo opiskeluaikanaan. Enää ei kysymys voinut olla pelkästä toimeentulon turvaamisesta, vaan työllä haluttiin saada vaihtelua ja vastapainoa opiskelulle. Opintojen ohessa tehtävällä työllä myös edistettiin myöhempää työllistymistä.

TAULUKKO 13. Opiskelijoiden työssäkäyntiaste ja maan työttömyysaste vuosina 1986-2000 (%).

(Kytömäki 1987, Kuparinen 1991, Ryömä 1993, Poutvaara 1995, Yesilova 1999, Tilastokeskus)

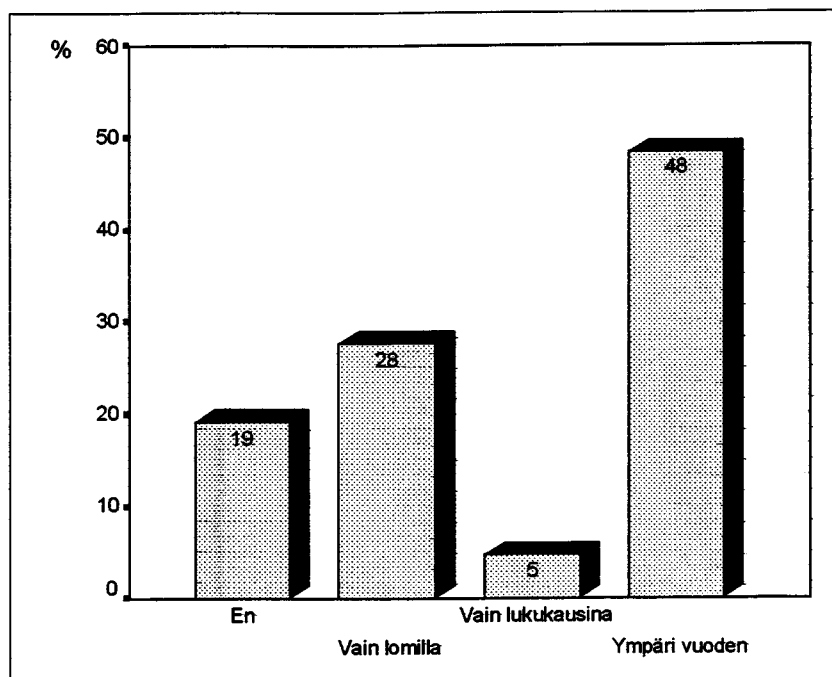
	1986	1991	1993	1995	1999	2000	
Työttömyysaste	5.4	6.6	16.3	15.4	10.2	8.7	(ennakkotieto)
Opiskelijoiden työssäkäyntiaste	92	65	>40	50	74	60	

Taulukosta 13 käy selkeästi ilmi maan työttömyystilanteen vaikutus opiskelijoiden työssäkäyntiin. 1990-luvun alussa työllisyystilanne oli koko maassa oli hyvä ja se näkyi myös opiskelijoiden työssäkäynnissä. Vuoden 1992 opintotukiudistus toteutettiin aikana, jolloin taloudellinen lama Suomessa syveni. Työpaikkojen määrän raju väheneminen ei voinut olla vaikuttamatta myös opiskelijoiden työssäkäyntiasteeseen. Kun Kuparisen (1991) tutkimuksen mukaan 65 prosenttia opiskelijoista kävi työssä vuonna 1991, oli vastaava luku vuotta myöhemmin 51 prosenttia (Saari 1994). Talouden laman syvetessä opiskelijoiden työnsaantimahdollisuudet heikkenivät. Valmistumisajat pitenivät eikä kesätöitä saanut enää entisenlaisesti. Vuonna 1993 opiskelijoiden työssäkäyntiaste aleni entisestään; alle 40 prosenttia opiskelijoista hankki lisäansioita työllä (Ryömä 1993).

Talouden kohetessa myös opiskelijoiden työllisyystilanne parani. Poutvaaran (1995) tutkimuksen mukaan vuonna 1995 noin puolet opiskelijoista kävi opintojensa ohessa työssä. Yesilovan (1999) tutkimuksen mukaan 93 prosenttia opiskelijoista työskenteli opintojensa ohessa; heistä 74 prosenttia sekä kesällä että talvella. On huomattava, etteivät edellä esitetyt luvut ole suoraan vertailukelpoisia keskenään. Tutkimukset on suoritettu eri tavoin ja eri aikoina. Lisäksi ne kohdistuvat pääasiassa Helsingin yliopistoon eivätkä siksi ole täysin vertailukelpoisia tämän tutkimuksen kanssa.

Tämän tutkimuksen mukaan myös Jyväskylän yliopiston opiskelijat käyvät ahkerasti työssä. Valtaosa (80%) vastaajista (N=433) käy työssä opintojensa ohessa (kuviol7). Työssäkäyvistä opiskelijoista 60 prosenttia työskentelee sekä lomien että lukukausien aikana.

Opiskelun päätoimisuus vähentää lukukausien aikaista työntekoa (liitetaulukko 7). Vajaa puolet päätoimisista opiskelijoista työskentelee ympäri vuoden, sivutoimisista opiskelijoista puolestaan 92 prosenttia. Opiskelun päätoimisuus vaikuttaa lukukausien aikaiseen ansiotyöhön tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0.001$). Sukupuoli sen sijaan ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi työssäkäyntiin tai sen ajankohtaan. Sekä miehistä että naisista noin 80 prosenttia käy opintojensa ohessa työssä

KUVIO 17. Työssäkäynti opintojen ohessa (n=533)

Taulukosta 14 havaitaan perheen perustamisen vaikuttavan opiskelunaikaiseen työnteeseen. Ympärivuotinen työskentely on sitä yleisempää, mitä vakiintuneempi parisuhdesuhde opiskelijalla on. Naimattomista opiskelijoista 51 prosenttia työskentelee ympäri vuoden, avioliitossa elävistä jo 83 prosenttia. Opiskelijoista joilla on lapsi(a), työskentelee 70 prosenttia. Siviilisäädyn ja perheen perustamisen vaikutus opintojen aikaiseen työssäkäyntiin on tilastollisesti erittäin merkitsevä.

TAULUKKO 14. Siviilisäätö ja opintojen aikainen ansiotyö (n=535)

	Naimaton	Avoliitto	Avoliitto
Vain lomilla	42	30	11
Vain lukukausien aikana	6	2	6
Sekä lomilla että lukukausina	52	67	83
Yhteensä	100	100	100

$\chi^2=23.534$, $df=4$, $p=0.000$

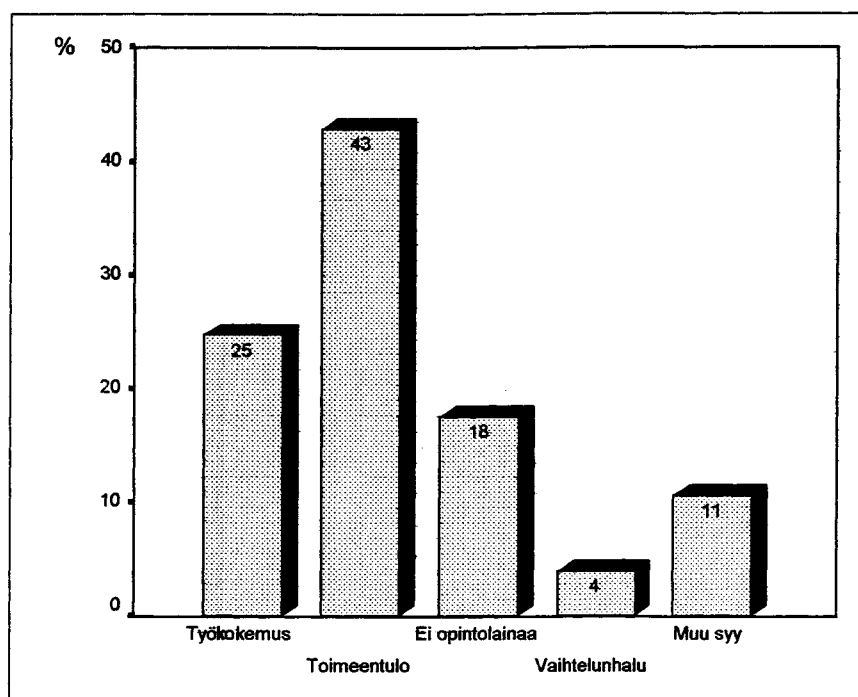
Lasten syntyminen vaikuttaa perheen menoihin ja näkyy myös vanhempain työssäkäynnin lisääntymisenä (liitetaulukko 8). Opiskelijat, joilla on lapsi(a), käyvät lapsettomia opiskelijoita useammin työssä sekä lomilla että lukukausien aikana. Lapsettomat opiskelijat puolestaan käyvät useammin työssä vain kesäisin. Vanhemmiksi tulo lisää työssäkäyntiä sekä miehillä että naisilla. Vastoin aiempia odotuksia, miehillä isäksi tulo ei lisää työssäkäyntiä tilastollisesti merkitsevästi (liitetaulukko 9). Sen sijaan lapsen syntymän jälkeen naiset käyvät lapsettomia kollegoitaan useammin työssä ympäri vuoden ($p=0,01$). Naiset siis osallistuvat lapsen syntymän jälkeen perheen talouden ylläpitoon siinä missä mieskin.

Tiedekuntien välillä on joitakin eroja opiskelun aikaisessa ansiotyössä (liitetaulukko 10). Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijat työskentelevät selvästi muita useammin vain lomilla, kun taas informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijan työssäkäynti on muita useammin ympärivuotista. Tiedekunnan yhteys työssäkäyntiin on tilastollisesti merkitsevä.

Opiskelijoiden työsuhteet ovat useimmiten osa- tai määräaikaista ja työtä tehdään epä säännöllisesti, vaihtelevin tuntimäärin. Työssäkäyvistä kolme neljäsosaa ilmoitti tehneensä töitä lukukausien aikana korkeintaan 20 tuntia viikossa. Miesten ja naisten välillä oli pieniä eroja työtunneissa. Naiset työskentelevät miehiä useammin alle 20 tuntia viikossa, miehet puolestaan työskentelevät naisia useammin yli 20 tuntia viikossa, joskaan erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Tehdyt työtunnit eroavat hieman eri tiedekuntien välillä, joka on luonnollisesti seurausta työssäkäynnin erilaisesta jakautumisesta tiedekuntien välillä. Opiskeluvuosien lisääntyessä tehtyjen työtuntien määrä ei juurikaan lisääntynyt. Tämä selittyy työntekijöiden laadullisella, ei niinkään määrällisellä lisääntymisellä.

9.1 Työssäkäynnin syyt

Taloudelliset syyt ovat ensisijainen selitys siihen, miksi opiskelija käy työssä opintojensa ohessa (kuvio 18). Työssäkävivistä vastaajista yli puolet perustelee työssäkäyntiään taloudellisiin syihin vedoten, ansiotulot ovat tärkeitä eikä opintolainaa haluta nostaa. Myös työkokemusta ja kontaktien luomista pidettiin tärkeänä syynä työnteolle.

KUVIO 18. Työssäkäynnin syyt (n=433)

Sukupuolten välillä ei ollut merkittäviä eroja siinä, miksi he käyvät työssä. Naisille toimeentulon turvaaminen on hieman miehiä painavampi syy tehdä työtä. Miehet sen sijaan haluavat naisia useammin saada vaihtelua opintojensa ohessa. Erot sukupuolten välillä eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä. Myöskään tiedekunnan, siviilisäädyn tai perheen perustamisen yhteys työssäkäynnin syihin eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Vain informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijat mainitsivat työkokemuksen ja kontaktien hankkimisen toimeentuloa tärkeämmäksi syyksi tehdä työtä.

9.2 Oman alan työt ja työssäkäynnin vaikutus opiskeluun

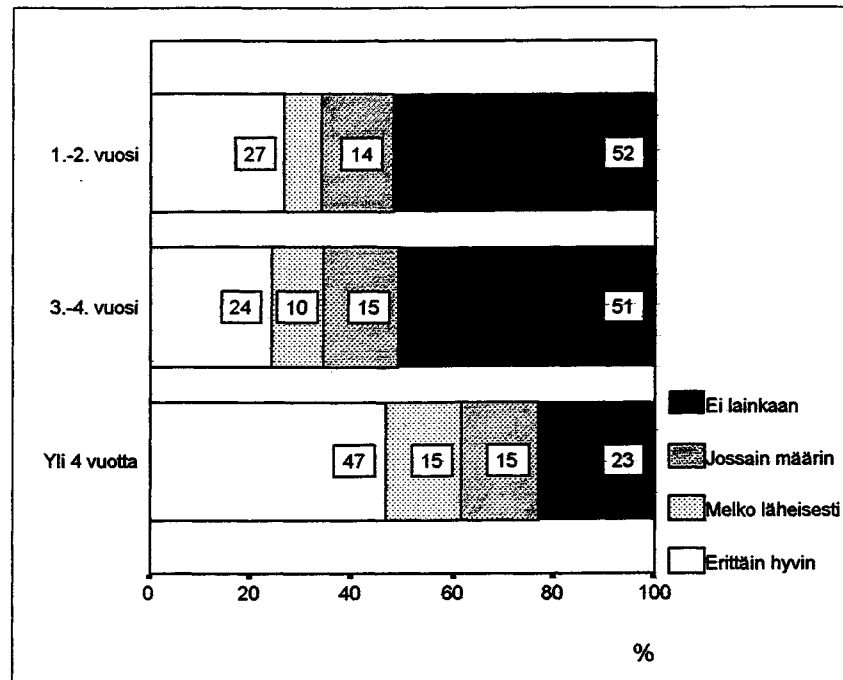
TAULUKKO 15. Oman alan työt tiedekunnan mukaan (n=432)

TDK	Erittäin hyvin	Melko läheisesti	Jossain määrin	Ei lainkaan	Yht.
Humanistinen	28	8	17	47	100
Informaatioteknolog.	66	3	5	26	100
Kasvatustieteellinen	39	16	9	36	100
Liik./terveystieteell.	35	19	16	30	100
Matem./luonnontiet.	26	15	7	52	100
Taloustieteellinen	32	8	40	20	100
Yhteiskuntatiet.	25	8	16	51	100
Yht. keskim.	36	11	16	37	100

$\chi^2=53.190$, $df=18$, $p=0,000$

Työllistyminen omalle alalle vaihtelee selvästi tiedekunnittain (taulukko 15). Informaatioteknologisen ja taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijat ovat muita useammin oman alan töissä. Heistä vähintään 75 prosenttia tekee työtä, joka ainakin jossain määrin liittyy omaan alaan. Toisen ääripään muodostavat humanistisen, matemaattis-luonnontieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijat. Heistä vähintään 47 prosenttia tekee työtä, joka ei liity lainkaan opiskeltavaan alaan. Miesten ja naisten välillä ei sen sijaan ole tilastollisesti merkitsevää eroa oman alan töiden tekemisessä. Sekä miehistä että naisista yli puolet tekee työtä, joka ainakin jossain määrin liittyy opiskeltavaan alaan.

Opiskeluvuosien ja sitä kautta tietotaidon kertymisen myötä todennäköisyys tehdä oman alan töitä lisääntyy. Puolet työssäkävivistä opiskelijoista tekee ensimmäiset neljä opiskeluvuottaan töitä, jotka eivät lainkaan liity opiskeltavaan alaan. Sen sijaan viidettä vuotta ja sitä kauemmin opiskelleiden keskuudessa vain noin neljännes tekee muita kuin oman alan töitä (kuvio 19). Opiskeluvuosien yhteys todennäköisyyteen työskennellä omalla alalla on tilastollisesti erittäin merkitsevä.

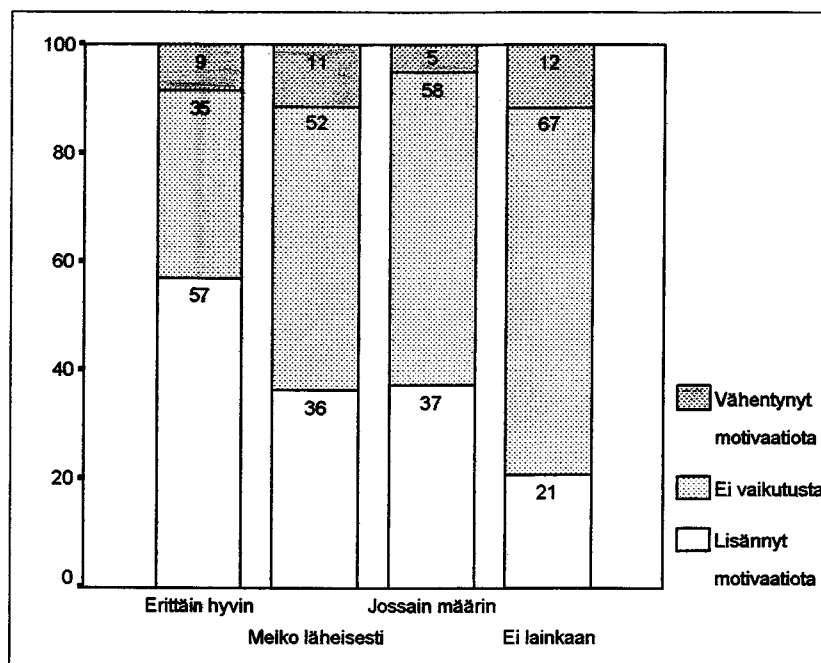
KUVIO 19. Työn liittyminen omaan alaan opiskeluvuosien mukaan (n=432)

Opiskelun ohessa tehtävän työn vaikutukset opinnoissa etenemiseen jakavat vastaajien mielipiteet kahtia. Yhtäältä puolet työssäkävivistä vastaajista katsoo, että opintojen aikaisella työnteolla on ollut hyvin vähän merkitystä opintojen etenemiseen. Toisaalta yli 40 prosenttia katsoo työnteon hidastaneen opinnoissa etenemistä. Miesten ja naisten mielipiteet työnteon vaikutuksista vaihtelevat hieman. Yli puolet naisista on sitä mieltä, ettei opintojen aikainen työssäkäynti ole vaikuttanut opinnoissa etenemiseen. Puolet miehistä puolestaan on sitä mieltä, että työssäkäynti on hidastanut ainakin jonkin verran opinnoissa etenemistä. Tilastollisesti erot sukupuolten välillä eivät ole merkitseviä.

Myös opintojen oheisen työssäkäynnin vaikutukset opiskelumotivaatioon jakavat mielipiteet kahtia. Yhtäältä puolet vastaajista katsoo, ettei työssäkäynnillä ole ollut vaikutusta opiskelumotivaatioon. Toisaalta työnteoko on lisännyt opiskelumotivaatiota lähes 40 prosentilla vastaajista. Työnteon positiivinen vaikutus opiskelumotivaatioon selittyy opiskelijan mahdollisuuksilla tehdä oman alan töitä. Kuten kuvioista 20 käy ilmi, oman alan työt lisäävät opiskelumotivaatiota. Opiskelumotivaation väheneminen ei toisaalta ole kovin suurta niidenkään keskuudessa, joiden työt eivät liity opiskeltavaan alaan.

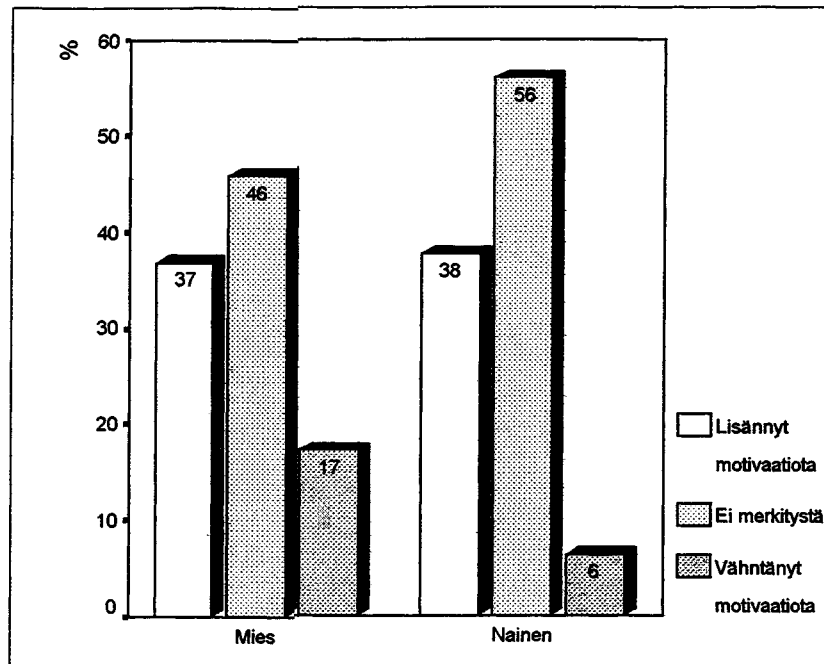
Työnteko näyttääkin siis vaikuttavan useammin opiskelumotivaatiota lisäävästi kuin vähentävästi, liittyivätpä työt omaan alaan tai eivät.

KUVIO 20. Oman alan töiden vaikutus opiskelumotivaatioon (n=405)

Työnteon vaikutus opiskelumotivaatioon vaihtelee selvästi miesten ja naisten välillä (kuvio 21). Lähes viidennes miehistä on sitä mieltä, että työssäkäynti on vähentänyt opiskelumotivaatiota. Naisista samaa mieltä on vain joka kuudes. Sen sijaan yli puolet naisista on sitä mieltä, ettei työssäkäynnillä ole ollut vaikutusta opiskelumotivaatioon.

Kuten aiemmin todettiin, ei miesten ja naisten välillä ole eroa siinä, tekevätkö he oman alan töitä. Näin ollen eräänä selityksenä miesten opiskelumotivaation vähenemiselle voidaan pitää oletusta, jonka mukaan miesten työtehtävät ovat kiinnostavampia kuin naisten. Työn kiinnostavuuden vuoksi miesten opiskelumotivaatio laskee naisia enemmän. Toisaalta taas naiset saattavat kokea työtehtävänsä mielenkiintoiseksi ja haluavat opiskelun kautta lisätä tietämystään, eivätkä siksi koe opiskelumotivaationsa vähentyneen.

KUVIO 21. Työssäkäynnin vaikutus opiskelumotivaatioon sukupuolen mukaan (n=432)

Siviilisäätö ja perheen perustaminen eivät vaikuta tilastollisesti merkitsevästi siihen, pitävätkö vastaajat työntekoa opintoja hidastavana tai nopeuttavana tekijänä. Avioliiton solmineet ovat naimattomia opiskelijoita hieman useammin sitä mieltä, että opiskelun aikainen työnteko on ainakin jonkin verran hidastanut opintoja. Myöskään työnteon vaikutus opiskelumotivaatioon ei juuri vaihtelee eri siviilisäätöjen edustajien kesken.

Eri tiedekuntien opiskelijat kokevat jonkin verran eri lailla työnteon vaikutukset opiskelumotivaatioon ja opinnoissa etenemiseen. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä. Muita useammin oman alan töissä ja myös lukukausien aikana työskentelevillä informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijoilla työnteko on lisännyt opiskelumotivaatiota eniten (56%), mutta myös hidastanut opinnoissa etenemistä muiden tiedekuntien opiskelijoita enemmän (75%). Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoilla työnteko sen sijaan on vähentänyt opiskelumotivaatiota muita enemmän (16%). Myöskään opiskeluvuosien määrällä ei ole tilastollista merkitystä mielipiteisiin työnteon vaikutuksista opiskelumotivaatioon tai opiskeluvauhtiin.

9.3 Työstä saadut ansiot

Työmarkkinat ovat perinteisesti jakaantuneet vahvasti toimialan, työnantajan, ammatin ja ammattiaseman perusteella sukupuolen mukaan. Työmarkkinoilla sukupuolen mukainen segregatio näkyy naisten ja miesten kouluttautumisena eri ammatteihin. Naisten ja miesten asema työmarkkinoilla eriytyy myös sen mukaan kuinka paljon heille maksetaan palkkaa. Palkkaerot naisten ja miesten välillä ovat viime vuosikymmeninä pienentyneet, vaikkakin erot ovat edelleen selvät. Esimerkiksi vuonna 1997 palkkaerot olivat Suomessa korkeammat kuin muissa Pohjoismaissa. 1990-luvulla naisten palkat olivat kaikilla koulutustasoilla noin 80 prosenttia miesten palkoista. (Savola 2000, 3)

Taulukossa 16 on esitetty vastaajien keskimääräiset kuukausiansiot sekä opintotuellisilta että -tuettomilta kuukausilta sukupuolen mukaan. Jaottelun avulla haluttiin tarkemmin tutkia pitävätkö sukupuolten väliset palkkaerot paikkaansa jo opiskeluaikana. Saadut tulokset vahvistavat käsityksiä sukupuolten välillä vallitsevista palkkaeroista. Erot ovat havaittavissa jo opiskeluaikana. Naisopiskelijat ansaitsevat noin 75 prosenttia miesten palkoista sekä tuellisina että tuettomina kuukausina.

TAULUKKO 16. Ansiotulot tuellisten (n=356) ja tuettomien (n=257) kuukausien aikana sukupuolen mukaan (mk/kk)

	Tuelliset kuukaudet	Tuettomat kuukaudet
Miehet	2400	6500
Naiset	1800	5000
p=0.000		

Taulukossa 17 on esitetty työssäkävien opiskelijoiden keskimääräiset kuukausiansiot tuellisten ja tuettomien kuukausien aikana opiskelumuodon mukaan. Päätoimisesti opiskelevat ansaitsevat sekä tuellisten että tuettomien opiskelukuukausien aikana 66 prosenttia sivutoimisesti opiskelevien ansiotuloista. Päätoimisten opiskelijoiden ansiotuloja tarkasteltaessa on huomattava niiden kasautuvuus. Sekä tuettomina että tuellisina kuukausina alle puolet kaikista päätoimisista opiskelijoista ansaitsi edellä mainitun keski-

määräisen bruttotulon. Yli puolet siis ansaitsi keskiarvotuloa enemmän, jolloin tulojen hajonta muodostuu suureksi ja erot eri tuloluokkien välillä ovat suurehkot. Erot pää- ja sivutoimisten opiskelijoiden ansiotuloissa selittyvät erilaisilla työsuhteilla sekä oman alan töillä. Sivutoimisesti opiskelevat ovat todennäköisesti jo vakituksessa työsuhteessa, omalla alallaan. Näin ollen myös kuukausiansiot ovat suuremmat ja niiden määrä on suhteellisen vakio kuukaudesta riippumatta. Päätoimisesti opiskelevien työsuhteet sitä vastoin ovat usein osa- tai määräaikaista, jolloin kuukausiansiot voivat vaihdella suurestikin etenkin talvikuukausien aikana.

TAULUKKO 17. Ansiotulot tuellisten (n=356) ja tuettomien (n=257) kuukausien aikana tiedekunnan mukaan (mk/kk)

TDK	Tuelliset (mk)		Tuettomat (mk)	
	Päätoim.	Sivutoim.	Päätoim.	Sivutoim.
Humanistinen	1500	3749	5000	6750
Informaatioteknolog.	2000	4000	7000	12500
Kasvatustieteell.	1500	1400	5100	9000
Liik./terveyst.	2000	2750	5000	8557
Matem./luonnont.	2400	2700	5050	8000
Taloustieteell.	2500	10000	7500	11000
Yhteiskuntatiet.	2000	4650	5800	5400
Yhteensä	2000	3000	5500	8150
Minimi	50	400	650	800
Maksimi	9000	10 000	35 000	19 000
p=0.008				
p=0.002				

Tiedekuntien välillä vallitseva palkkaero vahvistaa myös osaltaan käsitystä työmarkkinoiden segregaatiosta toimialan mukaan (taulukko 17). Tukikuukausien aikana ansaittujen tulojen määrissä on hajontaa. Ansaittujen tulojen määrästä voidaan päätellä opiskelijan tienaavan sitä enemmän, mitä paremmin työt liittyvät opiskeltavaan alaan. Suurimmat ansiot lähes joka suhteessa ovat taloustieteellisen ja informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijoilla, jotka myös muita useammin käyvät työssä ja joiden työt liittyvät opiskeltavaan alaan muita enemmän.

Työstä saaduista ansioista huolimatta yli puolet (56%) työssäkävivistä vastaajista ilmoitti olevansa ainakin jonkin verran riippuvaisia vanhemmistaan. Vain alle seitsemän prosenttia ilmoitti olevansa riippumattomia vanhemmiltaan saamastaan taloudellisesta tuesta. Neljäsosa työssäkävivistä saa vanhemmiltaan tai sukulaisiltaan kuukausittain taloudellista tukea. Keskimäärin tuen määrä oli 500 markkaa kuukaudessa, joka on reilut sata markkaa vähemmän kuin opiskelijoilla, jotka eivät käy työssä. Ehkä hieman yllättäen informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijat saavat muita hieman enemmän taloudellista tukea vanhemmiltaan ja humanistisen tiedekunnan opiskelijat vähiten. Erot tiedekuntien välillä ovat kuitenkin pienet eikä tiedekunnan yhteys vanhemmilta saatavaan taloudelliseen tukeen ole tilastollisesti merkitsevä.

Työssäkävivistä vastaajista 42 prosenttia arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi tai melko hyväksi, viidennes huonoksi tai melko huonoksi. Miehet olivat naisia hieman tyytyväisempiä taloudelliseen tilanteeseensa; heistä puolet arvioi tilanteensa hyväksi tai melko hyväksi. Naisista samaan uskoi 38 prosenttia. Taloudellisen tilanteen arviointi vaihteli myös eri tiedekuntien välillä. Informaatioteknologisen, taloustieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoista yli puolet arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi tai melko hyväksi. Taloudellisen tilanteensa huonoksi tai melko huonoksi sen sijaan arvioi neljäsnes humanistisen, kasvatustieteellisen ja matemaattisluonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijoista. Työssäkävien keskuudessa tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseen näyttää riippuvan ansiotulojen määrästä. Työssäkävivistä opiskelijoista tyytyväisimpiä taloudelliseen tilanteeseensa olivat ne, jotka etenkin tuettomien kuukausien aikana ansaitsivat keskivertotuloa enemmän.

9.4 Opintotuen tulorajat

Suurin osa vastaajista on onnistunut pitämään tulonsa säädettyjen tulorajojen puitteissa. Työssäkävivistä 72 prosentilla ansiotulot eivät ole vaikuttaneet opintorahan määrään. Tulorajojen vuoksi 13 prosenttia vastaajista ei ollut nostanut opintotukea kaikkina kausina.

Tulorajojen voidaan eräällä tapaa katsoa kannustavan opiskelijoita työntekoon. Vastaajista 84 prosenttia ilmoittaa, ettei opintotuen tulorajoituksilla ole ollut vaikutusta hänen haluunsa vastaanottaa ja tehdä työtä. Työssäkävivistä opiskelijoista yhdeksän prosenttia pitää tulorajoja liian alhaisina: he ovat niiden vuoksi joutuneet vähentämään työntekoaan.

Kuusi prosenttia työssäkävivistä vastaajista oli liian suurien ansiotulojen vuoksi joutunut maksamaan opintorahaa takaisin. Keskimäärin maksetun tuen määrä oli 4000 markkaa. Tämän tutkimuksen kysely suoritettiin helmikuussa, samaan aikaan jolloin Kela lähetti opiskelijoille opintotuen takaisinmaksukehotuksia. On todennäköistä, että vastaajien joukossa on myös sellaisia jotka maksukehotuksen saivat, mutta olivat jo ehtineet palauttaa kyselyn. Tämän vuoksi takaisinmaksetun tuen määrää voidaan pitää vain suunta-antavana.

9.5 Odotukset työnsaannista valmistumisen jälkeen

Työllisyystilanteen kohentuessa opiskelijat ovat entistä optimistisempia valmistumisen jälkeiseen työnsaantiin. Peräti 81 prosenttia vastaajista uskoo valmistumisensa jälkeen työllistyvänsä hyvin tai ainakin melko hyvin. Kymmenesosa vastaajista arvioi työnsaannin olevan heikkoa tai melko heikkoa.

Opiskeluvuosien lisääntymisen myötä myös usko työnsaantiin vahvistuu (liitetaulukko 11). Erot ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijoiden välillä eivät kuitenkaan ole suuria. Opiskeluvuosien määrä selittääkin vain suunta-antavasti uskoa valmistumisen jälkeiseen työnsaantiin.

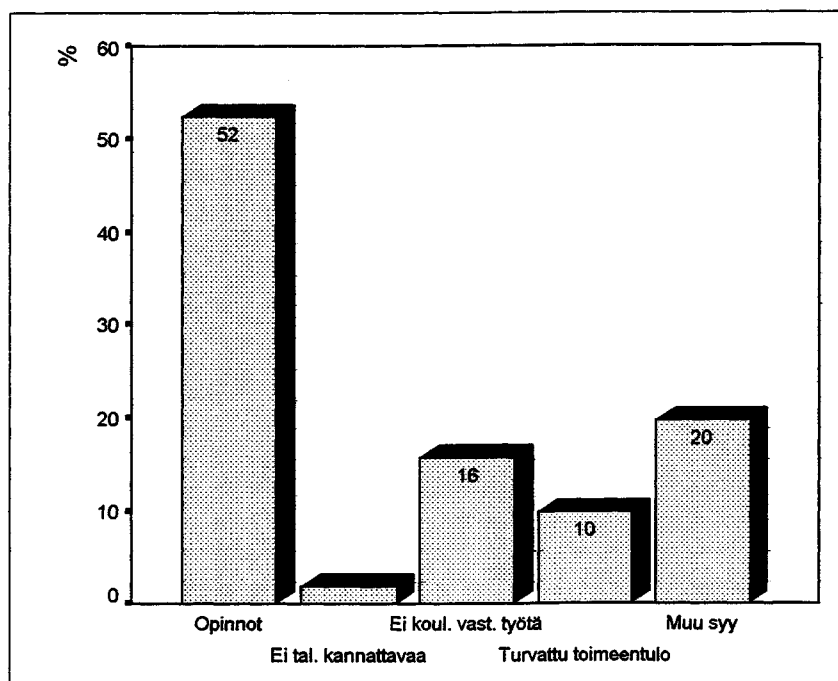
Tämän tutkimuksen perusteella opiskelun aikaisen työn voidaan katsoa lisäävän uskoa myös valmistumisen jälkeiseen työllistymiseen. Tiedekunnittain tarkasteltuna informaatioteknologisen, taloustieteellisen ja kasvatustieteellisen tiedekunnan opiskelijat ovat muita optimistisempia työllistymisestään valmistumisensa jälkeen. Näistä varsinkin kahden ensimmäisen opiskelijat ovat muita useammin työssä jo opiskeluaikanaan, vieläpä omalla alallaan. Edellä mainittujen tiedekuntien opiskelijoista vähintään 91 prosenttia arvioi työnsaantimahdollisuutensa hyväksi tai melko hyväksi. Pessimistisimpiä olivat humanistisen tiedekunnan opiskelijat; heistä viidennes arvioi työnsaantimahdollisuutensa heikoiksi tai melko heikoiksi. Tiedekunta ei kuitenkaan vaikuta tilastollisesti merkitsevästi opiskelijan uskoon valmistumisen jälkeisestä työllistymisestään.

Opiskelijoiden arviot työnsaantimahdollisuuksista valmistumisen jälkeen heijastaa melko hyvin yleistä työllisyystilannetta. Poutvaaran (1995) mukaan valmistumisen jälkeiseen työnsaantiin optimistisesti suhtautuvien osuus oli 71 prosenttia opiskelijoista ja jopa viidenneksen suhtautuminen oli pessimististä. Vesikansan (1998) mukaan keskimäärin 77 prosenttia opiskelijoista piti valmistumisen jälkeistä työnsaantiaan varmana, joka kymmenes puolestaan epävarmana. Talouden noususuhdanteen ansiota lienee myös opiskelijoiden asenteiden muuttuminen.

9.6 Opiskelijat jotka eivät käy työssä

Vastaajista viidennes (N=102) ei ole ollut työssä opiskeluaikanaan. He ovat useimmiten ensimmäisen tai toisen vuoden opiskelijoita ja puolet heistä on alle 23-vuotiaita. Miesten ja naisten välillä ei ole merkittävää eroa, sekä miehistä että naisista noin viidennes ei käy opintojen ohessa työssä. Joka kolmas opiskelija joka ei käy työssä, opiskelee humanistisessa tiedekunnassa. Niinikään kolmannes opiskelee matemaattisluonnontieteellisessä tiedekunnassa. Muut tiedekunnat jakautuvat tasaisesti hieman yli kymmenen prosentin päälle kuitenkin siten että taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoita työssäkäymättömistä on vain kaksi prosenttia.

Puolet vastaajista ilmoitti haluavansa keskittyä ainoastaan opintoihin, eivätkä sen vuoksi tee töitä. Reilulla kymmenellä prosentilla vastaajista taloudellinen tilanne on niin hyvä, ettei heillä ole tarvetta käydä työssä.

KUVIO 22. Syyt olla tekemättä työtä (n=102)

Miehet ja naiset ovat eri syistä tekemättä työtä. Naisista selvä enemmistö (61%) ilmoitti syyksi halun keskittyä ainoastaan opintoihin. Miehet eivät olleet näin yksimielisiä. Heistä kolmannes halusi niinkään keskittyä vain opintoihin, kolmannes ei ollut löytänyt koulutustaan vastaavaa työtä ja kolmannes ilmoitti jonkin muun syyn, esimerkiksi sen ettei halua tai ole vielä ehtinyt etsiä työtä.

Opiskelijoiden työssäkäynti tai -käymättömyys ei eroa isän koulutuksen mukaan tarkasteltuna. Akateemisen koulutuksen saaneiden isien lapset käyvät lähes yhtä paljon työssä kuin kansakoulun käyneiden isien lapset.

Opiskelijoiden tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseensa ei tämän tutkimuksen mukaan juurikaan riipu työssäkäynnistä/-käymättömyydestä. Opiskelijoista, jotka eivät käy työssä, 36 prosenttia arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi tai melko hyväksi, huonoksi tai melko huonoksi 23 prosenttia. Erot työssäkäyntiin opiskelijoihin eivät ole suuret, joten työssäkäynti ei selitä tilastollisesti merkitsevästi opiskelijan tyytyväisyyttä taloudelli-

seen tilanteeseensa. Tyytyväisyys riippuneekin enemmän opiskelijan omista subjektiivisista kokemuksista kuin vain rahasta ja sen hankintatavasta.

Taloudellinen riippuvaisuus vanhemmista on hieman suurempaa opiskelijoilla jotka eivät käy töissä, kuin työssäkäyvillä tovereillaan, ei kuitenkaan tilastollisesti merkitsevästi. Työssäkäymättömistä opiskelijoista 67 prosenttia arvioi olevansa ainakin jonkin verran riippuvainen vanhemmistaan. Taloudellista tukea sai vanhemmiltaan noin 40 prosenttia vastaajista, eli yli puolet ponnistelee pelkän opintotuen ja –lainan varassa. Tuen määrä sitä saavilla oli keskimäärin 765 markkaa kuukaudessa. Isän koulutuksen mukaan tarkasteltuna eniten tukea saivat opiskelijat, joiden isällä on keskiasteen koulutus. Vähiten taloudellista tukea saivat pelkän kansa- tai keskikoulun käyneiden isien lapset. Isän koulutus ei vaikuta tilastollisesti opiskelijoiden vanhemmiltaan saaman tuen määrään. Halu itsenäiseen selviytymiseen näkyy hyvin vahvasti opiskelijoilla, jotka eivät käy työssä eivätkä saa vanhemmiltaan taloudellista tukea. Halu itsenäiseen selviytymiseen oli myös yleisin syy siihen, miksi he eivät saa vanhemmiltaan taloudellista tukea.

Merkittävää ero työssäkäyvien ja –käymättömien opiskelijoiden välillä ei ollut myöskään arvioissa työnsaantimahdollisuuksista tulevaisuudessa. Opiskelijoista jotka eivät käy työssä peräti kolme neljäsosaa arvioi työnsaantimahdollisuutensa hyväksi tai melko hyväksi. Huonoiksi tai melko huonoiksi työnsaantinsa arvioi hieman yli kymmenen prosenttia vastaajista, siis suunnilleen saman verran kuin ne opiskelijat jotka käyvät työssä.

10. OPISKELIJOIDEN TILANNE TÄMÄN TUTKIMUKSEN VALOSSA

Tämä tutkimuksen taustalla oli Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan (JYY) tarve saada empiiristä tietoa opiskelijoidensa toimeentulosta, asumisesta ja työssäkäynnistä. Tutkimuksessa näitä opiskelijan elämään liittyviä ilmiöitä selvitettiin laajahkon kyselylomakkeen avulla. Tutkimusmenetelmänä oli survey-tutkimus. Tutkimuksen perusjoukko olivat ne Jyväskylän yliopistossa opiskelevat suomalaiset, perustutkintiaan suorittavat opiskelijat, jotka olivat aloittaneet opiskelunsa vuonna 1993 tai myöhemmin sekä olivat lukuvuonna 1999-2000 läsnäoleviksi ilmoittautuneita. Otoksen koko oli 1000 opiskelijaa. Vastauksia palautui 535 kappaletta ja lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 57 %.

Tutkimuksen mukaan opintotuen merkitys opiskelijan tulolähteenä on edelleen merkittävä. Tästä kertoi opintorahan korkea käyttöaste, joka päätoimisilla opiskelijoilla oli peräti 91 prosenttia. Yksinomaisena opintojen rahoitusmuotona opintotuki todettiin kuitenkin riittämättömäksi. Sen osuus opintojen rahoituksesta on vain puolet. Selvitäkseen taloudellisesti on opiskelijalla oltava myös muita keinoja rahoittaa opintonsa. Tämän tutkimuksen perusteella muu pääasiallinen opintojen rahoitustapa oli opintojen oheinen ansiotyö.

Opintotuki todettiin paitsi markkamääräisesti myös ajallisesti riittämättömäksi opintojen rahoitusmuodoksi. Vastajista vain 62 prosenttia uskoi valmistuvansa ennen tukikuukausien loppumista. Opiskeluvuosien määrä ja opiskelijan tiedekunta olivat merkittäviä tekijöitä opintotukikuukausien riittävyttä tutkittaessa. Opintojen alussa uskotaan optimistisesti tukikuukausien riittävyteen. Opiskeluvuosien myötä tämä uskomus vaihtuu todellisuuteen tukikuukausien riittämättömyydestä. Optimistisempia olivat kasvatustieteellisen ja taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijat, heistä yli 80 prosenttia uskoi opintotukikuukausien riittävän tutkinnon suorittamiseen. Pessimistisempiä olivat humanistisen tiedekunnan opiskelijat, heistä vain puolet uskoi valmistuvansa ennen tukikuukausien loppumista.

Opintolainan osuus opintojen rahoituksessa on pieni. Opintolainaa oli nostanut vain vajaa viidennes vastaajista. Keskimäärin lainaa oli 520 markkaa kuukautta kohden. Päätoimisesti opiskelevien tuloista opintolainan osuus on vain viisi prosenttia. Opintolainan osuus tulojen rakenteessa vähenee perheen perustamisen myötä. Perheellisillä opiskelijoilla on kuitenkin määrällisesti muita enemmän opintolainaa, ovathan he tavallisesti opiskelleet pisimpään. Eri tiedekuntien välillä ei sen sijaan ollut merkittäviä eroja lainan määrässä tai sen nostamisen yleisyydessä.

Opiskelijat asuvat useimmiten vuokra-asunnossa joka on hankittu vapailta markkinoilta ja jossa keskimääräinen kuukausivuokra on hieman alle 2000 markkaa kuukaudessa. Reilu kolmannes puolestaan asuu opiskelija-asunnossa. Vanhempien luona asuu vain reilu prosentti vastaajista, ovathan opiskelijat useimmiten muualta kuin Jyväskylästä kotoisin.

Tiedekunnalla ei ollut merkittävää yhteyttä asumismuotoon. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna joitakin eroja sen sijaan oli. Naiset asuvat miehiä useammin vuokra-asunnossa joka on vuokrattu vapailta markkinoilta. Miehet puolestaan asuvat useimmiten opiskelija-asunnossa. Selitystä asumismuotojen erilaisuuteen sukupuolten välillä ei aineiston perusteella voi todeta. Eräs todennäköinen selitys lienee naisten miehiä suuremmat vaatimukset asunnon sijainnin, kunnon ja palvelujen läheisyyden suhteen.

Keskimääräiset asumiskustannukset ovat hieman alle 1700 markkaa kuukaudessa. Asumiskustannukset vaihtelevat luonnollisesti asumismuodon mukaan. Myös siviilisäätyjen kesken oli asumiskustannuksissa eroja. Perheellisten kohdalla asumiskustannukset ovat muita korkeammat. Asumiskustannusten osuus kuukausittaisista tuloista vaihtelee siviilisäädyn mukaan. Päätoimisen, naimattoman opiskelijan tuloista yli kolmannes kuuluu asumiskustannuksiin. Asumislisä kattoi yleistä asumistukea heikommin naimattoman opiskelijan asumiskustannuksia. Päätoimisesti opiskelevien, lapsettomien opiskelijoiden yhteenlasketuista kuukausituloista asumiskustannukset veivät viidennesen. Lapsiperheistä, joissa ainakin toinen vanhemmista opiskelee päätoimisesti, asumiskustannusten suuruus oli neljäsosa kuukausitulojen määrästä.

Opiskelijoiden työssäkäyntiaste on korkea (80%). Työssäkävivistä opiskelijoista 60 prosenttia työskenteli sekä lomien että lukukausien aikana. Opiskelijan parisuhteen vaikiintuessa työssäkäynti lisääntyy. Naimattomista opiskelijoista puolet työskentelee ympäri vuoden, avioliiton solmineista yli 80 prosenttia. Lapsen syntyminen vaikuttaa ympärivuotisen työssäkäynnin lisääntymiseen etenkin naisten kohdalla. Opiskelijat joilla on lapsia käyvät lapsettomia opiskelijoita useammin työssä ympäri vuoden.

Miehet ja naiset käyvät työssä suunnilleen yhtä paljon eikä sukupuolella ole yhteyttä työssäkäyntiin. Sen sijaan tiedekunnittain työssäkäynnissä on eroja. Informaatioteknologisen, liikunta- ja terveystieteellisen sekä taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijat käyvät muita useammin ympäri vuoden työssä.

Taloudelliset syyt ovat ensisijainen syy tehdä työtä opiskelun ohessa. Opintolainan nostamista halutaan vältellä ja ansiotyöt koetaan tärkeäksi keinoksi opintojen rahoitukseksi. Useammin opintojen ohessa, ympäri vuoden, työskentelee informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelija. Informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijat yhdessä taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden kanssa työskentelevät muita useammin myös omalla alallaan.

Työnteon vaikutukset opiskeluun koettiin myönteisesti. Vastaajista 40 prosenttia koki työnteon lisänneen opiskelumotivaatiota. Opiskelumotivaatio kohosi työnteon seurauksena liittyivätpä työt omaan alaan tai eivät. Miesten opiskelumotivaatio kuitenkin väheni naisia enemmän. Työnteon vaikutus opiskelumotivaatioon ei juurikaan eronnut eri tiedekunnissa. Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoilla opiskelumotivaatio väheni jonkin verran muita enemmän, informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijoilla motivaatio puolestaan lisääntyi eniten. Toisaalta kuitenkin juuri informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijat kokivat työnteon hidastaneen opintoja muiden tiedekuntien opiskelijoita enemmän.

Työstä saadut ansiot vaihtelivat niin opiskelumuodon, sukupuolen kuin tiedekunnankin mukaan. Ansiotuloja analysoitiin erotellen tuettomat ja tuelliset kuukaudet. Päätoimisesti opiskelevat ansaitsivat tuellisina kuukausina puolet sivutoimisia opiskelijoita vähemmän. Tuettomien kuukausien aikana ero hieman kaventui, päätoimisten opiskelijoiden ansiot olivat tällöin 65 prosenttia sivutoimisten opiskelijoiden tuloista. Naiset an-

saitsivat sekä tuellisten että tuettomien kuukausien aikana 75 prosenttia miesten palkoista. Tulokset vahvistavat käsityksiä sukupuolten välillä vallitsevista palkkaeroista. Tiedekunnista suurimmat ansiot olivat taloustieteellisen ja informaatioteknologisen tiedekunnan opiskelijoilla, käyväthän he muita useammin työssäkin.

Vastaajista viidennes ei käy työssä opiskelun ohessa. Työssäkäymättömät opiskelijat ovat useimmiten opintojensa alkupuolella olevia, hieman yli kaksikymmenvuotiaita. Kolmannes heistä opiskelee humanistisessa, neljännes matemaattisluonnontieteellisessä tiedekunnassa. Opiskelijat jotka eivät käy työssä haluavat pääasiassa keskittyä opintoihinsa. Vanhempien taloudellinen tuki on lähes yhtä tärkeää, kävi-pä opiskelija työssä tai ei. Työssäkäyvistä neljännes sai kuukausittain taloudellista tukea vanhemmiltaan, työssäkäymättömistä puolestaan lähes joka kolmas.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat aiempien opiskelijatutkimuksien tuloksia (mm. Kuparinen 1991, Poutvaara 1995, Vesikansa 1998). Opintotuki koetaan riittämättömänä opintojen yksinomaisena rahoitusmuotona. Asumiskustannukset nielevät suuren osa opiskelijan tuloista ja selvittääkseen taloudellisesti opiskelijan on käytävä opintojen ohella työssä. Tarkempia vertailuja aiempiin tutkimuksiin on asianomaisten tulosten kohdalla.

Opintotuen rooli opiskelun taloudellisena tukijana muotoutui viime vuosisadan aikana vähäisistä, tiukkaan tarveharkintaan perustuvista lainoista ja stipendeistä valtiolliseen opintotukijärjestelmään. Valtio astui tukemaan opintoja jotta opiskeluaikat lyhenisivät ja opiskelijoilla olisi työnteolle vaihtoehtoinen tapa rahoittaa opinnot. Viimeisen suuren, vuonna 1992 toteutetun opintotuki uudistuksen alkuperäisenä tavoitteena oli täysipäiväisen opiskelun mahdollistaminen ilman ansiotyöhön menoa tai toimeentulotuen anomista. Eliitin yksinoikeuden mureneminen koko kansan mahdollisuudeksi myös osaltaan edesauttoi opintotukijärjestelmän syntyä. Koulutusekspansion myötä koulutus nähtiin yksilön pääomaksi, jolla olisi positiivisia ulkoisvaikutteita. Koulutus, etenkin korkeakoulutus oli sekä yksityinen että kollektiivinen hyödyke. Se lisäsi sekä yksilön pääomaa että kollektiivista pääomaa. Opiskelijasta oli muotoutuva itsenäinen, erillistä elämänavaihetta viettävä yksilö, jonka rooli yhteiskunnassa oli selkiytymässä. Opiskeluaika tuli viettää vailla huolta työstä tai perhe-elämästä.

Milloinkaan ei opintotuki kuitenkaan ole täydellisesti kattanut opinnoista aiheutuvia kustannuksia. Yksilöllä on läpi vuosikymmenten ollut oma vastuunsa opintojen rahoituksesta. Alun perin tämä vastuu oli vanhemmilla, sittemmin se siirtyi valtiolle opintotukijärjestelmän syntymisen myötä. Opintotuen riittämättömyyden ja yksilöllisyyden korostamisen kautta opintojen rahoitusvastuu siirtyi markkinoille. Opintolainan suosion romahdus 1990-luvun alussa siirsi rahoitusvastuun lopullisesti markkinoille.

Tämän tutkimuksen valossa opiskelijan toimeentulo on yhä enemmän riippuvainen yksilön mahdollisuuksista rahoittaa opintonsa myös muulla kuin opintotuella. Opintotukijärjestelmä ei ole lunastanut sille asetettuja tavoitteita, vaan opiskelijalla on yhä suurempi vastuu opintojensa rahoittamisesta. Opintotuen rooli tulojen rakenteessa on vähäinen, mutta se koetaan kuitenkin tärkeäksi. Se ei kuitenkaan toimi kannustimena opinnoille, tästä kertovat sekä opintolainan alhainen käyttöaste että ansiotyötä tekevien suuri osuus opiskelijoista.

Valtion jääminen taka-alalle opintojen rahoittajana siirtää opiskelijan uudelleen perheestään riippuvaiseksi. Tulosten perusteella vanhempien rooli opintojen rahoittajina on kuitenkin vähäinen, saahan vanhemmiltaan säännöllistä kuukausittaista taloudellista tukea vain alle puolet opiskelijoista. Jälkmodernin yhteiskunnan trendien mukaan opiskelijoilla on pyrkimys vanhemmistaan taloudellisesti riippumattomaan elämään. Oman elämän hallinta edellyttää itsenäistä selviytymistä myös taloudellisesti. Tämä itsenäisen elämän tavoittelu ohjaa heidät markkinoille, jotka mahdollistavat taloudellisen selviytymisen.

Opintolainan alhainen käyttöaste kertonee myös opiskelijoiden halusta selviytyä ilman tulevaisuuteen siirtyvää velvollisuutta. Opintolainan nostamista vältellään viimeiseen saakka ja jos sitä nostetaan, on lainan määrä usein vain osa maksimimäärästä. Opiskelijat ovat täten jääneet (jättäytyneet) markkinoiden varaan. Kun opintotuki ei riitä, vanhempien taloudellista tukea ei haluta ja opintolainan nostamista vältellään, ainoa jäljellä oleva tapa opintojen rahoittamiseksi on työssäkäynti.

Eräs mielenkiintoinen seikka onkin opiskelijoiden optimistinen suhtautuminen työnsaantiin valmistumisen jälkeen sekä toisaalta opintolainan vähäinen käyttö. Tämän tutkimuksen perusteella noin 80 prosenttia suhtautui positiivisesti työnsaantimahdollisuuks-

siinsa. Kuitenkin lainaa nosti vain joka viides. Jos siis uskotaan hyviin työnsaantimahdollisuuksiin, miksi ei haluta nostaa lainaa? Eräänä vastauksena lienee viime vuosikymmenen alun talouden lama, jonka vaikutukset ovat varmasti monen opiskelijan mielessä. Omaa tulevaisuutta halutaan varmistaa taloudellisella riippumattomuudella. Opiskelijan ambivalentti tilanne ja omien ratkaisujen vaateet näkyvätkin juuri ratkaisussa vältellä lainan nostoa. Jälkimoderni yhteiskunta on tehnyt tehtävänsä tällä saralla.

Työssäkäynnillä voidaan nähdä olevan sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Opiskelijat saavat arvokasta työkokemusta, oppivat hallitsemaan ja suunnittelemaan ajankäyttöään sekä oppivat arvokkaita sosiaalisia taitoja. He ovat taloudellisesti riippumattomia, he voivat itse päättää mihin rahansa käyttävät olematta tilivelvollisia kenellekään. Työssäkäynnin positiiviset vaikutukset ovatkin lähinnä subjektiivisia, opiskelijaan itseensä kohdistuvia. Yliopiston näkökulmasta tarkasteltuna työssäkäynti sitä vastoin nähdään negatiivisena. Yliopiston rooli työvoiman tehokkaana tuottajana murenee. Rungas työssäkäynti hidastaa opinnoissa etenemistä eikä kannusta tehokkaaseen opiskeluun. Yliopistojen alati kasvavaa tulosvastuullisuutta on mahdoton toteuttaa mikäli puitteet ovat tällaiset. Nopeaa läpivirtausta ei tapahdu, jos opiskelijat käyttävät tehokasta opiskeluaikaansa työssäkäyntiin.

Tulokset kertonevat jotain myös opiskelijan positiosta nyky-yhteiskunnassa. Opiskelijan tilanne on ambivalentti. Yhtäältä he kohtaavat vaatimuksia yliopiston taholta. On oltava tehokas ja nopea opiskelussa, jotta yliopiston tulostavoitteet täyttyvät. Hitaammin opinnoissaan eteneviä odottavat sanktiot opintoviikkojen valvonnan muodossa. Nk. roikkuvista opiskelijoista pidetään aika ajoin kirjaa ja heidän motiivejaan ja suunnitelmiaan tutkitaan. Toisaalta opiskelijoita odottavat vaativat työmarkkinat. Olet kelvollinen työntekijä jos olet alle kolmekymmenvuotias, sinulla on lapsia, akateeminen koulutus sekä mielellään muutaman vuoden työkokemus hakemaltasi alalta. Usea opiskelija on varmasti nämä vaatimukset tiedostanut (kesä)työpaikkaa etsiessään. Opiskelija seilaa vaatimusten valtamerellä yrittäen löytää paikkaansa niin yliopistomaailmassa kuin työelämässäkkin. Tilannetta ei yhtään helpota alati tiedostettu huoli taloudellisesta selviytymisestä niin opiskeluaikana kuin valmistumisen jälkeenkin.

Tämä tutkimus suoritettiin otantatutkimuksena, jossa otos on edustava perusjoukon suhteen. Tulosten yleistettävyydessä perusjoukkoon ilmenee kuitenkin joitain seikkoja jotka on hyvä muistaa tuloksia yleistettäessä. Ensinnäkään vastausprosentti ei noussut kyselylomakkeella toteutetun survey-tutkimuksen tapaan kovin korkeaksi. Se on kuitenkin hyvin samantapainen kuin aiempien opiskelijatutkimusten vastausprosentit. Sen vuoksi tämän tutkimuksen tuloksia voidaan verrata aiempien opiskelijatutkimusten tuloksiin sekä käyttää vertailututkimuksena myöhempiä tutkimuksia ajatellen. Keskeisten taustamuuttujien, tiedekunnan ja siviilisäädyn suhteen aineisto on jonkin verran vino. Se ei kuitenkaan estä tulosten yleistettävyyttä. Koska taloustieteellisen tiedekunnan opiskelijoita on tutkimusryhmässä verraten vähän, voidaan tuloksia heidän kohdallaan pitää useimmiten suuntaa-antavina. Analysoitaessa siviilisäädyn yhteyttä eri muuttujiin ovat tulokset suuntaa-antavia niissä tuloksissa, joissa siviilisäätö-käsitettä käytetään erottelemaan perheet lapsettomista pareista ja naimattomista. Otos on vino siviilisäädyn suhteen tässä merkityksessä.

Tällä tutkimuksella on saavutettu Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan tarve saada empiiristä tietoa opiskelijoidensa toimeentuloon, asumiseen ja työssäkäyntiin liittyvissä kysymyksissä. Kyselylomake oli laaja ja siksi osa kysymyksistä jäi käsittelemättä analysointivaiheessa tehtyjen ratkaisujen perusteella. Esimerkiksi menoja koskevia kysymyksiä ei analysoitu. Näin voitiin keskittyä tutkimusongelman kannalta olennaisiin teemoihin. Tutkimuksella saavutettiin yleistettäviä tuloksia Jyväskylän yliopistossa opiskelevien opintoihin, asumiseen ja työssäkäyntiin liittyvissä kysymyksissä. Koska kyselylomakkeissa ei ollut tunnistetietoja ja ne käsiteltiin tilastollisesti, voitiin vastaajien anonymius taata. Tulokset on sen vuoksi esitetty kokonaistuloksina.

Opiskelijatutkimusten runsaudesta huolimatta jatkotutkimuksen tarvetta ilmenee esimerkiksi tiedekuntien välisen vertailun suhteen. Tämän tutkimuksen perusteella todettiin eri tiedekuntien välillä olevan eroja mm. työssäkäyntiin liittyvissä ilmiöissä. Näitä työssäkäyntiin liittyviä ilmiöitä olisi hedelmällistä tutkia kvalitatiivisin keinoin, jolloin ilmiöistä saataisiin kyselylomaketta enemmän subjektiivista tietoa. Työssäkäynnin ohella myös eri tiedekuntien yhteyttä kulutukseen ja kulutustottumuksiin olisi kiinnostavaa selvittää.

LÄHTEET

Ahola, S (1995) Eliitin yliopistosta massojen korkeakoulutukseen. Korkeakoulutuksen muuttuva asema yhteiskunnallisen valikoinnin järjestelmänä. Turun yliopisto. Turku: Painosalama Oy.

Aittola, T (1992) Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus and sisäsuomi Oy.

Ala-Vähälä, T (1988) Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki ja sen käyttö 1969-1986. SYL-julkaisu 2/88. Suomen ylioppilaskuntien liitto r.y. Helsinki.

Alkula, T. Pöntinen, S. Ylöstalo, P (1995) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.

Autio, V-M (1995) Opintorahalla vai opintolainalla. Opintotuen historiaa valtion opintotukikeskuksen toimiajalta 1969-1994 ja vähän ennenkin. Jyväskylä: Gummerus.

Bauman, Z (1991) Modernity and Ambivalence. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Z (1992) Intimations of postmodernity. London: Routledge.

Beck, U (1992) Risk society. Towards a New Modernity. London: Sage.

Beck, U (1995) Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, U. Giddens, A & Lash, S (toim.): Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Suom. Lehto, L. Tampere: Vastapaino.

Blomster, P (2000) Yliopisto-opiskelijoiden toimeentulo ja opintotuki 1900-luvun Suomessa. Käsikirjoitus.

Bourdieu, P & Passeron, J-C (1979) *The inheritors*. Chicago: University of Chicago Press.

Engeström, Y (1970) *Koulutus luokkayhteiskunnassa*. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, A (1975) *Sosiologian tutkimusmenetelmät II*. Porvoo: WSOY.

Giddens, A (1995) *Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa*. Teoksessa Beck, U. Giddens, A & Lash, S (toim.): *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Suom. Lehto, L. Tampere: Vastapaino.

Hautamäki, A (1996) ”Individualismi on humanismia”. Teoksessa Hautamäki, A. Lagerspetz, E. Sihvola, J. Siltala, J & Tarkki, J (toim.): *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Haverinen, K (1998) *Opiskelija-asuntojärjestelmä ja julkinen valta*. Teoksessa Haverinen, K & Lempinen, P (toim.): *Omin avuin, valtion lainoin. Opiskelija-asuntojärjestelmä Suomessa*. Suomen ympäristö 173. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Heikkilä, T (1999) *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Oy Edita Ab.

Isoaho, H. Kivinen, O. Rinne, R (1990) *Nuorten koulutus ja kotitausta*. Helsinki: Hakapaino.

Juntto, A (1990) *Asuntokysymys Suomessa. Topeliuksesta tulopolitiikkaan. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisu no 50*. Asuntohallitus. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kalaja, I (1967) *Suomen korkeakouluopiskelijat. Opiskelijakunnan rakenne ja opiskeluolosuhteet syksyllä 1965*. Suomen ylioppilaskuntien liitto. Helsinki.

Karisto, A. Takala, P. Haapola I (1988) *Elintaso, elämäntapa, sosiaalipoliittikka*. Juva: WSOY.

Karisto, A. Takala, P. Haapola, I (1998) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Juva: WSOY.

Kela hyväksyy yli puolet opintotukivalituksista. Aamulehti, kotimaa 22.3.2000, 3.

Kivinen, O. Rinne, R. Ahola, S (1989) Koulutuksen rajat ja rakenteet. Hanki ja jää. Juva: WSOY.

Kivinen, O, Rinne, R. Ketonen K (1993) Yliopiston huomen. Korkeakoulupolitiikan historiallinen suunta Suomessa. Hanki ja jää. Tampere: Tammer-Paino.

Kivinen, O. Rinne, R (1995) Koulutuksen periytyvyys. Nuorten koulutus ja tasa-arvo Suomessa. Tilastokeskus. Koulutus 1995:4. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kuparinen, A (1992) Selvitys Helsingin yliopiston opiskelijoiden toimeentulosta, työssäkäynnistä ja asumisesta vuonna 1991. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Helsinki.

Kuusi, P (1961) 60-luvun sosiaalipolitiikka. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja: 6. Porvoo: WSOY.

Kytömäki, R (1987) Helsingin yliopiston opiskelijoiden työssäkäynti, toimentulo ja asuminen vuonna 1986. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Sosiaalijaosto. Helsinki.

Lahtinen, I (1990) Opintotuki ja korkeakouluopintojen kulku. Teoksessa Jalkanen, H & Mäkinen R (toim.): Korkeakouluopintojen kulku ja opintoilmapiirit. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 59. Jyväskylä: kasvatustieteiden tutkimuslaitos.

Laitinen, K (1977) Opiskelijoiden asuminen 1977. Valtion opintotukikeskuksen julkaisuja. Jyväskylä.

Lampinen, O (1998) Suomen koulutusjärjestelmän kehitys. Gaudeamus. Tampere: Tammer-Paino.

Lehtisalo, L. Raivola R (1999) Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle. Juva: WSOY.

Lempinen, P (2000) Opiskelijalle rakentamassa. Turun ylioppilaskylä haaveesta asuinalueeksi 1959-1979. Käsikirjoitus.

Levinson D.J. Darrow, C. Klein, E. Levinson M. Mckee, B (1978) The seasons of a man's life. New York: Ballantine Books.

Loikkanen, H.A. Pekkarinen, J. Siimes, S-A. Vartia. P (1997) Kansantaloutemme – rakenteet ja muutos. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Nevala, A (1999) Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. Helsinki: Hakapaino Oy.

Niskanen, T (1996) Raportti työssäkäyntikyselyn tuloksista. SYL julkaisu 5/1996. Suomen ylioppilaskuntien liitto. Helsinki.

Opintotuen riittävyys korkeakouluopiskelijoilla (1983) Jyväskylän yliopisto. Taloustieteen laitos. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus. Julkaisuja 60/1983. Jyväskylä.

Parjanne, M-L (1997) Työmarkkinat murroksessa. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. Sarja B 135. Helsinki: Taloustieto Oy.

Poutvaara, P (1995) Opiskelijoiden toimeentulo ja valmistumisnäkymät. Tutkimus Helsingin yliopistossa vuonna 1992 aloittaneiden opiskelijoiden tilanteesta keväällä 1995. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Helsinki.

Raunio, K (1995) Sosiaalipolitiikan lähtökohdat. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Ryömä, H (1993) Helsingin yliopiston opiskelijoiden taloudellinen tilanne ja rahoitusasema vuonna 1993. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Helsinki.

Räsänen, P (2000): Kulutusvalintojen postmodernit piirteet ja rakenteelliset reunaehdot. *Sosiologia* (3), 228-241.

Saari, H (1994) Korkeakouluopiskelijoiden taloudellinen tilanne syyslukukaudella 1992. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Saari, J (1996) Sosiaalipolitiikka markkinariippuvuuden vähentäjänä. Sosiaalitaloudellinen näkökulma jälkiteollistuvan yhteiskunnan sosiaalipolitiikkaan. STAKES. Tutkimuksia 69. Saarijärvi: Gummerus.

Silvonen, J (1996) Nopeammin, nopeammin... Opiskelu ja korkeakoulupolitiikka. Teoksessa Helenius, B. Hämäläinen E & Tuunainen, J (toim.): Kohti McDonald's -yliopistoa? Helsinki: Tammi.

Suomen taloushistoria (toim.) Ahvenainen, J. Pihkala E. Rasila V. (1982). Helsinki: KK Laakapaino.

Tuominen, T. Härkönen, T (1993) Opiskelijoiden asumiskysely syksyllä 1993. Suomen ylioppilaskuntien liitto r.y. SYL-moniste 2/93.

Vartia, P & Ylä-Anttila, P (1996) Kansantalous 2021. Etlä, B:126. Helsinki: Taloustieto.

Verno, P (2000) Kela perii opiskelijoilta takaisin liikaa maksettuja tukirahoja. *Aamulehti* 10.2.2000. Kotimaa, 5.

Vesikansa, S (1998) 55 kuukautta opintotukea. Opintotukiajan riittävyys yliopisto-opiskelijoilla. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs.

Yesilova, K (1999) Tenttiin vai töihin? Selvitys Helsingin yliopistossa ennen vuotta 1997 opintonsa aloittaneiden opiskelijoiden toimeentulosta keväällä 1999. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Helsinki.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Opintotuen takaisinperintään muutos. [viitattu 18.12.2000]. Saatavilla www-muodossa:
 <[URL:http://www.minedu.fi/opm/uutiset/archive/2000/12/07_2.html](http://www.minedu.fi/opm/uutiset/archive/2000/12/07_2.html)>.

Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma 15.4.1999. [viitattu 28.9.2000]. Saatavilla
 www-muodossa: <[URL:http://www.vn.fi](http://www.vn.fi)>.

Työlliset ja työttömät lääneittäin. [viitattu 20.12.2000]. Saatavilla www-muodossa:
[URL:http://www.tilastokeskus.fi/tk/el](http://www.tilastokeskus.fi/tk/el).

LAIT JA ASETUKSET

L 796/1944: Ammattiopintojen avustuslaki.

L 600/1948: Laki korkeakouluopintoja varten annettavista stipendeistä ja avustuksista.

L 252/1953: Laki korkeakoulustipendeistä.

L 13/1959: Laki korkeakouluissa ja eräissä muissa oppilaitoksissa opiskelevien
 henkilöiden opintolainojen valtioneuvoksesta ja korkotuesta.

L 228/1966: Laki korkeakoululaitoksen kehittämisestä vuosina 1967-1981.

L 69/1969: Laki korkeakouluissa ja eräissä muissa oppilaitoksissa opiskelevien
 henkilöiden opintolainojen valtioneuvoksesta ja korkotuesta.

A 167/1969: Asetus korkeakouluissa ja eräissä muissa oppilaitoksissa opiskelevien
 henkilöiden opintolainojen valtioneuvoksesta ja korkotuesta.

L 28/1972: Opintotukilaki.

A 287/1972: Opintotukiasetus.

L 65/1977: Laki opintotukilain muuttamisesta.

L 485/1977: Laki opintotukilain 10§:n muuttamisesta.

L 550/1982: Laki opintotukilain muuttamisesta.

A 338/1983: Asetus opintotukiasetuksen muuttamisesta.

L 1052/1986: Laki korkeakoululaitoksen kehittämisestä.

L 111/1992: Laki korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta.

A 317/1992: Asetus korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta.

- L 65/1994: Opintotukilaki.
- A 260/1994: Opintotukiasetus.
- L 940/1995: Laki opintotukilain muuttamisesta.
- L 49/1997: Laki opintotukilain muuttamisesta.
- L645/1997: Yliopistolaki.
- L 920/1997: Laki opintotukilain muuttamisesta.
- L 41/2000: Laki opintotukilain muuttamisesta.
- L 42/2000: Laki asumistukilain muuttamisesta.

LIITE 1. LÄHETEKIRJEET

HYVÄ OPIKELIJA

Olen tekemässä pro gradu -tutkielmaani Jyväskylän yliopistossa opiskelevien toimeentulosta lukuvuonna 1999-2000. Kyselylomakkeen avulla kartoitan opiskelijoiden toimeentuloa, asumista ja työssäkäyntiä.

Keräämiäni tietoja en saa mistään valmiista tilastoista, joten tarvitse Sinun apuasi. Kysely on luottamuksellinen, eikä henkilöllisyytesi tule esiin tutkimuksessa. Lomakkeet käsitellään tilastollisesti, eikä niissä ole tunnistetietoja.

Pyydän Sinua täyttämään kyselylomakkeen mahdollisimman totuudenmukaisesti. Postita vastauksesi oheisella kirjekuorella viimeistään 25.2. Postimaksu on maksettu valmiiksi puolestasi. Vastauksesi on minulle tärkeä.

Jos sinulla on kysyttävää tutkimuksesta tai yksittäisistä kysymyksistä, voit soittaa minulle (puh. 040-545 93 95).

KIITOS JO ETUKÄTEEN VAIVANÄÖSTÄSI!

Katri Gauffin
yhteiskuntatiet. yo

HYVÄ OPISKELIJA

Olen lähettänyt sinulle jokin aika sitten kyselylomakkeen, jolla kartoitan Jyväskylän yliopistossa opiskelevien toimeentuloa lukuvuonna 1999-2000. Kyselylomakkeen avulla kerään tietoja pro gradu -tutkielmaani varten.

Olenkin saanut vastattuja lomakkeita takaisin jo melko mukavasti. Suurkiitos kaikille vastanneille. Riittävästi niitä ei kuitenkaan vielä ole, joten joudun ”karhuamaan” lisää vastauksia. Toivottavasti olet säilyttänyt kyselylomakkeen ja vastauskuoren, sillä en valitettavasti voi lähettää uutta. Postitathan vastauksesi mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 13.3. Vastauskuoren postimaksu on maksettu valmiiksi puolestasi. Vastauksesi on minulle tärkeä.

Nimettömyyden vuoksi en tiedä, ketkä jo ovat vastanneet, joten joudun lähettämään tämän karhukirjeen kaikille otoksessa oleville. Jos siis olet postittanut vastauksesi, tämä kirje on turha. Muuten toivon, että voisit harkita uudestaan vastaamista ja löytää sille aikaa opiskelukiireiden keskellä.

Jos sinulla on kysyttävää tutkimuksesta tai yksittäisistä kysymyksistä, voit soittaa minulle (puh 040-545 93 95)

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI!

Katri Gauffin
yhteiskuntatiet. yo

LIITE 2. KYSELYLOMAKE

TAUSTATIEDOT Ympyröi yksi oikea vaihtoehto tai kirjaa vastaus sille varatulle viivalle

1. Minä vuonna olet syntynyt? Vuonna 19 _____
2. Mikä on sukupuolesi?
1. Mies
2. Nainen
3. Mikä on siviilisäätyysi?
1. Naimaton
2. Avoliitossa
3. Avioliitossa
4. Eronnut
5. Leski
4. Onko sinulla alaikäisiä huollettavia lapsia?
1. Ei
2. Kyllä, _____ lasta
5. Mistä olet kotoisin?
1. Pääkaupunkiseudulta
2. Muusta yli 50 000 asukkaan kaupungista
3. Muusta kaupungista
4. Maaseutukunnasta
- 6-7. Seuraavaksi kysytään vanhempiesi koulutusta. Ympyröi yksi vaihtoehto molemmille. Mikäli sinulla on mielestäsi vain yksi vanhempi, merkitse vain hänen koulutuksensa. Ovatko (olivatko) he suorittaneet
	6. Isä	7. Äiti
1. Kansakoulun	1.	1.
2. Keski- tai peruskoulun	2.	2.
3. Alemman keskiasteen	3.	3.
4. Ylemmän keskiasteen	4.	4.
5. Ylioppilastutkinnon	5.	5.
6. Alemman korkeakoulututkinnon	6.	6.
7. Ylemmän korkeakoulututkinnon	7.	7.
8. Akateemisen jatkotutkinnon	8.	8.

Tarkennuksia:

Alempi keskiaste = peruskoulu tai vastaava, jonka jälkeen vuoden tai kahden ammatillinen kurssi tai ammattikoulu

Ylempi keskiaste = peruskoulu tai vastaava, jonka jälkeen opistotason koulutus

Alempi korkeakoulututkinto = esim. hum.kand, sosionomi

8-10. Mitkä ovat (olivat) vanhempiesi ja mahdollisen avo- tai aviopuolisosi ammatit?

	8. Isä	9. Äiti	10. Puoliso
1. Maatalousyrittäjä	1.	1.	1.
2. Yrittäjä	2.	2.	2.
3. Ylempi toimihenkilö	3.	3.	3.
4. Aalempi toimihenkilö	4.	4.	4.
5. Työntekijä	5.	5.	5.
6. Opiskelija	6.	6.	6.
7. Muu, mikä? _____			

Mikä on isäsi ammattinimike? _____

Mikä on äitisi ammattinimike? _____

Mikä on puolisososi ammattinimike? _____

OPINTOJA KOSKEVAT KYSYMYKSET.

Ympyröi yksi oikea vaihtoehto tai kirjaa vastaus sille varatulle viivalle.

11. Nykyisten opintojesi aloitusvuosi? 19 _____

12. Opiskeletko tällä hetkellä pää- vai sivutoimisesti?
1. Päätoimisesti
2. Sivutoimisesti

13. Missä tiedekunnassa opiskelet?

1. Humanistisessa
2. Informaatioteknologisessa
3. Kasvatustieteellisessä
4. Liikunta- ja terveystieteellisessä
5. Matemaattis-luonnontieteellisessä
6. Taloustieteellisessä
7. Yhteiskuntatieteellisessä

14. Mikä on pääaineesi/koulutusohjelmasi? _____

15. Kuinka monta tutkintoon kuuluvaa opintoviikkoa sinulla on?

Noin _____ opintoviikkoa

16. Aiotko suorittaa ylempään vai alemman korkeakoulututkinnon, vai molemmat?

1. Ylempään korkeakoulututkinnon
2. Alemman korkeakoulututkinnon
3. Ensin alemman ja sitten ylempään korkeakoulututkinnon

17. Oletko opiskellut ulkomailla yliopistossa opiskelusi aikana?

1. En. Siirry kysymykseen 20.

2. Kyllä

18. Miten rahoitit opintosi ulkomailla? Ympyröi enintään kolme vaihtoehtoa.

1. Opintotuella

2. Aikuisopintorahalla

3. Opintolainalla

4. Apurahalla tai stipendillä

5. Vanhempien tai suvun tuella

6. Puolison tuella

7. Omalla työllä tai säästöillä

8. Muuten, miten? _____

19. Mikä oli näistä tärkein rahoitustapa? Numero _____

OPINTOTUKEA KOSKEVAT KYSYMYKSET. Ympyröi yksi oikea vaihtoehto tai kirjaa vastaus sille varatulle viivalle.

20. Kuinka monessa vuodessa arvioit suorittavasi tutkintosi? Laske mukaan jo kulunut aika. Älä laske mukaan väli vuosia, tai niitä ajanjaksoja, jolloin et opiskellut.

Arvioin suorittavani tutkintoni _____ vuodessa.

21. Kuinka monta kuukautta olet opiskellut ilman opintotukea?

1. En ole opiskellut ilman tukea. Siirry kysymykseen 23.

2. Noin _____ kuukautta

22. Miksi et tällöin nostanut/saanut opintotukea?

1. Ansiotulojen määrän vuoksi.

2. Asuin kotona enkä halunnut käyttää opintotukikuukausia pienennettyyn opintotukeen.

3. Olin alle 20-vuotias enkä halunnut käyttää tukikuukausia pienennettyyn opintotukeen.

4. Kuuluin ensisijaisesti muun tukijärjestelmän piiriin (esim. äitiys- tai vanhempainraha).

5. Suoritin varusmies- tai siviilipalvelusta.

6. Opintotuki oli/on katkaistu.

7. Muu syy, mikä? _____

23. Uskotko valmistuvasi ennen kuin tukesi loppuu?

1. Kyllä. Siirry kysymykseen 26.
2. En osaa sanoa.
3. En usko valmistuvani ennen kuin tukeni loppuu.
4. En, opintotukikuukauteni ovat jo loppuneet.

24. Mikä on tärkein syy siihen, että tukesi ovat loppuneet/epäilet tukiesi loppuvan ennen valmistumista?

1. Opetus pääaineessani/yliopistolla on puutteellista.
2. Lopputyön ohjaus pääaineessani/yliopistolla on puutteellista.
3. Pääaineestani on mahdoton valmistua 55 kuukaudessa.
4. Opiskelin ulkomailla.
5. Vaihdoin pääainetta.
6. En ole opiskellut niin nopeasti kuin olisin voinut.
7. Olen tehnyt opintojen ohessa töitä.
8. Olen ollut aktiivisesti mukana järjestötoiminnassa.
9. Perheen perustaminen on vaikuttanut opintojen etenemiseen.
10. Ongelmat pari/perhe/ystävyyssuhteissa ovat hidastaneet opiskelua.
11. Oma tai lähiomaisen sairaus tai mielenterveysongelmat ovat vaikuttaneet opinnoissa etenemiseen.
12. Muu syy. Mikä? _____

25. Miten aiot rahoittaa opintosi, mikäli opintotuki loppuu/on loppunut ennen valmistumista? Ympyröi pääasiallinen rahoitustapa.

1. Tekemällä töitä.
2. Säästöillä.
3. Ottamalla lainaa.
4. Vanhempien tai muun sukulaisen tuen varassa.
5. Puolison tuen varassa.
6. Toimeentulotuella.
7. Muuten, miten? _____

37. Saatko vanhemmiltasi tai sukulaisiltasi taloudellista tukea? Taloudellisella tuella tarkoitetaan tässä joko rahallista tukea tai muuta taloudellista tukea, esimerkiksi ruokaa, tavaroita, matkoja jne. Minkä suuruiseksi arvioisit saamasi tuen kuluvana lukuvuonna? Vastaa kaikkiin sinua koskeviin vaihtoehtoihin.

1. Ei, en saa vanhemmiltani rahallista enkä muuta taloudellista tukea.

Siirry kysymykseen 39.

2. Saan kuukausittain rahallista tukea noin _____ mk/kuukaudessa.

3. Saan epäsäännöllisesti rahallista tukea noin _____ mk/vuodessa.

4. Saan säännöllisesti muuta taloudellista tukea. Minkä suuruiseksi arvioisit tämän tuen? Noin _____ mk/kuukaudessa.

5. Saan epäsäännöllisesti muuta taloudellista tukea. Minkä suuruiseksi arvioisit tämän tuen? Noin _____ mk/vuodessa.

38. Miten riippuvainen olet vanhemmiltasi tai sukulaisiltasi saamastasi taloudellisesta tuesta?

1. Jonkin verran riippuvainen.

2. Hyvin riippuvainen.

3. Täysin riippuvainen.

4. En osaa sanoa.

39. Miksi et saa vanhemmiltasi taloudellista tukea?

1. En halua olla riippuvainen vanhemmistani

2. Haluan olla vastuussa itsestäni.

3. Vanhempani eivät pysty taloudellisista syistä auttamaan.

4. Vanhempani eivät tahdo auttaa, vaikka heillä olisi varaa.

40. Jos sinulla olisi käytettävissäsi enemmän rahaa, mihin käyttäisit sen? Ympyröi vain yksi vaihtoehto.

1. En mihinkään.

2. Ruokaan.

3. Asumiseen.

4. Vaatteisiin.

5. Kulttuuriin, elokuvaan yms.

6. Matkoihin.

7. Ravintolaan, alkoholiin yms.

8. Säästämiseen/sijoittamiseen

9. Opiskeluun (tarvikkeet yms.)

10. Muu, mikä? _____

41. Mikä olisi mielestäsi opiskelijalla kohtuullinen toimeentulo asumismenojen jälkeen?

Noin _____ mk/kk

42. Millaiseksi arvioisit tämänhetkisen taloudellisen tilanteesi/tilanteenne?

1. Hyväksi.
2. Melko hyväksi.
3. Kohtalaiseksi.
4. Melko huonoksi.
5. Huonoksi.

MUITA MENOJA KOSKEVAT KYSYMYKSET. Ympyröi jokaisesta menoryhmästä vain yksi vaihtoehto.

43.A) Paljonko käytät keskimäärin kuukaudessa rahaa seuraaviin menoihin?

B) Mistä menoryhmästä ET mielestäsi voi tinkiä?

C) Mistä menoryhmästä voisit tinkiä?

D) Mistä olet jo joutunut tinkimään?

	A)	B)	C)	D)
		En voi tinkiä	Voin tinkiä	Joutunut tinkimään
Välttämättömät menot				
1. Ruoka	_____	1	2	3
2. Terveys ja hygienia	_____	1	2	3
3. Matkakulut	_____	1	2	3
4. TV, lehdet, yms.	_____	1	2	3
5. Puhelin	_____	1	2	3
Yhteensä	_____			
Muut yleiset elinkustannukset				
6. Vaatteet	_____	1	2	3
7. Kotitaloustarvikkeet	_____	1	2	3
8. Opiskelumateriaali	_____	1	2	3
9. Lainojen korot ja lyhennykset	_____	1	2	3
10. Lasten päivähoito	_____	1	2	3
Yhteensä	_____			
Vapaa-aika				
11. Harrastukset/ kulttuuri	_____	1	2	3
12. Alkoholi, tupakka	_____	1	2	3
13. Auto	_____	1	2	3
14. Matkailut ja lomat	_____	1	2	3
15. Säästäminen	_____	1	2	3
Yhteensä	_____			
16. Muut kulut, Mitkä?	_____	1	2	3
Yhteensä	_____			

49. Jos ET ole ollut töissä lainkaan, mikä on tärkein syy sille, ettet ole tehnyt ansiotyötä?

1. Haluan keskittyä ainoastaan opintoihin.
2. En pidä työntekoa opintojen ohessa taloudellisesti kannattavana
3. En ole löytänyt koulutustani vastaavaa tai muuten mielekästä työtä.
4. Toimeentuloni on muuten turvattu.
5. Muu syy, mikä? _____

Jos ET ole ollut töissä, voit siirtyä kysymykseen 59.

Mikäli ET kuulu opintotukijärjestelmän piiriin, siirry kysymykseen 54.

Vuosituloraja lasketaan siten, että jokaista tukikuukautta kohden tuloa voi olla 3000mk ja jokaista tuetonta kuukautta kohden 9000mk. Opiskelija voi ansaita vuositulorajansa mukaisen tulon milloin vain kalenterivuoden aikana.

50. Kuinka paljon keskimäärin ansaitset palkkatuloina niinä kuukausina, jolloin olet sekä nostonut opintotukea että ollut töissä (bruttotuloina eli ennen verotusta)? _____ mk/kk

51. Kuinka paljon keskimäärin ansaitset palkkatuloina niinä kuukausina, jolloin olet ollut töissä, mutta ET ole nostonut opintotukea (bruttotuloina eli ennen verotusta)? _____ mk/kk

52. Ovatko ansiotulosi viimeisen vuoden aikana vaikuttaneet saamaasi opintorahaan tai oletko joutunut maksamaan opintorahaa takaisin?

1. Ansiotuloni eivät ole vaikuttaneet saamaani opintorahaan.
  2. Ansiotulojen takia en ole nostonut opintorahaa kaikkina kuukausina.
  3. Ansiotulojen takia en ole nostonut opintorahaa lainkaan.
  4. Kyllä, olen joutunut maksamaan opintorahaa takaisin. Miten paljon?
- Yhteensä _____ mk

53. Oletko tulorajojen vuoksi vähentänyt työntekoasi (esim. työtuntien määrää)?

1. En.
2. Kyllä.

54. Liittyykö/liittyikö työsi opiskelemaasi alaan?

1. Erittäin hyvin.
2. Melko läheisesti.
3. Jossain määrin.
4. Ei lainkaan.

55. Niinä kuukausina, jolloin olet sekä tehnyt töitä, että opiskellut, kuinka monta tuntia olet keskimäärin tehnyt töitä?

1. En ole samanaikaisesti opiskellut ja tehnyt töitä.
2. Enintään 10 tuntia viikossa.
3. 11-20 tuntia viikossa.
4. 21-30 tuntia viikossa.
5. Yli 30 tuntia viikossa.
6. Muu, kuinka monta? _____ tuntia/viikossa.

56. Miksi käyt/kävit töissä opintojesi ohessa? Ympyröi vain yksi, tärkein vaihtoehto.

1. Haluan saada työkokemusta ja kontakteja.
2. Työnteko on välttämätöntä toimeentulon vuoksi.
3. En halua ottaa opintolainaa.
4. Haluan vaihtelua opintojen ohessa.
5. Muu syy, mikä? _____

57. Kuinka työnteko on vaikuttanut opiskelumotivaatioosi?

1. Työnteko on lisännyt motivaatiotani ja kiinnostukseni opiskelualaa kohtaan on kasvanut.
2. Työssäkäynnillä ei ole ollut vaikutusta opiskelumotivaatiooni.
3. Työssäkäynti on vähentänyt motivaatiotani ja kiinnostustani opiskelualaani kohtaan.

58. Miten työnteko on vaikuttanut opintojesi etenemiseen?

1. Hidastanut etenemistä paljon.
2. Hidastanut etenemistä jonkin verran.
3. Työnteolla on ollut hyvin vähän tai ei lainkaan merkitystä opintojeni etenemiseen.
4. Olen keskeyttänyt opintoni työssäkäynnin vuoksi.
5. Etenemiseni opinnoissa on nopeutunut jonkin verran.
6. Etenemiseni opinnoissa on nopeutunut paljon.

59. Vastaa tähän kysymykseen vain jos kuulut opintotukijärjestelmän piiriin!

Onko opintotuen tulorajoituksilla ollut vaikutusta haluusi vastaanottaa ja tehdä työtä?

1. Ei.
2. Kyllä.

ASUMISTA KOSKEVAT KYSYMYKSET. Ympyröi yksi oikea vaihtoehto tai kirjaa vastaus sille varatulle viivalle.

44. Asumiskustannuksina pidetään vuokraa/vastiketta, vesimaksua sekä sähkö- ja kaasukuluja. Kuinka suuret ovat taloutesi/taloutenne asuinkulut kuukaudessa? Mikäli asut asunnossa, jossa sähkö/kaasu ja vesi kuuluvat vuokraan, ilmoita vain vuokra.

Vuokra/vastike	_____	mk/kk
Vesi	_____	mk/kk
Arvio sähkö/kaasulaskusta/kk	_____	mk/kk
Yhteensä	_____	mk/kk

45. Miten asut?

1. Vapailta markkinoilta hankitussa vuokra-asunnossa.
2. Vapailta markkinoilta hankitussa yhteisö-asunnossa.
3. Opiskelija-asunnossa solussa.
4. Opiskelija-asunnossa perheasunnossa/kaksiossa/yksiössä.
5. Vanhempien tai sukulaisten omistamassa asunnossa
6. Omassa tai puolison asunnossa.
7. Vanhempien luona.
8. Muuten, miten? _____

46. Vastaako asuntosi kunto ja sijainti maksamaasi vuokraa/vastiketta?

1. Kyllä.
2. Ei, miksi ei? _____

47. Asutko asunnossa myös kesäaikana?

1. Kyllä.
2. En.

TYÖNTEKOA KOSKEVAT KYSYMYKSET. Ympyröi yksi oikea vaihtoehto tai kirjaa vastaus sille varatulle viivalle.

48. Oletko ollut töissä opiskeluaikanasi?

1. En
2. Kyllä, mutta vain lomilla.
3. Kyllä, mutta vain lukukausien aikana.
4. Kyllä, sekä lomilla että lukukausien aikana

Jos vastasit KYLLÄ, voit siirtyä kysymykseen 50.

TOIMEENTULOJA KOSKEVAT KYSYMYKSET.

Arvioi *keskimääräiset* kuukausitulosi kuluva lukuvuoden aikana. Jos elät avio- tai avoliitossa, arvioi perheesi kokonaistulot. Älä laske mukaan vanhempiesi tuloja!

Kirjaa vastaus sille varatulle viivalle tai ympyröi yksi oikea vastaus.

TULOT/KUUKAUSI	omat	perheen
26.opintoraha (nettona eli verotuksen jälkeen)	_____mk	_____mk
27.aikuisopintoraha	_____mk	_____mk
28.opintotuen asumislisä	_____mk	_____mk
29.yleinen asumistuki	_____mk	_____mk
30.opintolaina	_____mk	_____mk
31.muu laina	_____mk	_____mk
32.muu julkinen tuki (esim. lapsilisä)	_____mk	_____mk
33.ansiotulot (nettona eli verotuksen jälkeen)	_____mk	_____mk
34.aikaisemmat säästöt	_____mk	_____mk
35.tuki vanhemmilta tai muilta sukulaisilta	_____mk	_____mk
36.pääomatulot/osinkotulot	_____mk	_____mk

60. Jos vertaat kesätyönsaantimahdollisuuksiasi vuonna 1999 aikaisempiin vuosiin, miten koet tilanteen muuttuneen?

1. Työnsaanti oli huomattavasti vaikeampaa kuin ennen.
2. Työnsaanti oli vaikeampaa kuin ennen.
3. Työnsaanti ei ollut muuttunut.
4. Työnsaanti oli helpompaa kuin ennen.
5. Työnsaanti oli huomattavasti helpompaa kuin ennen.

61. Millaisiksi arvioit työnsaantimahdollisuutesi valmistuttuasi?

1. Hyviksi.
2. Melko hyviksi.
3. Melko heikoiksi.
4. Heikoiksi.
5. En osaa sanoa.

62. Kommenttejasi tästä tutkimuksesta!

KIITOS YHTEISTYÖSTÄ!

POSTITATHAN VASTAUKSESI MAHDOLLISIMMAN PIAN!

LIITE 3. LIITETAULUKOT

Liitetaulukko 1. Isän ammattiasema(%) sukupuolen ja tiedekunnan mukaan (n=515)

		Yrittäjä/ maatal.yritt.	Toimihlö	Työntekijä	Muu	Yht. (%)
Sukupuoli	Mies	23	46	31	-	100
	Nainen	28	44	27	1	100
Tdk	Molemmat	26	45	28	1	100
	$\chi^2=2.082, df=3, p= 0.556$					
	Human.	24	49	26	1	100
	Informaat.	28	49	23	-	100
	Kasvatust.	28	43	29	-	100
	Liik./terv.	22	47	31	-	100
	Mat./luonn.	29	36	35	-	100
	Taloust.	37	37	26	-	100
	Yhteisk.	26	48	26	-	100
	Yht. keskim.	26	45	28	1	100
$\chi^2=11.659, df=18, p= 0.864$						

Liitetaulukko 2. Äidin ammattiasema (%)sukupuolen ja tiedekunnan mukaan (n=519)

		Yrittäjä/ maatal.yritt.	Toimihtö.	Työntekijä	Muu	Yht. (%)
Sukupuoli	Mies	13	51	33	3	100
	Nainen	16	53	29	2	100
Tdk	Molemmat	15	52	31	2	100
		$\chi^2=2.534,$	$df=3,$	$p= 0.469$		
	Humanist.	14	53	32	1	100
	Informaat.	14	51	33	2	100
	Kasvatust.	16	64	20	-	100
	Liik./terv.	20	47	31	2	100
	Mat./luonn.	13	47	36	4	100
	Taloust.	19	44	33	4	100
	Yhteisk.	15	56	26	3	100
	Yht. keskim.	15	53	30	2	100
		$\chi^2=13,275,$	$df=18,$	$p= 0.775$		

Liitetaulukko 3. Vuoden aikana suoritettut opintoviikot tiedekunnan mukaan

		Keskim. ov:t (mediaani)	Opiskeluv. (mediaani)	Opintovko:t/ vuosi
Tdk	Humanist.	95	4	24
	Informaatiot.	60	2	30
	Kasvatust.	125	3	42
	Liik./terveyst.	120	3	40
	Mat./luonn.	68	3	23
	Taloust.	108	3	36
	Yhteiskuntat.	100	3	33
	Yht. keskim.	93	3	35

Liitetaulukko 4. Valmistuminen (%) ennen tukikuukausien loppumista iän (n=525) ja opiskeluvuosien (n=525) mukaan

		Kyllä	Ei osaa sanoa	Ei usko valmistuvansa	Tukikk:t ovat jo loppuneet	Yht. (%)
Ikä	Alle 23v.	55	32	13	-	100
	23-25 v.	67	18	14	1	100
	26-28 v.	59	18	13	10	100
	Yli 28 v.	70	17	1	12	100
	$\chi^2=49.146$, $df=9$,		$p=0.000$			
Opiskeluv.	1.-2. v.	62	26	11	1	100
	3.-4. v.	69	19	11	1	100
	Yli 4 v.	55	17	15	13	100
	$\chi^2=49.760$,		$p=0,000$			
		$df=6$,				

Liitetaulukko 5. Opiskelumuodon (n=529), iän (n=533) ja opiskeluvuosien (n=533) yhteys asumismuotoon (%)

		Vuokra- asunto	Opiskelija -asunto	Vanhempien omistama	Oma/ puolison	Vanhemp. luona	Yht. (%)
Opiskelu- muoto	Päätoim.	46	35	6	7	6	100
	Sivutoim.	39	14	4	36	7	100
		x ² =54.137 df=4, p=0.000					
Ikä	Alle 23 v.	50	38	6	1	5	100
	23-25 v.	50	33	5	5	7	100
	25-28 v.	44	32	8	9	7	100
	Yli 28 v.	27	15	3	49	6	100
		x ² =136.02 df=12, p=0,000					
Opiskeluv.	1.-2. v.	47	32	5	10	6	100
	3.-4. v.	42	35	5	13	5	100
	Yli 4. v.	47	29	7	10	7	100
		x ² =3.950, df=8, p= ,862					

Liitetaulukko 6. Isän sosioekonomisen aseman yhteys opiskelijan asumismuotoon
(n=510)

		Vuokra- asunto	Opiskelija- asunto	Vanhemp. omistama	Oma/ puolison	Vanh. luona	Yht. (%)
Isän koulutus	Kansa- /keskikoulu	43	30	4	18	5	100
	Keskiaste	48	33	5	11	3	100
	YO	56	28	-	6	11	100
	Akateeminen	44	32	9	3	12	100
	$\chi^2=31.290,$ $df=12,$	$p=0.002$					
Isän ammatti	Yrittäjä/ maatal.yrittäjä	47	25	7	13	7	100
	Toimihlö	47	31	8	8	6	100
	Työntekijä	43	37	2	14	4	100
	Muu	100	-	-	-	-	100
	$\chi^2=17.439,$ $df=12,$	$p=0.134$					

Liitetaulukko 7. Opiskelumuodon (%) yhteys työssäkäyntiin (n=528)

		Ei työssä	Vain lomilla	Vain lukukausina	Ympäri vuoden	Yht. (%)
Opiskelu- muoto	Päätoim.	22	31	5	42	100
	Sivutoim.	1	4	3	92	100
	$\chi^2=58.088,$ $df=3,$	$p=0.000$				

Liitetaulukko 8. Lasten yhteys (%) työssäkäyntiin (n=532)

	Ei työssä	Vain lomilla	Vain lukukausina	Ympäri vuoden	Yht. (%)
Lapseton	20	29	5	46	100
Lapsia	16	10	4	70	100
		$\chi^2=12.595$, $df=3$,		$p=0.006$	

Liitetaulukko 9. Lasten yhteys (%) työssäkäyntiin sukupuolen mukaan (n=157) (n=374)

		Ei työssä	Vain lomilla	Vain lukukausina	Ympäri vuoden	Yht. (%)
Mies	Lapseton	21	29	5	45	100
	Lapsia	8	15	8	69	100
		$\chi^2=3.521$, $df=3$,		$p=0.318$		
Nainen	Lapseton	19	30	5	46	100
	Lapsia	18	8	3	71	100
		$\chi^2=10.479$ $df=3$,		$p=0.01$		

Liitetaulukko 10. Tiedekunnan yhteys (%) työssäkäyntiin (n=532)

	Ei työssä	Vain lomilla	Vain lukukausina	Ympäri vuoden	Yht. (%)
Humanist.	17	29	5	49	100
Informaat.	23	14	2	61	100
Kasvatust.	20	18	10	52	100
Liik/terv.	10	29	2	59	100
Mat./luonn.	25	38	3	34	100
Taloust.	7	37	-	56	100
Yhteiskunt.	23	21	8	48	100
		$\chi^2=35.159$, $df=18$,		$p=0.009$	

Liitetaulukko 11. Opiskeluvuosien yhteys (%) arvioon työnsaantimahdollisuuksista valmistumisen jälkeen (n=528)

Opiskeluvuodet	Työnsaantimahdollisuudet					Yht. (%)
	Hyvät	Melko hyvät	Heikot	Melko heikot	Eos	
1.-2. vuosi	43	37	10	1	9	100
3.-4. vuosi	34	45	7	5	9	100
yli 4. vuosi	45	39	8	3	5	100
$\chi^2=13.119,$ $df=8,$ $p=0.10$						